

TAMPEREEN YLIOPISTO

Kirsi Crowley

YLEN YKSINÄISET

Yleisradion TV- ja radioutusten ulkomaan avustajat voimavarana
toimijoiden näkökulmasta ja avustajien käsitys työstään

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2004

1. Johdanto	3
1.1. Tutkimuskysymys	3
1.2. Kiinnostukseni tutkimukseen	4
1.3. Tutkimuskohteena Ylen avustajat	5
1.4. Tutkimuksen sisältö	5
2. Ylen freelancer-verkosto	7
2.1. Mikä avustaja on?	7
2.2. Yleisradion uutisfreelancerit	8
2.3. Kirjeenvaihtoa jo sota-ajalta - verkon kehitys	9
2.4. Avustajat työvoimana	10
2.5. Julkisen palvelun yhtiön odotukset freelancereilta	14
2.6. Uutisaukot	17
2.7. Yhteistyö Ylen verkossa	18
3. Aiempia tutkimuksia ulkomaan uutisoinnista	21
3.1. Kansainväliset uutistoimistot	21
3.2. Uutisoijien maailmankuva	22
3.3. Omat kirjeenvaihtajat	23
4. Verkostoyhteiskunnan piirteitä	25
4.1. Castellsin verkko	25
4.2. Voima verkossa	27
4.3. Verkko joustaa	29
5. Teemahaastattelu portinvartijuudesta	31
5.1. Teemahaastattelu	31
5.2. Portinvartijat	32
5.3. Tulkintaa	33
6. Aineisto - avustajien ääni	36
6.1. Haastateltavat	36
6.2. Avustajan työpäivä	38
6.3. Toimeentulo, onnistuminen	40
7. Avustajien työ portinvartijuus-mallin kautta nähtynä	43
7.1. Suunnitelmallisuuden käsite	43
7.2. Henkilön vaikutus	44
7.3. Uutisrutiinit	49
7.4. Organisatorinen taso	52
7.5. Institutionaalinen taso	60
7.6. Ideologinen taso	67
8. Johtopäätöksiä	72
8.1. Freelancerin näkökulma juttujen läpimenoon ja uutisoinnin suunnitelmallisuuteen	72
8.2. Ylen toimijoiden näkökulma avustajatyön suunnitelmallisuuteen	76
8.3. Kolme otetta freelancerin kokemuksesta	77
8.3.1. Kuka pitää valtaa?	78
8.3.2. Ylen yksinäiset	80
8.3.3. Työn jäsentäminen	82
8.4. Ajatuksia avustajatyön kehittämiseksi	85
9. Lopuksi	88
10. Lähdeluettelo	89
11. Liitteet	93

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys

Yleisradion tv- ja radiouutisten freelancerit eli ulkomaan avustajat kuvaavat suomalaiselle yleisölle maailmaa asemapaikallaan. Katsojille ja kuuntelijoille he ovat Yleisradion kasvoja ja ääniä, mutta asemansa perusteella he ovat ulkopuolisia avustajia, ulkoistettua tuotantoa. Heitä on kuitenkin maailmalla enemmän kuin Yleisradion vakituksia kirjeenvaihtajia.

Tutkimukseni kertoo näistä ihmisistä heidän ja Yleisradion uutisista vastaavien päälliköiden haastattelujen kautta. Pääkysymyksenäni on, kuinka tehokasta ja suunnitelmallista Yleisradion ulkomaanavustajatoiminta on toimijoiden eli päälliköiden ja avustajien mielestä. Tutkimuskysymykseni lisäksi haluan näillä sivuilla avata ikkunan suomalaisen ulkomailla toimivan toimittajan maailmaan ja kuvata, keitä he ovat ja mikä heitä motivoi.

Haastattelut kuvaavat freelancerin arkipäivää ja tunteja kaukana kotoa näiden omin sanoin. He ovat parhaita asiantuntijoita suomalaisen ulkomailla olevan freelancerin työstä. Näillä sivuilla freelancerit saavat itse kertoa, millaista työtä he tekevät.

Hypoteesinani on, että freelance-toimintaa ja freelancerien uutisalueita ei suunnitella kovinkaan paljon Yleisradion uutistoiminnassa. Yhteydenpito on vähäistä, ja voimavarojen eli työ- ja lähetyssajan sekä rahan puute vaikuttavat suunnitelmallisuuden ja tehokkuuden puutteeseen, mikä vaikuttaa osin freelancerin motivoitumiseen ja kokemukseen omasta työstään. Jos näin on, haluan pohtia tutkimuksen lopussa, olisiko resurssien uudelleen arvioiminen arvokasta. Mitä suunnitelmallisuuden lisäämisellä voitettaisiin?

Mielestäni tutkimus on erityisen kiinnostava nykypäivänä, koska tiedonvälitys globalisoituu ja kansainväliset uutistoimistot tuottavat tekstiä ja kuvaa maailman tapahtumista toimituksille edullisesti. Kotitoimitus voi vaivatta muokata jutun Nigerian levottomuuksista tai Lähi-Idän itsemurhaiskusta uskottavasti tuhansien kilometrien päässä tapahtumapaikalta kansainvälisten uutistoimistojen välittämien raporttien avulla. Mikä on siis freelancerin eli Ylen kielellä ulkomaan avustajan rooli? Kilpaileeko hän paitsi uutisajasta, myös kansainvälisten uutistoimistojen tuotantoa vastaan? Onko ulkomaanavustajan käyttö toimituksille statussymboli, jota käytetään silloin kun budjetissa liikenee euroja?

Ulkomaantoimitushan on vain vauraimmilla tiedotusvälineillä. Toisaalta Ylen ulkomaan avustajamäärä on kasvussa, vakituisten kirjeenvaihtajien määrä vähenee. Ovatko avustajat siis yhä merkittävämpi voimavara?

Nimi ”Ylen yksinäiset” ei tarkoita, että avustajat ovat erakkoja. Yksinäisiä he ovat kuitenkin työn

luonteen takia. Freelancerit kautta maailman ovat ihmisiä, jotka toimivat kuin "one man band" asemapaikallaan. Ylen ulkomaanavustaja ideoi, tutkii, haastattelee ja raportoi usein yksin. Uutistoimitukset eivät yleensä soita hänelle päivittäin tai edes viikottain kartoittaakseen uutistilanteen kuten vakituksille kirjeenvaihtajille, joille maksetaan kuukausipalkkaa. Yhteydenpito on usein avustajan vastuulla.

1.2. Kiinnostukseni tutkimukseen

Toivon, että kokemukseni ulkomaan freelance-toimittajana palvelee tätä tutkimusta. Aloitin ulkomaantoimittajana vuonna 1991, jolloin keskeytin yliopisto-opintoni ja lähdin Lontooseen. Kipinän lähteä "oikealle kentälle" sain työskennellessäni toimittajana viisi vuotta BBC:n maailmanpalvelun Suomen-osastolla radiouutisissa Lontoossa, jossa seurasin mammuttimaisen yhtiön tiedonhankintaa ja kirjeenvaihtajatoimintaa maailmalla. Lähdin perheeni kanssa Etelä-Afrikkaan vuonna 1996, jossa aloitin Yleisradion tv- ja radiouutisten ulkomaanavustajana. Syynä lähtöön oli, että päätimme mieheni kanssa kokeilla siipiämme freelance-toimittajina mielenkiintoisella kentällä. Reviirinäni oli Saharan eteläpuolinen Afrikka, kunnes muutimme Pakistaniin vuoden 2002 alussa ja sieltä Turkkiin. Jatkoin molemmissa maissa Ylen freelancerina. Vuosiin mahtuu paitsi monia antoisia ja hienoja juttukeikkoja, ammatillista kehittymistä, kokemusta ja vapautta, myös pohdintaa roolistani ja tarjoamieni juttujen asemasta. Milloin ja millä perusteella ne kiinnostivat - uutisarvon, aiheen erikoisuuden vai halvan budjetin takia? Suunniteltiinko pääkallonpaikalla myös omaa aluettani koskevaa uutisointia?

Tutkimukseni tarkoitus on paitsi olla akateemisen työn näyte, myös rakentava raportti Yleisradion yhdestä tärkeästä uutishankinnan muodosta. Toivon, että haastateltavien kertomusten ja mielipiteiden kautta tutkimus voisi myös edistää Yleisradion freelance-toimintaa ja yhtiön ja sen ulkomaanavustajien suhteita, niin että se lisäisi molempien osapuolten ymmärrystä toisistaan - odotuksista ja tarpeista.

Tämä toivottavasti auttaa myös nuoria ja miksei vanhojakin toimittajia suunnitelmissa lähteä ulkomaille - millaiseen todellisuuteen he voivat varautua ja toisaalta, mitä asioita he voivat tehdä toisin kuin tämän päivän toimittajat.

1.3. Tutkimuskohteena Ylen freelancerit

Rajaan tutkimukseni vain Ylen lähinnä suomenkielisten uutisten avustajiin, sillä halusin yhtenäisen ryhmän. Tutkimus laajenisi liikaa, jos tarkastelin monen eri tiedotusvälineen avustajien organisointia. Lisäksi tv- ja radiotoimittajan kenttätö eroaa huomattavasti lehtitoimittajien toiminnasta. Keikalle lähtöön vaikuttanee varmasti eri tavalla mm. budjetti, joka on huomattavasti suurempi televisiossa kuin lehdistä. On myös mielekästä tutkia nimen omaan Ylen avustajia aikana, jolloin julkisen palvelun yhtiö elää mielenkiintoista muutoksen aikaa digitekniikan vaatimien muutosten takia. Digitalisoitumiseen valmistautuminen aloitettiin vuonna 1997 ja digitaalinen lähetyksaika alkoi vuonna 2001 (Wiio 2000, 124) ja tämä on asettanut varsinkin taloudellisia muospaineita yhtiön toimintaan. Silti uskon, että monet tässä tutkimuksessa esiin tuoduista aiheista ja ongelmista ovat samanlaisia freelancereille joka puolella maailmaa (vrt. esim. Hess 1996, Blair 2003).

1.4. Tutkimuksen sisältö

Tutkimukseni jakaantuu seuraaviin osiin. Luvussa kaksi esittelen ulkomaanavustaja / freelancer -käsitteen ja kerron Yleisradion ulkomaanavustajatoiminnasta ja sen historiasta. Luvussa kolme kirjoitan tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisista ulkomaan uutisoinnista ja freelancereista tehdyistä tutkimuksista.

Sidon tutkimukseni teorioihin verkostoyhteiskunnasta ja sen myötä muuttuneista työelämän ja vallan rakenteista. Freelancerit edustavat työelämässä verkostotalouden joustavia liikkujia, jotka ovat monelle yhtiölle edullinen ja käytännöllinen voimavara. Verkosto- ja valtateorioiden kautta voimme pohtia freelancerin ja yhtiön keskinäistä riippuvuussuhdetta ja yhteistyötä. Selvitän teoriaa luvussa neljä.

Luvussa viisi kerron tutkimusmetodina käyttämästäni teemahaastattelusta ja portinvartija-tutkimusmallista, jonka avulla jäsenän materiaalin tulkittavaksi. Luvussa kuusi esitellään aineistoa, haastateltuja Yleisradion avustajia ja heidän työnsä arkea.

Luku seitsemän työstää freelancerien haastattelut portinvartija-mallin perusteella ja tutkii, miten portinvartija-mallin tekijät vaikuttavat freelancerien työhön ja yhteistyöhön yhtiön kanssa.

Luvussa kahdeksan teen johtopäätöksiä freelance-toiminnan suunnitelmallisuudesta katsomalla portinvartija-mallin havaintoihin. Pohdin myös toimittajien haastattelujen avulla, millainen on toimittajien tapa hahmottaa maailmansa ja työnsä. Luvun lopussa pohdin, miten freelancerien ja yhtiön yhteistyötä voitaisiin mahdollisesti kehittää.

2. YLEn freelancer-verkosto

Tässä luvussa esittelen, mikä freelancer on ja kerron Yleisradion uutisten freelancer-verkostosta ja sen historiasta. Tässä luvussa Yleisradion päällikköjen haastatteluja käytetään myös taustatietoina yhtiön freelance-toiminnasta ja odotuksista freelancereilta.

Haastattelin neljä Yleisradion radio- ja tv-uutisten ulkomaan uutisoinnista vastaavaa päällikköä jokaisen erikseen. Kaksi näistä vastaa suoraan juttujen tilaamisesta kirjeenvaihtajilta. Haastattelut kestivät noin tunnin. Kaksi haastateltavaa ovat korkeammassa asemassa ja vastaavat myös kirjeenvaihtajatoiminnan budjetoinnista käytännön tasolla. Päälliköt kertoivat mielestäni hyvin avoimesti freelance-toiminnan puitteista, odotuksista, käytännöstä, eduista ja ongelmista.

2.1. Mikä avustaja on?

Bruunin, Koskimiehen ja Tervosen Uutisoppikirja (1989) kuvaa freelance-toimittajia, joita Yleisradion uutistoiminnassa kutsutaan usein ulkomaanavustajiksi, näin:

”Ulkomaankirjeenvaihtajina työskentelee myös koko joukko ulkomailla asuvia freelance-toimittajia ja -kuvaajia (stringers). Nämä alan ammattitaidon omaavat yksityisyrittäjät ovat tehneet sopimuksia entisen kotimaansa radio- ja televisioyhtiöiden kanssa uutisten avustamisesta uutisvälähdyksin palkkiopohjalla. Usein tällaisilla yrittäjillä on toinenkin ammatti, mutta yhä laajeneva joukko freelancereista saa koko elantonsa uutistyöstä lehdille, radiolle ja televisiolle.” (emt.88)

Freelance-toimittaja on siis itsenäinen toimittaja, osin yksityisyrittäjä, joka tarjoaa palvelujaan tiedotusvälineelle kertapalkkiota vastaan. Hän on verkostotalouden joustava liikkua - yksityisyrittäjän kaltainen joustava riskinottaja mutta kiinteän työsuhteen omainen työntekijä, joka kokee edustavansa tiettyä organisaatiota. Ymmärrän sitaatista, että tekijöiden mukaan moni ulkomailla oleskelevista freelance-toimittajista ei pystynyt turvaamaan toimeentuloaan ainakaan yhden asiakkaan avulla, tai toimittajan työ on 80-luvun lopussa ollut jopa harrastus toisen työn ohella. Menestyäkseen freelancerin tulisi siis luoda oma verkostonsa, jossa hänellä on suhde moneen eri ostajasolmuun. Yleisradion uutisten vakituiselle avustajalle tämä tarkoittaa yhteyksien luomista Yleisradion eri toimituksiin tai sellaisiin julkaisuihin, joita ei koeta varsinkaan Ylen uutis- ja ajankohtaisohjelmien kilpailijoiksi.

2.2. Ylen vakituiset avustajat

YLEn ulkomailla toimiva freelancer on vapaa toimittaja, joka tekee itsenäisesti työtään sopien

juttutilauksista projektikohtaisesti eri toimitusten kanssa. Hän saa korvauksen työstään juttupalkkiona, joka määräytyy Yleisradion ja Suomen Journalistiliiton sopiman Yhtyneet-sopimuksen perusteella tai joskus freelancerin ja organisaation neuvottelujen perusteella. Hänellä ei ole yleensä sopimuksellista kiinteää työsuhdetta Yleen. Tietynlaista sitoutumista osoittaa se, että osalle freelancereista korvataan mm. internetistä tai työhuoneesta aiheutuneita kuluja. Yle kutsuu freelancereitaan termillä "vakituinen avustaja". Uutisoinnissa heitä kutsutaan usein toimittajaksi, esim. "toimittajamme Pariisissa raportoi...". Yleisradion freelancer näyttää siten katsojillekin Yleisradion toimittajalta.

Freelancerit täydentävät vakituisten kirjeenvaihtajien eli kiinteässä työsuhteessa olevien kirjeenvaihtajien verkostoa. Tällä hetkellä Ylellä on kymmenen vakituista kirjeenvaihtajaa. Washingtonissa, Moskovassa ja Brysselissä kussakin on kaksi toimittajaa. Tukholmassa, Berliinissä, Tallinnassa ja Pekingissä kussakin on yksi kirjeenvaihtaja.

Yleisradiolla oli maailmalla haastatteluhetkellä vuoden 2003 alussa säännöllisesti eli vähintään kerran kuukaudessa raportoivaa ulkomaan avustajaa ainakin kymmenessä kaupungissa. Nämä olivat Tukholmassa (vakituista kirjeenvaihtajaa täydentävä toimittaja), Osllossa, Lontoossa, Pariisissa, Roomassa, Budapestissa, Jerusalemissa, Zürichissa, Kairossa ja Santiago de Chilessä. Lisäksi Ylellä on verkosto harvemmin avustavia toimittajia eri puolilla maailmaa. Haastatteleman ulkomaantoimituksen päälliköt radio- ja tv-uutisissa laskivat, että heillä on kymmenisen säännöllisesti eli vähintään kerran viikossa juttuja tekevää avustajaa. Lisäksi listoilla on ehkä jopa parikymmentä uinuvaa avustajaa, joita herätetään suurten uutisten tapahtuessa.

Yleisradion ulkomaan uutisten keskeiset avustajat 2000-luvun alussa ovat haastattelujeni perusteella joukko koulutettuja, päteviä ammattilaisia. Kaikilla on joko akateeminen loppututkinto, pitkä työkokemus radio- ja tv-alalta tai molemmat. Kotirouva-toimittajista ei näissä tapauksissa voida enää puhua kuten aiempina vuosikymmeninä (Ylen kirjeenvaihtajatapaaminen 1998), olipa henkilöllä perhe tai ei.

2.3. Kirjeenvaihtoa jo sota-ajalta

Ylen koko kirjeenvaihtajajärjestelmä alkoi freelancepohjalta. FM Ville Zilliacus muistaa toimineensa Ylen lähetysten ensimmäisenä kirjeenvaihtajana ulkomailla, Ruotsissa vuosina 1942-50 muiden töidensä ohessa, kunnes koko toimeksianto vain jotenkin unohtui (YLE Kirjeenvaihtajatapaaminen 1998, 14). Meidän käsityksemme mukaan hän on ollut freelancer.

Yleisradio aloitti televisiouutiset vuonna 1957. Uutistoiminta ei alussa ollut omaa, vaan STT:n lähetyksiä

luettiin virityskuvalähetyksen aikana television kautta. Vuonna 1965 yhtiö aloitti uutistoimintansa, omien radiouutisten tuotannon. (Bruun ym. 1989, 117)

Yleisradion radiouutisten ensimmäinen uutispäällikkö Ralf Friberg kuvaa humoristisesti, että ulkomaankirjeenvaihtoverkoston rakennettiin aluksi vähän hivuttamalla ja hämäämällä. (YLE Kirjeenvaihtajatapaaminen 1998, 35) Verkko on kasvanut vuosikymmenten aikana arvostetuksi uutishankinnan muodoksi.

Tukholmaan lähti kirjeenvaihtaja, joka teki Ylen uutisten lisäksi Ruotsin radion suomenkielisiä uutisia. Lontoossa Pertti Salolainen aloitti Ylen avustamisen BBC:n suomenkielisen toimituksen töidensä ohella. Tokioon lähti Juhani Lompolo freelance-pohjalla takuupalkkion varassa, kertoo Friberg. Kirjeenvaihtajien haluttiin tulkitsevan ulkomaan tapahtumia suomalaisille.

”Kun johdolle tarkoitettussa muistiossa vuonna 1966 puollettiin oman kirjeenvaihtajaverkoston perustamista, voidaan tästäkin muistiosta lukea ajan henkeen soveltuvia salasanoja: ”kirjeenvaihtajat tuottavat suomalaisia kiinnostavaa aineistoa”, eli selväkielisesti raportoimalla kiinnostavasti ulkomailta kirjeenvaihtajat synnyttävät ja ylläpitävät ulkomaan uutisten tarpeen.” Ralf Friberg (YLE Kirjeenvaihtajatapaaminen 1998, 34)

1970-luvulla Yleisradio loi todellisen vakituisen ulkomaankirjeenvaihtajaverkkonsa eli yhtiöön sopimuksellisessa työsuhteessa olevien kirjeenvaihtajien verkon Helsingin Sanomien ja pohjoismaisten uutistoimistojen tavoin. Kaikissa välineissä kirjeenvaihtajien rooli oli kommentoida ja taustoittaa uutisia. Perusuutiset otettiin kansainvälisiltä uutistoimistoilta, joita olivat englantilainen Reuters, ranskalainen AFP, amerikkalaiset AP ja UPI ja Neuvostoliiton TASS. Varsinkin Reutersilla on ollut vakaa asema suomalaisessa uutisvälityksessä sota-ajalta saakka, jolloin ruotsalainen TT-uutistoimisto alkoi välittää sen uutisia suomalaisiin tiedotusvälineisiin.

Suomalaisten välineiden vakituiset kirjeenvaihtajat sijoitettiin alusta saakka valtaosin läntisiin teollisuusmaihin ja silloiseen Neuvostoliittoon. Nykyisin suurilla välineillä on vakituinen kirjeenvaihtaja myös Aasiassa, mikä heijastaa Aasian merkityksen kasvua uutisissa. (Kivikuru & Rantanen 2000, 139-140) Kivikurun ja Rantasen mukaan 80-luvulta lähtien välineet ovat vähentäneet vakituisia kirjeenvaihtajiaan ja lähettäneet kotitoimituksesta ”lentäviä reporttereja” eli päämajassa työskenteleviä toimittajia lyhyille juttukeikoille. Yleisradiokin luopui kehityksessä olleista kirjeenvaihtajistaan.

90-luvulla Yleisradio on pitänyt asemansa yhtenä maan suurimmista ulkomaan uutisten välittäjistä, jolla on laaja kirjeenvaihtajaverkko. Kivikuru ja Rantanen sanovat, että reaaliaikaisuuden vaatimus ja uutistyön tahdin kiristyminen sekä uutistuotannon kalleus ovat tarkoittaneet uutistoimistojen materiaalin käytön lisääntymistä. Kansainvälisistä uutistoimistoista vahvimmassa asemassa Yleisradiossakin on Reuters, jolta tilataan niin teksti- kuin TV-kuvamateriaalia.

1990-luvulla Ylellä oli korkeimmillaan kaksitoista vakituista kiinteässä työsuhteessa olevaa kirjeenvaihtajaa. 80-luvulla puolestaan heitä oli vähimmillään kuusi. Tänään heitä on kymmenen. Vakituisten avustajien määrä on kasvanut. Heitä oli haastatteluhetkellä Euroopassa, Afrikassa, Latinalaisessa Amerikassa ja Aasiassa. Valtaosa säännöllisesti avustavista toimittajista sijoittuu Eurooppaan.

2.4. Avustajat työvoimana

Yleisradio ei etsi muodollisesti freelancereita uutisalueelle. Verkosto on luotu siten, että ulkomaille omasta aloitteestaan ja syystä haluavat ja lähtevät toimittajat tarjoutuvat töihin. Tarjokkaan kykyjä kokeillaan, ja yhteistyö jatkuu kokeilun perusteella. Yhtiö haluaa löytää ammattitaitoisia ihmisiä alueille, mutta luottaa, että yhtiön maine yhtenä suurimmista ulkomaanuutisten välittäjistä houkuttaa ammattitaitoisia ulkomaille lähteviä toimittajia tarjoamaan juttuja. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että uutistoimitusten sisällä puhutaan halusta saada toimittajia mielenkiintoisina pidetyille alueille. Ulkomaantoimituksista on viime vuosina lähtenyt kaksi toimittajaa omasta aloitteestaan freelanceriksi ulkomaille tietäen, että yhtiöllä on kiinnostusta ostaa raportteja alueelta.

K: Miten freelancerit valikoituu?

V: No kyllä ne aika pitkälle valikoituu niin, että **aktiiviset ihmiset tulee kolistelee oven taakse** ja esittäytyy ja sanoo että olen menossa sinne ja sinne. Olisiko teillä mielenkiintoa ottaa juttuja maailman parhaalta toimittajalta ja sitten mietitään ensin onko sellainen alue tai asemapaikka, josta vois saada juttuja, joita kohtaan meillä on mielenkiinto ja joka on uutisissa ja sit **otetaan pari koejuttua** ja katsotaan onko ihmisestä mihinkään ja jos on me aletaan ottaa enemmän.

K: Kuinka aktiivinen Yle on tavallaan rohkaisemassa ihmisiä lähtemään vai onko sen perusteella että ammattitaitoinen toimittaja haluaa lähteä?

V: Kyllä mä tietysti sanoisin, että **me rohkaistaan olemassaololla** eli meillä on aika laaja avustajaverkko ja sitä kautta nämä ihmiset pääsee julkisuuteen ettei me sillä lailla ilmoitella lehdistä tai muualla, että me tarvitaan avustajia. Kyllä ne jotka tästä asiasta jotakin tietää ja katsoo olevansa kykeneviä ottaa meihin yhteyttä yleensä ja aina.

K: Ne ovat sellaisia ihmisiä jotka ovat valinneet paikkansa?

V: Kyllä se näin menee, että **he ovat siellä joko puolison työn tai jonkun muun syyn takia** asettautuneet ulkomaille. YLE päällikkö 3

K: Miten helppoa on saada näitä ammattitaitoisia toimittajia?

V: No kyllä se joskus tuottaa aikamoisia ongelmia, koska suomalaisiahan on maailmalla aika paljon ja erilaisia tarjouksiakin meille tehdään aika paljon, mutta **sitten se että sieltä löytää ne ammattitaitoiset ihmiset niin kyllä se on ongelma tai se vaatii työtä**. YLE päällikkö 2

Freelancer-järjestelmä on kuitenkin osa Yleisradion uutisverkostoa. Toimittajat ovat solmukohtia, jotka

ovat yhteydessä ja riippuvuussuhteessa yhtiön uutisia tilaaviin henkilöihin. Freelancer-verkosto on joustava, ja sitä voidaan laajentaa tai kaventaa uutistarpeen tai rahallisten voimavarojen mukaan niissä puitteissa, joissa työvoimaa on saatavilla. Muutoin uutinen voidaan hoitaa kansainvälisten uutistoimistojen tarjoamien palvelujen kautta.

Freelancer-järjestelmän verkostomaisuutta tukee nimeen omaan joustavuus budjetin ja sisällön suhteen. Säästöpainneissa kamppailevalle Yleisradiolle ulkomaanavustajat ovat halvempi ratkaisu omaan kirjeenvaihtajatoimintaan.

Tutkimukseni päällikköhaastattelussa tulee usein esiin avustajien arvo joustavana ja edullisena työvoimana, jonka avulla pystytään muuttamaan sulavammin uutisoinnin painopistettä maailmanpolitiikan heilahtelujen mukana kulut minimoiden. Yhtiön ei tarvitse kustantaa mm. avustajien asuntoja, näiden lasten koulunkäyntiä ja sosiaaliturvaa.

V: Se (vakituiset kirjeenvaihtajat) maksaa paljon ja se on hyvin jäykkä systeemi. Nopeasti ei voi tehdä mitään muutoksia. Tällä **avustajasysteemillä saadaan joustavuutta, että voidaan painopisteitä nopeastikin muuttaa** jos halutaan.

K: Miksi tähän painopisteiden muuttamiseen on tärkeyttä?

V: Koska maailma aina muuttuu. Lähi-Itä oli pitkään sellainen, että ei siellä tapahtunut mitään. Ei siellä ollut avustajallekaan paljon töitä saatika että sinne olisi pantu pysyvää kirjeenvaihtajapistettä. Nyt taas on Lähi-Itä kaksi vuotta ollut koko maailman huomion keskipiste.” YLE päällikkö 1

Syyksi ohjaamattomaan freelancereiden valintaan nähdään Yleisradiossa taloudellisten voimavarojen ja ohjelma-ajan vähyys. Yleisradio ei pysty takaamaan avustajille muuta kuin lupauksen tilata materiaalia tarvittaessa. Budjetti ei uutisjohdon haastattelujen mukaan riitä päivystyskorvauksiin tai takuupalkkioihin.

Muun muassa digitelevision vaatimat kustannukset aiheuttavat talouspaineita Yleisradiolle. Aslaman ja Kivikurun (2000, 282) mukaan YLE on ottanut itselleen keskeisen roolin digitaalisen tekniikan ja sen infrastruktuurin kehittäjänä. Näin julkisen palvelun televisio- ja radioyhtiö joutuu sisällön tarjonnassa kilpailemaan kaupallisten digiteleviokanavien kanssa. Lisäksi YLEn tärkeää tulonlähdettä, toimilupamaksuja kaupallisilta yhtiöiltä on vähennetty. Ylen vuoden 2002 tilinpäätösraportin mukaan toimilupamaksujen puolitus vaikuttaa YLEn budjettiin 20 miljoonaa euroa vuodessa.

Syyksi freelancereihin sitoutumattomiselle ilmoitetaan työlle ulkopuolinen voima, rahavirta. Tämä säätelee uutisverkoston kokoa ja toimintaa kuten Manuell Castellsin (1996) verkostoteorian mukaan rahavirrat säätelevät yleisesti verkostojen toimintaa nyky-yhteiskunnassa. (Castellsin ajattelua selitän tarkemmin luvussa neljä.) Uutisissakin joudutaan kiristämään vyötä.

V: Kyllä mä sanoisin että näillä budjettiraameilla niin ei me kovin paljon voida juttujen määrää lisätä.

K: Mitkä ne budjettiraamit on?

V: Budjetti on tiukka. Jos tavoite on ens vuodelle pärjätä 5 prosenttia pienemmällä

budjetilla kuin tänä vuonna.

K: Onko näin?

V: Tämä on suurinpiirtein se linja ollut ja tulee varmaan oleen jatkossakin. YLE päällikkö 3

Yleisradiossa tiedetään, että yhtiö ei tarjoa freelancereilleen vakaata taloudellista asemaa. Kentälle lähtevän täytyy tietää osansa. Ulkomaanpäälliköt sanoivat suoraan, että taloudellinen toimeentulo on turvattu, jos toimittajalla on hyvätuloinen puoliso tai tämä on perheetön ja kykenevä tekemään rajusti töitä. Ulkomaantoimittaja ei näytä tekevän päälliköiden retoriikan mukaan työtä ainakaan ensisijaisesti rahan vaan ammattitaidon ja ammattietiikan takia tai muista syistä, joiden takia ylipäänsä on lähtenyt ulkomaille.

K: Voiko sanoa että ulkomaille lähtö toimittajalle on tietyllä lailla riski?

V: On se sillä lailla että varsinkin meillä ja **muillakin juttupalkkiot on sen verran pieniä, ett jos sä siitä joudut maksaan peruselämisen eli asumisen ja muut niin tota siin pitää tehdä töitä rajusti**. Kyll meidän avustajat 90-prosenttisesti on ihmisiä, jotka jotain kautta saa tota asuntoa tai muuta. Sanotaan, että puolison kautta perusasioita järjestettyä. Kyll se on niinku, kyll se on **kova kynnyks lähtee puhtaasti freelanceriks** melkein minne tahansa.

K: Sellaisessa tapauksessa että tekee hirveesti töitä. Pääseekö elantoon?

V: Kyllä mun mielestä yksinäinen ihminen pystyy siihen. Meill on toimituksia sen verran paljon. X nyt on hyvä esimerkki siitä että hän asuu kuitenkin XXssa joka on Euroopan kalleimpia kaupunkeja ja kyll hän on toistaiseksi elänyt, mut kyll siinä juttuja on tehtävä päivittäin eikä oo varaa sairastella eikä lomaa pitää juurikaan. **Kyllse kovaa työtä on mut kyllähän siitä toisaalta saa rautasen ammattitaidon**. YLE päällikkö 3

Kirjeenvaihtajatoiminta on kiinni rahasta. Uutisjohdon puheesta voi tulkita, että rahavirrat ovat Ylessä verkoston valtaa käyttävä kytkin ja toimintaa säätelevä tekijä, joka kilpailee sisällöllisten tavoitteiden kanssa. Painopisteitä muutetaan budjettia kasvattamatta. Tästä esimerkkinä voi mainita sen, että Yleisradio teki muutama vuosi sitten löyhiä hankintasopimuksia merkittäviksi katsomiensa freelancereiden kanssa. Näillä sopimuksilla yhtiö lupautui ostamaan toimittajalta kahdeksan juttuyksikköä kuukaudessa. Sopimukset maksettiin Lontoon kirjeenvaihtajapaikan sulkemisesta säästyneillä rahoilla. Jos hankintasopimusten määrää olisi lisätty, se tarkoittaisi luultavasti toisen vakituisen kirjeenvaihtajapaikan sulkemista.

V: Kaksi vuotta sitten aloitettu systeemi, että tehdään hankintasopimuksia, se rahoitettiin siten, että Lontoo pantiin kiinni. Siellä ei ole pysyvää kirjeenvaihtajaa. Ja jos haluaa ottaa lisärahaa siihen, pitää panna joku toinen vakituisen kirjeenvaihtajan paikka kiinni.

On tiettyjä paikkoja jossa meillä tulee varmaan kaikissa olosuhteissa olemaan pysyviä kirjeenvaihtajia. Moskova, Bryssel, Washington esimerkiksi. On hyvin vaikea kuvitella, että niitä hoidetaan avustajapohjalta. Kyllä melkein kaikkialla muualla - jaa niin Tukholma on myös tällainen, siis nämä ehdottomasti pitää olla - mutta sitten on sellaisia, jossa voidaan harkita erilaisia ratkaisuja. On Lontoo, Pariisi. Meillä on tällä hetkellä Berliinissä toimisto, mutta en tiedä sitten, miten tulevaisuudessa. Tietysti Saksa suurimpana EU-jäsenmaana on tärkeä. YLE päällikkö 1

Hankintasopimusten käyttöönotolla näyttää haastattelujen perusteella olleen sisällöllisiä tavoitteita. Se oli panostamista ulkomaan uutisointiin. Yleisradion päällikön mukaan hankintasopimus määräytyi

asemapaikan kiinnostavuuden perusteella.

V: Tässä oli meillä mallina esimerkiksi BBC, jolla on ollut vuosikymmenet semmonen systeemi, että niillä on ”staff correspondents” (vakituinen kirjeenvaihtaja) ja niillä on ”contract correspondents” (hankintasopimuksella toimiva kirjeenvaihtaja) ja niillä on stringerit (avustaja ilman sopimusta). Ja kun meillä oli vain staff correspondentit ja stringerit ja siinä välissä ei mitään, niin nyt me on luotu siihen väliin contract correspondent, eli ulkomaanavustaja, jolla on hankintasopimus, jolloin heillä on tiedossa, että heillä on tietty kuukausiansio taattu, jota vastaan tehdään tietty määrä juttuja ja sitten yhtiö osallistuu joihinkin kulukorvauksiin, työhuoneen vuokraan tai tämän tyypisiin. YLE päällikkö 1

Hankintasopimus on määräytynyt loppujen lopuksi olemassa olevien avustajien kattamien paikkojen perusteella, sillä avustajat ovat lähteneet maailmalle omasta aloitteestaan. Sittenmin hankintasopimuksista on pyritty eroon, koska niiden hallinnointi oli vaikeaa, jos vaadittu juttujen kuukausikiintiö ei täyttynyt esimerkiksi lomasyistä tai uutisoinnin painopisteiden takia.

Yleisradio on pyrkinyt sen sijaan sitouttamaan vakituisia avustajiaan tarjoamalla heille työvälineitä, mitä Ylen ja Journalistiliiton sopima Yhtyneet-sopimus freelancer-työsuhteiden palkkioista ja korvauksista edellyttääkin. Yleisradio ei maksa päivystyspalkkioita, mutta työvälineiden tarjoamisella odotetaan uutisten kattamista.

K: Ja mitä tällä sitouttamisella odotetaan vastapainoksi?

V: Kyllä me odotetaan sitä, että kun hänellä on esimerkiksi hyvät työkalut niin hän tekee enemmän juttuja ja on kiinteässä yhteydessä koti-toimituksiin ja on ammattitaitoinen ihminen jne. Taataan se, että meillä on kattavuus sillä alueella. Nähdään tärkeeks, että meillä on ihminen siinä kaupungissa. YLE päällikkö 3

Työväline-etuja toimittajat ovat saaneet neuvottelemalla johdon kanssa. Yhdellä haastatelluista toimittajista ei ollut haastatteluhetkellä puhelinta lukuun ottamatta mitään teknisiä työvälineitä. Kahdella oli vain nauhuri. Muilla oli tukena esim. Yleisradion tietokone uutistoimisto-ohjelmiseen ja radion uutisraportin leikkaus- ja lähetysohjelmiseen. Joillekin maksetaan puhelin- ja internetkuluja tai osa asunnon vuokrasta toimistotilana. Ohjelmien tekoon liittyvät kulut korvataan avustajan yleensä maksettua ne ensin itse. Muutama toimittaja on pystynyt neuvottelemaan ajoittain myös listahintoja suurempia palkkioita.

Päällikköhaastattelujen perusteella näyttää siltä, että parhaiten tulevat toimeen ne, jotka työskentelevät kuumalla uutisalueella tai ne, jotka ovat pystyneet neuvottelemaan palkkioita ja tukea toimitusten kanssa. Uutisten hankintaan liittyvien kulujen pienuus vaikuttaa myös toimeentuloon, sillä niin päällikkö- kuin toimittajahaastattelujen mukaan edullisilla uutistuotantokustannusten alueella sijaitsevat toimittajat näyttävät pystyvän myymään suhteellisesti useampia raportteja kuin kalliiden tuotantokustannusten alueilla. Muille toimeentulo merkitsee lujempia ponnisteluita juttujen myymiseksi.

2.5 Julkisen palvelun yhtiön odotukset freelancereilta

Yleisradion päälliköt olivat haastatteluissa tyytyväisiä verkostoonsa. Yhtiön taloudellisiin voimavaroihin nähden päteviä freelance-toimittajia on ulkomailla "kohtuullisesti". Freelancerit nähdään osaksi uutisverkostoa, joka on tärkeä jo yhtiön yhteiskunnallisen, julkisen palvelun tarjoajan roolin takia. Yleisradion hallintoneuvoston hyväksymän ohjelmatoiminnan säännösten mukaan Ylen tulee antaa yleisölleen monipuolinen kuva maailmasta sekä pyrkiä totuudenmukaiseen, olennaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen. Sen täytyy edistää ja vahvistaa yhteiskunnallisia ja inhimillisiä perusarvoja kuten demokratiaa, ihmisoikeuksia, rauhaa ja kansainvälistä ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta. (Yleisradio 1992)

Julkisen palvelun tarjoajana Yleisradio edustaa eurooppalaista demokraattista perinnettä, jossa julkisen palvelun radion ja television rooli on tavoittaa yleisönsä toisin kuin kaupalliset tiedotusvälineet - ei vain kuluttajina, vaan kansalaisina tarjoten sille mm. julkista keskustelua ja kulttuuri- ja opetusohjelmia viihteen lisäksi (Findahl 1999, 14). Britannian BBC on maailman julkisen palvelun radio- ja televisiotoiminnan uranuurtaja ja sitä pidetään yhä suunnannäyttäjänä, joka kiihkeästi pitää kiinni toimintansa itsenäisyydestä ja uskottavuudesta. BBC:n ensimmäisen toimitusjohtajan lordi John Reithin lausahdus 1920-luvulla radion sivistävästä arvosta viitoittaa yhä julkisen palvelun tietä.

"Näin suuren tieteellisen keksinnön hyväksikäyttö vain viihdetarkoituksiin olisi ollut sen voimien prostituointia ja yleisön luonteen ja älykkyyden halveksimista." Lord John Reith (Juneau, 1996, 61)

Julkisen palvelun käsitteeseen liitetään kunniallisia merkityksiä kuten kansallisen kulttuurin vaaliminen, ammattitaitoisuus ja laatu. Julkisen palvelun radio- ja tv-yhtiöt eivät ole yleishyödyllisiä palveluja vain teknisesti kuten posti ja rautatiet, vaan niiden tehtävänä on myös taata, että kansalaiset saavat tarvitsemaansa tietoa hoitaakseen kansalaisvelvollisuuksiaan. (Syvertsen 1999, 6-7). Mutta Trine Syvertsenin (1999) mukaan huolena on, että julkisen palvelun yhtiöt päätyvät kilpailemaan kaupallisten yhtiöiden kanssa globalisoituvassa ja markkinoiden hallitsemassa maailmassa. Tällöin julkisen palvelun radion ja television päätarkoituksiksi tulee tyydyttää yksittäisen kuluttajan mielenkiintoa, ei kansan kollektiivisesti. Paine tähän näkyy jo siinä, että julkisten palveluiden yhtiöissä tuijotetaan tiiviisti yleisölukuihin ja verrataan niitä kaupallisten yhtiöiden suosioon.

"Tiedotus, valistus ja viihdytys" -kolmijalka on ollut pohdinnan kohteena 1980-luvulta saakka, jolloin Euroopassa julkisessa omistuksessa olevien radio- ja tv-yhtiöiden monopoli alkoi purkautua. (Sondergaard 1999, 22) Kaupalliset tiedotusvälineet jakavat yleisönsä segmentteihin, kohderyhmiin, joille ohjelmat markkinoidaan ja suunnataan, eivät niinkään pyri tarjoamaan tietoa ja sivistystä koko kansalle. Julkisen palvelun yhtiöiden kohderyhmänä mandaattinsa mukaan on yleisö, ei markkinat tai asiakkaat.

Julkisen palvelun radiotoiminnan päämäärä on osaltaan kansallisen kulttuurin vaaliminen, mutta

kansallinen identiteetti on yhä ongelmallisempi käsite. (Raboy 1996, 26) Yleisö ei ole enää vain esimerkiksi suomalaisten joukko. Beckin (1999) mukaan globalisoituvassa maailmassa etäisyydet kuolevat ja kansalaiset eivät miellä yhteisöään välttämättä kansalaisuutensa mukaan, vaan he kokevat kuuluvansa yhteisöön esimerkiksi harrastuksensa tai maailmankuvansa perusteella. Naapureiden sijaan he luovat läheisen piirinsä esimerkiksi internetin kautta. Paikallisuus ei ole enää maantieteellistä. TV-yleisö katsoo uutisia kansainvälisiltä satelliittikanavilta. Julkisen palvelun yhtiöt joutuvat puolustamaan paikkaansa ja rahoitustaan markkinoiden ajamassa, sirpaloituvassa maailmassa.

Yleisradiossa päällikköjen puhetta määrittää julkisen palvelun velvollisuus myös avustajatoiminnassa. Sillä taataan kilpailuasema tiedonhankinnassa kaupallisia yhtiöitä vastaan. Se on yhtiön valtti ja rikkaus.

K: Miten avustajatoimintaa vois kehittää, onko se julkisen palvelun velvollisuus tuoda tietoa ulkomailta?

V: No se on keskeinen osa Yleisradion tehtävää tämä ja siihen meille on annettu resurssit, että meillä on myös mahdollisuus suomalaisin silmin katsella maailmaa maan rajojen ulkopuolella. Ja sitä taustaa vasten myös avustajaverkko on erittäin tärkeä. YLE päällikkö 2

Freelancereiden rooliksi nähdään paitsi raportointi, myös suomalaisen ja oman toimittajan näkökulman tuominen uutisiin ja taustoitus. Tulkitseva merkitys korostuu erityisesti kahden ulkomaan toiminnasta vastaavan korkeammassa asemassa olevan päällikön puheessa. Kansainvälisten uutistoimistojen tieto ja maailmankuva koetaan päällikkötasollakin suppeaksi ja katastrofipainotteiseksi, ja uutislistojen koetaan liikaakin määräävän suomalaisen ulkomaan uutisoinnin painotuksia. Vakituksilta ja freelance-kirjeenvaihtajilta odotetaan suomalaista näkökulmaa, syvyyttä ja erilaisia juttuaiheita uutisointiin. Suomalaisten valistus katsotaan Yleisradion velvollisuudeksi.

V: Hänen odotetaan selittävän suomalaiselle yleisölle mistä tässä on kysymys. Mitä täällä oikein tapahtuu, koska jos meillä on joku englantilainen tai amerikkalainen tai ranskalainen uutistoimisto, okei meille tulee ne jutut mut ne on tehty koko maailman levitykseen tai sanotaan jos jotain editointia tehdään niin se on että tässä on Euroopan versio ja tässä on Aasian versio jutusta. Mutta me halutaan suomalainen versio. **Vain suomalainen kirjeenvaihtaja tai avustaja tietää, mikä tässä asiassa on olennaista suomalaisten kannalta ja mikä tässä kiinnostaa suomalaista yleisöä. Tällä tavalla pitää lisätä suomalaisten ymmärrystä maailmanmenosta.** Koska se tavallinen kansa äänestää vaaleissa. Jos ei se ymmärrä mitään maailman menosta sitten tulee vaaleissa semmosia tuloksia, kun monessa maassa on tullut niinkuin nyt sanotaan Italiassa tai jossain kun televisio on täynnä pelkkää hömpää. YLE päällikkö 1

Kenttätoimittajilta juttua tilaava tv-uutisten päällikkö puolestaan korostaa raportoivaa roolia. Tähän suurena syynä on osin vähäinen uutisaika. Osin tulkitsevia juttuja halutaan tehdä oman toimituksen väellä, jotka seuraavat maailmaa suurimman osan aikaa Helsingistä käsin, mm. kansainvälisten uutistoimistojen annin ja kansainvälisten tiedotusvälineiden kautta. Näyttää siltä, että lähempänä kenttätasoa idealismi vähenee. Kenttätasolla nähdään myös julkisen palvelun yhtiön rajalliset rahalliset resurssit, ja freelancerit asetetaan osaksi uutistoiminnan "nökkimisjärjestystä" vakituisen työntekijäjoukon kanssa.

K: Miten avustajan odotetaan raportoivan? Onko hän uutisoiva vai analysoiva?

V: Kun avustajista puhutaan, kyllä se on puhtaasti uutisoivaa juttua. Sellaisia varsinkin kun meidän normaali puhelinjuttuformaatti on minuutti kolkyt sekuntia ei siinä hirveesti analyysia pysty tekemään, jos on uutinen kerrottavana. Kyllä ne analyysit tehdään sitten täällä Suomessa joko toimittajien omasta toimesta tai haastattelemalla asiantuntijoita. Avustajat aika harvoin tekee tällasta syventävää raportointia. YLE
päällikkö 3

Yleisradion yhteiskunnallinen asema ja mandaatti valtaistaa myös freelance-toimittajaa, sillä tämä edustaa kansallista yleisradioyhtiötä ja tällä on sivistäjän rooli. Valta näyttää riippuvan kuitenkin uutispäällikköjen sallimasta tilasta.

2.6. Uutisaukot

Freelancereita tarvitaan raportoimaan Yleisradion uutisverkostoon asemamaansa tapahtumista ja tunnelmista. Ulkomaan avustajien päärooli on uutisraporttien ja kommenttien tuottaminen uutis- ja ajankohtaislähetysiin. Radiossa ja tv:ssä on tietty määrä rutiinitiloja, joihin freelancerit tähtäävät juttujaan. Yleisradiossa tv:n päivän ensimmäiset juttupaikat löytyvät Aamu-tv:stä, joka lähettää uutisia puolen tunnin välein. Juttuja esitetään Aamu-tv:n muussakin ohjelmavirrassa. TV1:ssä ja TV2:ssa näkyy arkisin useita uutislähetysia aamu-tv:n päätyttyä. Uutisten lisäksi ulkomaan avustajat tarjoavat juttuja eri toimituksiin - ajankohtaisohjelmiin, dokumenttiohjelmiin ja erikoisohjelmiin urheilusta kulttuuriin.

Radiossa uutisia kuullaan tasatunnein lähes koko päivän klo 05 - 24. Avustajien työkenttää ovat lähinnä pitkät uutislähetykset eli Aamun peili, Keskipäivän uutisraportti, kello 16 uutislähetys ja Päivän peili. Avustajat tarjoavat raportteja myös radion ajankohtaisohjelmiin ja aamun Uutisaamu-makasiiniohjelmaan. He tarjoavat myös feature-kokonaisuuksia niille suunnitelluille ohjelmapaikoille kuten Maailmanpolitiikan arkipäivää-ohjelmaan.

Tilaa jutuille siis riittää, mutta lähetykseen pääsyn tiellä on monta mutkaa. Budjetti on suuri kysymysmerkki. Onko uudistusten jälkeen varaa ostaa ohjelmia? Digitalisointi on kallista ja yhtiön saamat toimitusmaksut ovat vähentyneet, mikä on kiristänyt yhtiön taloutta. Yle-konsernin liiketappio vuonna 2002 oli 62 miljoonaa euroa. Vuonna 2001 Ylen liiketappio oli 108 miljoonaa euroa. (Ylen tilinpäätös 2001 ja 2002)

2.7. Yhteistyö Ylen verkostossa

Haastatteluissa johto on tyytyväinen freelancer-verkoston joustavuuteen. Päällikköiden mukaan freelancerit ovat kuitenkin osa organisaatiota ja tärkeiksi katsottuja avustajia pyritään sitouttamaan muun muassa työvälaineiden tarjoamisella. Sisällöllinen sitoutuminen määräytyy yhtiön tarpeiden mukaan. Avustajien ei odoteta ns. päivystävän eli olevan valmiina kaiken aikaa uutisoimaan. Jos näin ehdotettaisiin, YLE olisi velvollinen korvaamaan taloudellisesti päivystysajan.

Freelancereihin ei voida pitää säännöllistä yhteyttä juttuaiheista resurssisyistä. Aikaa soitteluun ei ole. Pääpaino on vakituisten kirjeenvaihtajien alueiden suunnittelussa ja kansainvälisten uutistoimistojen tuotannon seurannassa, vaikka halua lisäsuunnitelmallisuuteen olisikin.

K: Onko freelance-toiminta suunnitelmallista?

V: **Ei se oo kauhean suunnitelmallista**, kyllä näin voi sanoa. Niinkuin mä alussa sanoin aika paljon riippuu siitä, että freelancer itse ottaa yhteyttä ja tarjoaa palveluksiaan ja sitten katsotaan onks meillä käyttöä näille palveluksille ja mitä se maksaa. Että ehkä vähän liian vähän suunnitellaan, että missä pitäis olla avustajat ja mihin pitäis satsata ja jos ei ole niin mistä löydetään.

K: Ja tuleeks se aina näihin taloudellisiin resursseihin?

V: Osittain siihen mut myöskin siihen ett meill on kuitenkin kymmenen pysyvää kirjeenvaihtajaa ja sen pyörittäminen on tässä ensisijaista ett **kyllä ne avustajat tulee vähän siinä kakkosjunassa perässä**. Ett kyll sitä vois suunnitella vähän ehkä pidemmällä tähtäimellä ja perusteellisemmin kuin tällä hetkellä tehdään. YLE päällikkö 3

K: Miten avustajien alueitten uutis seuranta suunnitellaan?

V: Ei oikeastaan järjestelmällisesti suunnitella että kyll se menee niin, että nähdään tuolta **suunnittelulistoilta Reuterin listoilta ja muualta, ett tapahtuu alueella jotakin niin otetaan avustajaan yhteyttä** ja kysytään, voisitko sä hoitaa meille tän vai onko muita sitoumuksia. YLE päällikkö 4

Freelancereiden alueen tapahtumia seurataan kansainvälisten uutistoimistojen lähettämältä päivälialta. Jos uutisia tapahtuu, niiden tilaamisesta puhelinraportteina vastaa kulloisenkin päivän lista- tai koordinaattoritoimittaja. Nämä ovat radio- ja tv- uutisten ulkomaanosaston toimittajia, jotka vuorotellen vastaavat päivän lähetyksien ulkomaan annista. Freelancerin toivotaan kuitenkin avaavan ikkunoita asemapaikalleen ja tarjoavan ideoita.

K: Mitä freelancerilta odotetaan työssään? Mitkä ovat toivotut taidot ja ominaisuudet?

V: Samoja asioita kuin vakinaisiltakin eli ammattitaitoo. Se on se joka - odotetaan aktiivisuutta tietysti, sitä että seuraa sen asemamaansa tapahtumia, koska täältä päin on aina vaikea monesti ehdotella, **mitä kauempana on sitä vaikeempi on seurata sen alueen tapahtumia muuta kuin sitten se on sitä mitä uutistoimistotkin on**, että jos

uutistoimistoilla näkyy jotain isompaa niin sitten pyydetään juttu, mutta tällaisista lifestyle-jutuista ja tällaisista asioista, joista niistäkin voi silloin tällöin tehdä niin eihän meillä oo mitään tietoo jostakin Etelä-Amerikan asioista sillä tavalla esimerkiksi. YLE päällikkö 4

TV-uutisissa ulkomaanosaston päällikkö vastaa itse tehtyjen, usein taustoittavien raporttien tilaamisesta. Nämä jutut maksavat, sillä silloin yhtiö kustantaa kalliit tuotantokustannukset. Radiouutisten päällikkö vastaa radiouutisten kustannuksia vaativista freelancereiden juttukeikoista. Muutoin päivän koordinaattoritoimittaja eli kotitoimituksen ulkomaantoimittajat, jotka vuorotellen ovat vastuussa päivän ulkomaan uutisista, voi päättää radiouutisissa taustoittavistakin jutuista.

Toimittajien odotetaan tarjoavan raportteja alueeltaan. Radion ja tv:n ulkomaanpäällikköiden mukaan kiireisissä uutistoimituksissa ei ehditä pohtia pitkäjärteisesti alueiden uutisointia. Lähinnä toimitukset saavat tietää alueen tapahtumista uutistoimistojen päivälistoilta. Toisaalta ylemmässä asemassa olevat päälliköt näkevät freelancer-valinnat ja näiden alueen seuraamisen suunnitelmallisemmaksi kuin päivittäisuutistustyöstä vastaavat päälliköt.

K: Voitko kertoa näkemyksen kymmenen vuoden aikana freelance-toiminnan merkityksen kasvusta. Miten sitä voisi kuvata?

V: No kyllä se on mennyt sillä tavalla kattavammaksi koko ajan. Mulla on oikeastaan noin kymmenen vuoden perspektiivi, millä minulla on mahdollista sitä katsella niin kyllä sinä aikana **tätä on selkeästi määrätietoiseen suuntaan rakennettu.**

K: Oliko niitä silloin hirveen vähän kymmenen vuotta sitten?

V: Silloin nää kirjeenvaihtajat siis freelance-kirjeenvaihtajat olivat minun nähdäkseni hyvin satunnaisissa paikoissa eli missä sattuu suomalainen toimittaja olemaan ja tota oli aktiivinen tänne päin. Se oli syntynyt se silloinen verkko sillä tavalla, mutta sen jälkeen me olemme tavallaan ottaneet itse aktiivisesti tämän otteen ja yrittäneet lähettää ihmisiä niihin paikkoihin, joissa on pidetty sitä tarpeellisenä. YLE päällikkö 2

Yleisradiossa vakituisesti avustavat freelancerit nähdään ammattitaitoisiksi ja tarpeelliseksi työvoimaksi, joka tuo Ylen uutisiin syvyyttä ja luotettavuutta ja statustekijäksi, mutta joihin voidaan panostaa taloudellisesti ja sisällöllisesti vain rajallisesti. Puheesta kuultaa tyytyväisyys tilannetta kohtaan, vaikka puutteet ovat tiedossa ja niitä valitellaan.

K: Yleisradio julkisen palvelun yhtiönä, miten se vaikuttaa tähän ulkomaan uutisointiin. Onko ulkomailla olevat toimittajat kilpailuvaltti vai velvollisuus tuoda uutisia?

V: **Se on meidän velvollisuus, se kuuluu meidän tehtävään, meidän pitää se hoitaa. Toisaalta samalla se on meille vahvuustekijä kilpailussa.** Varsinkin aikaisemmin sanotaan kymmenen vuotta sitten meillä oli selkeä ylivoima-asema verrattuna kilpailijoihin, ja ollaan me vieläkin ylivoimasia verrattuna kilpailijoihin. Sanotaan

vaikka Moskova. Ei mikään muu tiedotusväline Suomessa pysty hoitamaan Venäjää niinkuin me, että se on meidän suurin satsaus, siis kallein kirjeenvaihtajapiste mikä meillä on. Se on velvollisuus ja samalla ehdoton valtti kilpailussa ja tota mut kaikki odottaa myös, että me se hoidetaan juuri näin. Mulle yks kaupallisen puolen kollega sanoi kun me puhuttiin ulkomaankirjeenvaihtajista ja mä sanoin, että sehän maksaa paljon että meillä on tällöinen näin ett olemme lähteneet siitä että se on näin hoidettava niin tää kollega sanoi että teidänhän se on hoidettava. Jos te ette sitä hoida niin kukaan ei hoida. Tässä mielessä siis me asetetaan tietynlaiset normit, että tälleen tää homma pitää hoitaa ja yksityinen puoli, vaikkei ne aiokaan sille samalle tasolle päästä niin niidenkin pitää tietylle tasolle päästä. Muuten ne häviää tässä kilpailussa kokonaan. Ihan kuin Englannissa BBC on se, joka asettaa semmoset laadulliset normit, niin se on tärkeää että kaupallisellakin puolella laatu täyttää tietyt kriteerit. Ihan sama se on meillä. YLE päällikkö 1

3. Ulkomaanuutisointi ja uutisoijat

Ulkomaanuutisointia, kansainvälisiä uutistoimistoja ja niiden luomaa maailmankuvaa on tutkittu paljon kansainvälisesti. Myös ulkomaankirjeenvaihtajia on tutkittu. Mielenkiinto freelancereiden tutkimukseen taitaa olla vasta nousemassa. Sosiologiassa perinteisistä työmuodoista on tehty lukuisia tutkimuksia, mutta mikrotason tutkimuksia uusista epätyypillisistä työmuodoista, joihin freelanceerauskin kuuluu, on vielä vähän. (Blair 2003, 678)

3.1. Kansainväliset uutistoimistot

Vakituisten ja freelancereina toimivien ulkomaantoimittajien lisäksi uutistoimitusten tärkeä tiedonlähde ulkomaan uutisista ovat kansainväliset uutistoimistot. Uutistoimistojen raportit ovat peruspullaa, jonka perusteella tiedotusvälineissä päätetään päivän ulkomaanuutisista ja joiden perusteella usein tehdään päätös, pyydetäänkö omaa kirjeenvaihtajaa kirjoittamaan raportti asiasta. Bruun ym. (1989) pitää kansainvälisiä uutistoimistoja tärkeänä uutisten tuottajana suomalaisille tiedotusvälineille. Suomalaisilla tiedotusvälineillä on kirjeenvaihtajia ympäri maailmaa, mutta tämä verkosto ei kykene milloinkaan kilpailemaan tiedonvälityksessä suurten kansainvälisten toimistojen kanssa. Parhaimmillaan kirjeenvaihtajat antavat uutisille lisäväriä, suomalaisia tulkintoja. (emt.)

Kansainvälisen uutistoimiston materiaali korvaa ammottavia aukkoja suomalaisella ulkomaankirjeenvaihtajakartalla. Kansainvälisen tv-uutiskuvan tarjonta on keskittynyt kahden vahvan uutistoimiston Reutersin ja APTN:n käsiin. Suurimmalla, Reutersilla on 2400 vahvuinen toimituksellinen henkilökunta 94 maassa, 197 toimistossa. Sen materiaalia ostaa mediayhtiöt 130 maassa (www.reuters.com).

Uutistoimistojen tuote on purtu valmistaessa sellaiseen muotoon, että se voidaan myydä ympäri maailmaa. Sama uutinen samoin sanoin voidaan kertoa niin Washingtonissa, Helsingissä kuin Bombayssa.

Kansainvälisten uutistoimistojen levittämä objektiivisuus perustuu taloudellisiin syihin. Michael Schudson (1978) sanoo *Discovering the News* -kirjassaan, että uutistoimistot pyrkivät kirjoittamaan uutisensa niin, että mahdollisimman suuri asiakaskunta voisi hyväksyä ne. Uutistoimistojen materiaalin päätilaajia ovat talouselämä, tiedotusvälineet ja valtaeliitti. Kansainvälistä uutisvälitystä hallitsevat englantilainen Reuters, yhdysvaltalainen AP ja ranskalainen AFP välittävät länsimaista näkemystä uutisista.

3.2. Uutisoijien maailmankuva

Stephen Hess (1996, 28) sanoo, että Walter Lippmannin vuonna 1922 kirjoittama kuvaus tiedotusvälineistä kuin "valonheittimen valokeila, joka liikkuu levottomasti paikasta toiseen nostaen yhden episodin toisensa jälkeen esiin pimeydestä." sopii yhäkin television ulkomaan uutisointiin. Monen tutkimuksen mukaan varsinkin kansainväliset uutistoimistot nostavat tietoisuuteen katastrofit, sodat ja maailman johtajien tapaamiset.

Televisioyhtiöiden uutisoinnissa maailma jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäisenä uutisryhmänä on merkittävät valtiot, Yhdysvallat, Britannia, Israel, Japani, Saksa, Venäjä, joissa kameraryhmät ovat koko ajan valmiudessa. Toisena uutiskynnyksen ylittävät kriisialueet, jotka muuttuvat ajoittain. Kolmantena ryhmänä on muu maailma, jossa tapahtuu jotain harvoin, esimerkiksi urheilukilpailu, tulva tai vaalit. Taustoittavaa tai jälkiseurantaa ei ehditä tehdä. Uutisoijien jatkuva mielenkiinto valikoituu pienelle osaa maailmankartasta. Hessin mukaan esimerkiksi Yhdysvalloissa Israelin asioita seurataan Israelin kokoon ja väkilukuun nähden enemmän kuin maailman muiden maiden asioita. Tähän syynä lienee hänen mukaansa osittain se, että Israelin tapahtumat ovat kytköksissä myös Yhdysvaltain politiikkaan.

Kivikurun ja Rantasen (2000) mukaan suomalaiset tiedotusvälineet ovat kansainvälisesti tarkasteltuna välittäneet runsaasti ulkomaan uutisia. Viime vuosikymmeninä ulkomaan uutisten aihevalinnat ovat yhä enemmän mukailleet selkeästi kansainvälisten uutistoimistojen kuten Reutersin, AFP:n ja AP:n valintoja, joita olivat talous, politiikka, puolustus ja urheilu.

Lukuisat globaalin uutisvälityksen tutkijat eivät usko kansainvälisten uutistoimistojen uutisoinnin olevan täysin objektiivista. Patersonin mukaan (1998, 82) televisiouutistuotannon tutkimus on näyttänyt, että uutisten tuottamisen rutiineihin on rakennettu tietty ideologia - tapa nähdä maailmaa. Televisioille kuvaa tuottavat uutistoimistot pyrkivät miellyttämään kaikkia asiakkaitaan koko ajan. Niiden pyrkiessä objektiivisuuteen ja neutraalisuuteen ne tuottavat homogeneisen, vääristävän kuvan maailmasta. (emt. 82) Tämä maailmankuva leviää asiakasyhtiöiden kautta. Patersonin (emt. 94) mukaan kansainväliset uutistoimistot perustavat uutispäätöksensä suurelta osin kilpailevien uutistoimistojen uutisaiheisiin, uutisen tuotantokustannuksiin ja voimakkaimpien kansainvälisten asiakasyhtiöiden toivomuksiin. Näin uutiset esitetään maailmalla yhdestä ja samasta editoriaalisesta näkökulmasta, sillä suuresta osasta maailman uutisista vastaa pieni kulttuurisesti yhtenäinen uutistyöntekijöiden joukko muutamassa toisiaan muistuttavassa anglo-amerikkalaisessa uutistoimistossa Lontoossa.

Monet pienet televisioyhtiöt ovat riippuvaisia kansainvälisten uutistoimistojen lähettämästä materiaalista. Voimakkain tiedotusväline (eli uutistoimisto) luo päiväjärjestyksen ja määrittelee todellisuuden

vähemmän voimakkailla tiedotusvälineillä (kuten kansallisilla tiedotusvälineillä, jotka ostavat uutistoimistojen materiaalin). (Shoemaker, Reese 1996, 59) Maailman tiedotusvälineet puhuvat yhdellä äänellä, ja tämä ääni on kansainvälisen uutistoimiston ääni.

Jaap van Ginnekenin (1998, 60-63) mukaan luomme maailmankuvamme mm. kulttuuritaustamme ja koulutuksemme perustalle. Tämä pätee myös toimittajiin. Katsomme maailmaa omien taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten, elämäntapaan liittyvien ja ideologisten arvojemme mukaan. Samuel Beckerin mukaan ideologia hallitsee tapaa, jolla hahmotamme maailmamme ja itsemme. Ideologia määrittää, mitä pidämme "luonnollisena" ja "itsestään selvänä". (Becker 1984, 69) Näin emme edes välttämättä huomaa, että seuraamme vallitsevaa ideologiaa - mielestämme seuraamme vain järkeämme. Länsimaiden kehitys, vaurastuminen ja demokratisoituminen kestivät vuosisatoja. Silti lännessä usein ihmettelemme ideologiaamme perustaen, miten länsimaiden siirtomaavallan alta nousseet köyhät kehitysmaat eivät pysty samaan muutamassa vuodessa tai vuosikymmenessä emmekä näe ongelmia samalla lailla kuin kehitysmaissa.

3.3. Omat kirjeenvaihtajat

Tiedotusvälineiden omat kirjeenvaihtajat katsovat maailmaa omin silmin, oman kulttuurinsa ja taustansa värittämällä katseella. Usein heidän tehtävänsä on syventää ja taustoittaa uutisia, joista on saatu nopea tieto kansainvälisten uutistoimistojen kautta.

Stephen Hessin (1996) amerikkalaisista ulkomaankirjeenvaihtajista tekemän tutkimuksen mukaan tämän päivän ulkomailla olevat toimittajat ovat korkeammin koulutettuja kuin ennen ja ura ulkomaankirjeenvaihtajana on hyvin tavoiteltu. Vakituisten kirjeenvaihtajan olot ovat usein varsin mukavat työnantajan maksaessa monenlaisia etuja. Trendinä on ollut nais- ja freelancekirjeenvaihtajien määrän kasvu. Hessin mukaan verrattuna vakituisiin kirjeenvaihtajiin ulkomailla toimivat freelancerit ovat yleensä nuorempia ja naisia. Nämä pyrkivät etenemään urallaan lähtemällä vaarallisiin paikkoihin ja ovat valmiit ottamaan riskejä niin kentällä kuin elintasossaan. He ovat usein ensimmäisellä ulkomaisella työkentällään ja naimattomia. Toimittajapariskunnista ulkomaille komennuksen saaneen henkilön puoliso voi myös helposti päätyä freelanceriksi toiselle tiedotusvälineelle. Freelancereista suhteellisesti useampi on naisia, jotka Hessin tutkimuksen mukaan helpommin lähtevät free-pohjalle. Heidän koulutustaustansa on usein samanlainen kuin vakituksilla toimittajilla, mutta he tuntevat usein paremmin alueensa kielen kuin vakituiset. Freelanceeraus yleistyy myös työelämän muutosten takia epätyypillisten työsuhteiden yleistyessä.

Hess jakaa freelancer-kirjeenvaihtajat kuuteen luokkaan:
- Puoliso, joka lähtee ulkomaille kumppaninsa työn takia.

- Asiantuntija, joka on kiinnostunut alueestaan ja jolle freelanceeraus on kiinnostava tapa hankkia elanto ja tutustua ihmisiin.
- Seikkailija, joka etsii kokemuksia esimerkiksi kriisialueilta. Asemapaikka ei ole itsessään tärkeä.
- Irtolainen (flinger) lyhytaikaisella seikkailulla, joka sattuu olemaan uutispaikalla ja ottaa tilanteesta kiinni.
- Ideologi, joka matkustaa ja kirjoittaa aatteensa voimalla ja aatteensa värittämiä uutisia.
- Asukas, joka saattaa olla paikallinen asukas tai ulkomaalainen, joka on kotiutunut maahan ja kirjoittaa sen tapahtumista.

Freelancerien organisaatiot kuten Rory Peck -säätiö (lisätietoa www.rorypecktrust.org) ovat tuoneet esiin freelance-mediatyöläisten taipumusta ottaa vaarallisia riskejä lähtiessään alueille, joita tiedotusvälineet eivät kata vakituisella työvoimallaan alueen kalleuden tai vaarallisuuden takia. Freelancereilla ei ole usein organisaation tukea takanaan, vaikka tiedotusväline lupaisikin julkaista tarjottuja juttuja. Rory Peck -säätiön lisäksi tämän tietää ainakin vaikeilla alueilla toimivat freelancerit. Tietoisuus on tosin lisääntynyt tiedotusvälineiden kautta, joissa freelancerien ongelmista on kerrottu. Freelancereiden ja epätyypillisten työsuhteiden ongelmat ovat vasta nousemassa julkisuuteen ja tutkimuksen kohteeksi.

4. Verkostoyhteiskunnan piirteitä

Tässä luvussa luodaan pohjaa tutkimukseni freelancereiden ja yhtiön väliselle suhteelle katsomalla tutkimuksiin verkostoyhteiskunnasta ja työntekijän ja työnantajan valtasuhteista. Freelance-työ on yksi kasvavista työmuodoista nykyisessä verkostoyhteiskunnassa, jolle sosiologi Manuel Castellsin (1996) mukaan on ominaista työvoiman irrallisuus ja joustavuus. Siksi tutkinkin vastauksia ja yhtiön ja freelancereiden välistä riippuvuussuhdetta osana verkostoyhteiskuntaa ja sen valtarakenteita. Norbert Elias (1970) mukaan valta jakautuu toimijoiden välisen riippuvuussuhteen perusteella, valta ei valu yksinkertaisesti johtajalta johdettaville. Tämä valtarakenne vaikuttaa freelancerin ja yhtiön väliseen yhteistyöhön ja sen hedelmällisyyteen.

4.1 Castellsin verkko

YLEn freelancerit toimivat maailmassa, jossa työn rooli on muuttunut viime vuosikymmenen aikana. Eläkevirkoja kiinteässä työsuhteessa on yhä vähemmän. Monen ihmisen työelämä sirpaloituu sarjaksi irrallisia projekteja (Arthur & Rousseau, 1996). Castellsin (1996, 266) mukaan joustotyön kuten osa-aikatyön ja itsenäisen ansiotoiminnan, mm. freelanceerauksen teko on lisääntynyt ja yleistynyt teollisuusmaissa.

Haastattelujeni perusteella Yleisradiolle freelancerien käyttö on joustavaa toimintaa, jota voidaan helposti kasvattaa tai leikata tarpeen mukaan ilman sopimus- tai sitoutumispaineita. Tämä työmuoto on olennainen Castellsin kuvaamassa verkostoyhteiskunnassa. Castellsin mukaan uusi talousjärjestelmä organisoituu verkostoksi, jossa työprosessi individualisoituu, työvoima tekee työtä toisistaan kaukana irrallisina prosesseina ja vain työn tulos yhdistyy kokonaisuudeksi. Verkkoa on helppo kutoa ja purkaa tarpeen mukaan. Järjestelmä on uudenlaista kapitalismia, jonka erottaa vanhasta se, että se on globaalia ja se rakentuu pääosin rahavirtojen verkostojen ympärille.

Beckin (1999) mukaan globalisaatio on ylikansallistumista. Se on ennen kaikkea taloudellinen prosessi, mutta laajenee koko yhteiskunnalliseen toimintaan. Globalisaation seurauksena kansallisvaltiot ja niiden suvereenisuus alistuu ylikansallisille toimijoille ja joutuu niiden verkostojen sitomaksi. Kansallisten rajojen merkitys ja kansallinen identiteetti katoaa myös informaation levityksessä ja yksilöiden toiminnassa

Verkostomaisuus helpottaa organisaation toimintaa. Sosiologi Walter Powellin mukaan verkostomaiset järjestelyt on helpompi purkaa osiin tai järjestellä uudestaan kuin jäykät, kiinteät hierarkiat. (1994, 381).

Myös mediayhtiöt toimivat verkostomaisesti. Verkostoja on niin yksittäisen yhtiön tasolla, esimerkiksi yhtiön kirjeenvaihtajaverkosto, kuin globaalilla tasolla esimerkiksi kansainväliset uutistoimistot ja niiden välittämät raportit tiedotusvälineille ympäri maailmaa. Verkostot ovat avoimia rakenteita, jotka voivat laajentua joustavasti ja rajattomasti solmukohtiensa välityksellä. (Castells 1996, 470). Mediaverkostot ovat myös taloudellisia verkostoja ja yritykset taloudellisten voimien armoilla. Esimerkiksi Yhdysvalloissa audiovisuaalinen teollisuus on yksi tärkeimmistä ventialoista. (Sauri & Picard 2000, 22) Myös kansalliset yleisradioyhtiöt kilpailevat yleisöstä taloudellisissa paineissa kaupallisten yhtiöiden kanssa. Vaikka eduskunnan alaisen valtioneemmistöisen Yleisradio-yhtiön toiminta rahoitetaan pääosin tv-maksuin, sen täytyy harjoittaa kustannusajattelua sijoittaessaan digitaaliseen teknologiaan ja uusiin kanaviin ja pyrkiessään pitämään yllä laadukasta sisältöä. Toimintaa on virtaviivaistettu mm. ulkoistamalla ohjelmatuotantoa. Uutisten freelance-toimittajat edustavat myös ulkoistettua tuotantoa - joustavaa työvoimaa.

Tässä tutkimuksessa katson Ylen freelance-kirjeenvaihtajaverkoston. Sen solmukohtissa ovat muun muassa juttuja tilaava päällikkö ja freelancer. He ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa toisiinsa. Freelancerit ovat verkoston uloimmat solmukohtat, joita voidaan karsia ja kutoa tarpeen mukaan. Organisaation johto on Castellsin kuvaamia verkkolaisia, eliittiä verkoston ytimessä, jolla on kommunikaatioyhteydet, päätösvalta ja resurssit. Freelance-toimittajat ovat verkoston joustajia, jotka työskentelevät suhdanteiden ja onnen sallimissa rajoissa määräaikaisten projektien parissa toivoen "sopimuksen" uusiutumista ja vaanien parempia sijoitusmahdollisuuksia. Heidän uhkana on joutua verkoston kolmanteen luokkaan uloslyödyiksi, joilla ei ole pääsyä verkostoon ja jotka ovat tarpeettomia. (Beck, 1999)

4.2 Voima verkossa

Myös valtasuhteet ovat uudenlaisia verkostoyhteiskunnassa. Englantilaisia elokuva-alan freelancereita tutkinut Helen Blair (2003) kuvaa valtasuhdeajattelun muutosta marxilaisuudesta verkostoyhteiskuntaan. Hänen mukaansa Karl Marxin sosialistinen teoria on verkostoyhteiskunnassa vanhanaikainen. Marxin mukaan tuotantovälineiden omistajat ovat vallanpitäjiä ja sosialismissa työntekijöiden pitäisi yhdessä peitota kapitalistinen valta. Omistajien ja työvoiman välinen suhde muotoutuu siten, että työvoima pyrkii myymään työvoimaansa työnantajalle ja tämä tarvitsee työvoimaa. (Marx, 1981) Työnantaja ja -tekijä ovat siis toisistaan riippuvaisia, mutta pääoman omistavalla työnantajalla on määräävä valta ja työntekijät voivat haastaa tämän vallan liittoutumalla.

Michel Foucault ja Norbert Elias edustavat vallankäytön teoriassa verkostoyhteiskuntaan sopivampaa filosofiaa. Foucaultin (1982) mukaan valta levittäytyy yhteiskunnan halki eikä vain keskity valtaelitiille. Eliaskaan ei näe valtaa rakenteellisesti yhtä yksiulotteiseksi kuin Marx. Valta ei ole vain kapitalistin valtaa, vaan valta on ominaisuus toimijoiden välisessä suhteessa.

"Vallan tasapainottelu on aina läsnä siellä missä on toiminnallinen riippuvuussuhde....
Valta on inhimillisten suhteiden rakenteellinen ominaisuus." (Elias 1970, 74)

Vallan tasapaino riippuu osapuolien suhteellisesta voimasta. Myös yhteiskunnallinen konteksti, jossa henkilöt tai ryhmät toimivat, voi vaikuttaa vallan määrään ja tämä vaikuttaa osapuolten elämään ja turvallisuuteen. Työvoimapulan aikaan työntekijän valta voi olla suurempi kuin työvoiman ylitarjonnan aikaan.

Utis-freelancer voi vaikuttaa työhönsä ja sen menekkiin ideoimalla, laadulla ja jatkuvalla yhteydenpidolla omaan työnantajaverkostoonsa, eri toimituksiin - ei niinkään liittoutumalla muun työvoiman kanssa. Kun freelancer koputtaa työnantajan portteja jatkuvilla tarjouksillaan, onko siis vanha Marx yhä oikeassa sanoessaan että tuotantovälineiden omistajilla on määräävä valta?

Verkostoteoriassakin rahavirtoja pidetään tärkeänä vallan määrittäjänä. Rahavirta voi olla esimerkiksi yhtiön budjetti. Raha voi ratkaista, kuinka paljon freelancereita käytetään.

Kuumalla uutisalueella yksin toimiva freelancer on kysyttyä työvoimaa. Hänellä on valtaa myydä raporttejaan ja luultavasti myös vaatia etuja ja tukea työhönsä. Hän luo itselleen nimeä eli hänestä voi tulla tavaramerkki, brandi. Suomessa "Erkki Toivanen" -nimen kuuleva tietää, mitä tämä edustaa. Eläkkeelle siirtynyt veteraanitoimittaja edusti Yleisradiota, sen uutistoimintaa, vankkaa ammattitaitoa, Euroopan aluetuntemusta ja kotoista ääntä yleisölle. Tämä on myös yhtiölle kilpailuvaltti.

Tämä valta voi toisaalta olla näennäistä. Suuren osan toimittajista on taottava, kun rauta on kuuma. Työtä on tehtävä, kun sitä on tarjolla. Freelanceria voi odottaa uutispommin jälkeen pitkä hiljainen kausi, jolloin uutismaailman huomio on toisaalla ja mikään juttu ei mene kaupaksi. Valta näyttää olevan silloin siis juttuja ostavalla päälliköllä.

Helen Blair tutki Britannian elokuvateollisuuden freelancer-työvoiman epävarmuuden tunnetta Elias valtateorian kautta (Blair, 2003) Blair huomasi, että sirpaloituneella ja joustavalla markkinalla freelancerit tunsivat huomattavan suurta epävarmuutta arvostamastaan vapaudesta huolimatta. He kokivat työsuhteensa riippuvan työvoimaa rekrytoivasta osastopäälliköstä. Eliasin teorian mukaan päällikkö on työntekijöitä voimakkaampi henkilö, koska hän päättää työvoimasta. Freelancerit kokevat työnsä määrän riippuvan suhteestaan osastopäällikköön. He pelkäävät katkoja työprojektien välillä ja pyrkivät kiihkeästi mukaan. Muutoin joku toinen saa heidän tehtävänsä ja heidät voidaan unohtaa. Blair huomasi, että Eliasin yllämainittu teoria yhteiskunnallisesta kontekstista kuvaa myös freelancereiden elämää. Jatkuva työllistymismahdollisuuksien ja tulonhankinnan epävarmuus vaikuttaa elämäntapaan, vaikka he kokevat vapautensa tärkeäksi. Moni kokee, että he eivät voi suunnitella henkilökohtaista tulevaisuuttaan päätösten takia. (Blair, 2003)

Osastopäällikön valta palkata tai hylätä työntekijä vaikuttaa myös freelancereiden keskinäisiin suhteisiin asettaen heidät kilpailemaan keskenään ja pitäen heidät erillään.

Freelancerit toimivat usein yksin. Asemapaikat ovat kaukana toisistaan. He eivät aja etujaan yhdessä tai kommunikoi yhteisesti työstään. Verkostoyhteiskunnassa perinteinen työntekijöiden yhteenliittyminen ja vallan käyttö onkin vaikeaa. Työnteko on irrallista ja työpisteet sijaitsevat kaukana toisistaan. Työtä tehdään siellä missä se on taloudellisesti kannattavinta. Ylessäkin freelancerin käyttö voi olla taloudellisesti kannattavampaa kuin vakituisten toimittajien lähettäminen alueelle juttukeikalle. Toisaalta kansainvälisen uutistoimiston välittämän uutisen kääntäminen ja lukeminen Pasilan toimituksen työvoimalla on halvempaa kuin freelancerin käyttö. Jos freelancerin alue on tuotantokustannuksiltaan kallis, raportteja ei välttämättä osteta. Näihin esteisiin freelancer pyrkii vastaamaan yksin, ei kollektiivisesti. Freelancerin täytyy löytää arvonnaisia ja valtaa muualta, esim. erilaisuudesta, laadusta,

yhitiön julkisen palvelun etiikan palvelemisesta.

Freelancer on yksilö, joka myy työvoimaansa avoimilla markkinoilla. Yksilö on osin yrittäjä, osin työntekijä ja kilpailee enenevässä määrin toisten työntekijöiden kanssa työpanoksensa laadusta ja ainutlaatuisuudesta. Tulkitsen verkostoyhteiskunnan työvoiman pirstaloitumisen, irrallisuuden ja epävarmuuden niin, että perinteinen sosialismi ja työntekijöiden yhteenliittyminen on vähemmän mahdollista verkostoyhteiskunnan uudessa työntekijäluokassa. Ehkä sosialismi on jäämässä yhä pienenevän kiinteässä työsuhteessa olevan työntekijäryhmän aatteeksi - puskuriksi, jolla torjutaan niin työnantajan valtaa kuin kilpailevia epätyypillisessä työsuhteessa olevia, itsensä työllistäviä ihmisiä usein ammattiliiton kautta, jonka toimintaa hallitsee kiinteässä työsuhteessa olevat työntekijät.

Tässä tutkimuksessa vallan ja aseman pohdinta on tärkeää, sillä se muovaa freelancerin toimenkuvaa ja työntekoa.

4.3 Verkko joustaa

Ns. joustava työnteko sopii monelle tekijälleen vapauden takia. Sen avulla voidaan järjestellä vapaa-aikaa ja työntekoa. Joustavan työntöön varjopuolena on työ- ja vapaa-ajan suhteen hämärtyminen ja jatkuva epävarmuus seuraavasta työprojektista, mikä vaikeuttaa muun muassa tulevaisuuden suunnittelua.

Richard Sennett sanoo kirjassaan *Työn uusi järjestys* (2002), että joustavaa työtä tekevät ihmiset joutuvat rakentamaan itse Max Weberin kuvaaman rautahäkkinsä, joka kiinteässä työsuhteessa on työnantajan rakentama. Rautahäkki on kehikko työntekijän elämälle. Tämä tietää työsuhteensa, ansionsa ja se määrää myös hänen henkilökohtaista tulevaisuuttaan, uskallusta ja kykyä ottaa asuntolainaa, perustaa perhe, viettää sapattivapaata. Sennettin mukaan itsenäistä työtä tekevä henkilö on itse pahin ruoskijansa. Tämän on vaikea hahmottaa elämänsä puitteita työn epävarmuuden takia. Hänen mukaansa joustavuus ei tuo työntekijälle vapautta eikä valtaa.

Jeremy Rifkin (1995) povaa perinteisen työn loppua globaaleilla markkinoilla, joissa koneet korvaavat ihmisen. Vain tietotyön määrä kasvaa. Myös suomalaiset tutkimukset ovat havainneet tietotyön kasvamisen ja työelämän muutokset Suomessa. Työelämää luonnehtii epätyypillisten työsuhteiden yleistyminen ja kiireen lisääntyminen, mutta myös kasvava itsenäisyys ja uudet haasteet. (Blom&Melin 2002, 43). Epätyypillinen työsuhte määritellään laajimmillaan kaikiksi niiksi työmuodoiksi, jotka eivät ole säännöllistä kokoaikatyötä. (Moilanen 2002, 93)

Moilasan tekemässä vertailututkimuksessa tyypillisistä ja epätyypillisistä työsuhteista hän havaitsi, että mahdollisuudet elämänhallintaan eroavat. Epätyypillisessä työsuhteessa aikuisen ihmisen perustavoitteita

kuten perheen perustamista ja muuta tulevaisuuden suunnittelua on vaikeampi saavuttaa kuin tyypillisessä työsuhteessa työn satunnaisuuden ja ennustamattomuuden takia (emt, 99). Suomen Yrittäjien teettämän palvelusektorin epätyypillisiä työsuhteita koskevan tutkimuksen mukaan epätyypillinen työ tarjoaa usein vähemmän kehitys- ja koulutustoimenpiteitä, heikomman urakehityksen ja epävarmemman tulevaisuuden. (Holm, Laukkanen, Ylöstalo 2002) 90-luvun laman jälkeen tutkimuksen mukaan työn pysyvyys on noussut palkan ohi työntekijöiden tärkeimmäksi tavoitteeksi.

Blom ja Melin (2002, 47) eivät näe suuria uhkakuvia Suomessa siitä, että työmarkkinat muuttuvat silpputyöksi, jossa työntekijät joutuvat jatkuvasti muuttamaan ja työllistämään itsensä. Heidän mukaansa Suomi on yhä perusrakenteiltaan jäykkä maa. Epätyypilliset työsuhteet ovat tutkimusten mukaan kuitenkin kasvussa. 90-luvun laman jälkeen yhä useampi työntekijä on aikaisempaa epävarmemmassa työsuhteissa (Piirainen & Saari 2002, 17) Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön SAK:n mukaan epätyypillisten työsuhteiden osuus on jäsenkunnan keskuudessa noussut vuodesta 1995 vuoteen 2000 12 prosenttiyksikköä (1995: 14 %, 2000: 26 %). (SAK:n järjestöraportti 2000)

Tiedotusvälineissä freelancereiden määrä on kasvamassa kansainvälisesti. Hessin (1996, 68) mukaan yhdysvaltalaisista ulkomailla toimivista toimittajista 87 prosenttia oli kuukausipalkkalaisena 70-luvulle tultaessa. 1990-luvun alussa vakituisten kirjeenvaihtajien osuus oli pudonnut 70 prosenttiin. Loput olivat freelancereita. Suomen Journalistiliiton freelance-jäsenistön määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvulla. Ainakin joka neljäs liiton jäsen on freelancer. (Kivikuru&Aslama, 2000)

Freelancereiden suhteellisen määrän median työvoimasta kasvaessa luulisi heidän merkityksenkin kasvavan.

5. Teemahaastattelu portinvartijuudesta

Tutkimukseni on teemahaastattelun avulla tehty laadullinen tutkimus, jonka teoreettisena viitekehysenä on yhteiskunnallinen muutos eli toimiminen verkostoyhteiskunnassa. Pelkistän havaintoja Shoemakerin ja Reesen portinvartija-mallin avulla tutkimalla, miten juttuidea etenee kentältä tiedotusvälineeseen. Tässä tutkimuksessa portinvartija-malli on mukautettu tutkimaan myös freelancerin työssään kohtaamia portteja. Näiden avulla yritän hahmottaa freelancerin työn ja sen suunnitelmallisuuden puitteita ja tehdä tulkintoja.

5.1 Teemahaastattelu

Tein tutkimukseni avustajatoiminnasta teemahaastattelun avulla eli loin haastattelurungon teemojen pohjalta. Itse haastattelu ei kuitenkaan seuraa orjallisesti kysymysrunkoa, vaan soljuu keskustelun mukaan. Teemat tukevat keskustelua.

Hirsjärven ja Hurmeen (1982, 39) mukaan tutkimuksen suunnittelu on ensiarvoisen tärkeää. Ensimmäinen vaihe on tavoitteiden ja ongelmien hahmottelu. Haastattelin yksitoista Yleisradion uutisia säännöllisesti avustavaa freelance-toimittajaa ja neljä uutisista vastaavaa päällikköä.

Jaoin Ylen avustajien teemahaastattelurungon kuuteen osaan, jossa pohdittiin eri aiheita. Näitä olivat työrytmiin kuvaus, työn taloudelliset puitteet (budjetin vaikutus työhön), journalistinen suhde Yleen (ideointi, jutun myyntistrategiat, ammatillinen kunnianhimo), suhde uutistoimistoihin, freelancer osana organisaatiota ja kirjeenvaihtajatoiminnan arviointia ja tulevaisuuspohdintaa. (Katso liite 1)

Yleisradion päälliköiden haastattelun jaoin seuraaviin osiin: freelancerit työvoimana (määrä, avustajien valinta, tarjonta), journalistinen suhde (odotukset freelancereilta, idean hyväksyntä, avustajan tuotanto), suhde uutistoimistoihin, freelancer osana organisaatiota, arviointi ja tulevaisuus. (Katso liite 2)

Laadullisen tutkimuksen vaatimiin yleistyksiin ja sitä kautta vastauksen löytämiseen pyrin etsimällä yhtäläisyyksiä raakahavainnoista, erilaisia versioita samasta käsityksestä, jolla voin selittää havaintoja.

Päällikköhaastattelut toimivat myös Ylen käytännön freelance-toiminnan taustatietoina, sillä tästä ei ole paljolti kirjoitettua tietoa.

5.2 Portinvartijat

Järkeistän pitkien haastattelujeni satoa luokittelemalla sen Shoemakerin ja Reesen (1996) kehittämän mediasisältöihin vaikuttavan portinvartija-mallin avulla - eli mitkä tekijät vaikuttavat freelancerin tarjoaman jutun tilaamiseen ja näin freelancerin työllistämiseen. Näitä syitä tutkimalla yritän tehdä päätelmiä freelancerin ja organisaation välisestä riippuvuussuhteesta ja yhteistoiminnasta. Juttuaiheen eteneminen "kentältä tuuttiin" valottaa myös freelancerin työnkuvaa, olosuhteita ja tehokkuutta yhteistyökumppanina julkisen palvelun yleisradioyhtiölle.

Freelance-toimittaja on yksi monista viestintuojista organisaation portilla, jota kolkuttaa myös uutistoimistojen materiaali, yritysten ja organisaatioiden lehdistötiedotteet, organisaation omien toimittajien ideat ym. Portinvartijuusprosessissa valitaan monien viestien joukosta muutama, jotka välitetään yleisölle. (Shoemaker, 1991). Viesti kulkee monen portin halki, joilla se kohtaa "sisään" tai "ulos" päätöksiä. Portinvartijuuden kautta voidaan tutkia, mitkä syyt sulkevat tai avasivat portteja viestille.

Tässä tutkimuksessa freelance-toimittajat arvioivat portteja, joita he viesteineen kolkuttavat. Millä perusteilla portit aukeavat ja päästävät viestin Yleisradion yleisön tietoisuuteen.

Shoemakerin mukaan päätöksentekoon juttujen valinnasta vaikuttaa

- 1) toimitustyötä tekevä henkilö ja tämän asenteet.
- 2) toimitustyön rutiinit. Yhdistän tähän myös kansainväliset uutistoimistot, joiden päivälistan seuraaminen määrää rutiinia uutistoimituksissa.
- 3) organisaatio, mm. sen arvot ja henkilön (esim. avustajan) asema organisaatiossa.
- 4) institutionaalinen taso - tähän liittyy mm. yleisön odotukset ja markkina-ajattelu: kulujen minimointi ja tulojen maksimointi. Julkisen palvelun yhtiökin elävät budjettipaineessa.
- 5) ideologinen taso - esim. käsitys omasta yhteiskunnallisesta roolista ja vallalla olevien normien ja vallanpitäjien vaikutus.

5.3 Tulkintaa

Portinvartija-kehikon satoa tutkimalla pyrin myös tulkitsemaan toimittajien puhetta ja luomaan kuvaa heidän työnsä ja asemansa todellisuudesta. Tämä tehtävä on herättänyt mielessäni lukuisia kysymyksiä. Toimittajana kentällä olen tottunut seuraamaan yksilöiden kokemuksia. Näytti siltä, että parhaat jutut syntyivät, kun saatoin näyttää televisioraportissa paikallisen ihmisen arkielämää ja selittää yhteiskunnallisia olosuhteita ja niistä tehtyjä tutkimuksia tämän kokemusten kautta. Juttu Etelä-Afrikassa orvoksi jääneiden lapsien oloista valotti yhteiskunnan tilaa, kun kuvat kertoivat tarinan lapsista yksin

kotona vanhempien kuoltua aidsiin ja näiden yksinäisyydestä pelätessään naapureiden reaktioita yhteiskunnassa, jossa aids on suuri stigma.

Jo nuorena toimittajana Englannissa päähäni oli iskostunut sääntö, että juttu on hyvä, kun faktat ovat kohdallaan, jutussa kerrotaan taustat ja eri näkemykset purematta yleisölle valmiiksi, mitä mieltä sen pitäisi olla asiasta. Shoemaker ja Reese (1996, 17) sanovat, että journalistit perustavat raporttiansa virheettömyyden ja objektiivisuuden siteeraamalla ja haastatteleamalla luotettavia lähteitä ja välttämällä ottamasta itse avoimesti kantaa. Tutkijat turvaavat samoihin rutiineihin, joiden perusteella he voivat väittää tutkimuksensa olevan luotettava ja pätevä. Katsoja/kuuntelijan älykkyyttä ja oivalluskykyä täytyy myös arvostaa, vaikka oma subjektiivisuus saakin näkyä jutussa.

Tutkija kuitenkin puree näkemyksiä valmiiksi tutkimuksensa johtopäätöksissä. Tällä kertaa minun täytyy esittää suoraan oma tulkintani asiasta. Tämä freelancer-tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa pitkien yksilöhaastattelujen kautta luodaan kuvaa freelance-yhteisöstä ja freelance-toiminnasta osana Yleisradion uutistoimintaa. Haastatteluilla tuotetaan havaintoja, pelkistetään ne ja pyritään etsimään olennaiset kysymykset laajasta haastattelumateriaalista. Havaintoja pitäisi yrittää ymmärtää ja selittää osin viitaten muuhun alan tutkimukseen ja teoreettiseen viitekehykseen (Alasuutari 2001).

Vastuu haastateltavien lausuntojen yleistämisestä ja selittämisestä - kokonaisuuden näkemisestä - on minulla, joka katson aineistoa oman kokemukseni ja kulttuuritaustani värittämällä katseella, vaikka pyrinkin objektiivisuuteen. Katson tehtävän siis hyvin haasteelliseksi. Asianosaiset tietävät, että minulla on kokemusta Yleisradion avustajana. He saattoivat otaksua, että omat mielipiteeni värittävät tutkimusta. Kerroin haastateltaville, että pyrin pysymään ulkopuolisena tutkijana. Käytän työkokemukseni hyväkseni löytääkseni olennaisia kysymyksiä tutkimusongelmasta, en johdatellakseni vastauksia. Koin, että vahva tuntumani kentällä toiminnan ruusuihin ja ohdakkeisiin oli toisaalta ongelma, sillä kokemukseni voi johtaa valikoivaan kuuloon. Toisaalta freelance-haastatteluissa haastateltavat puhuivat pitkään ja johtivat keskustelun usein kysymyksestä huolimatta tärkeänä pitämäänsä ajatukseen. Nämä puheen ja tekstin tuottamisen ammattilaiset kertovat selkeästi oman tarinansa.

Luonnollisesti minulla on vankka käsitys omalta kohdaltani freelanceerauksesta Yleisradiolle. Työvuosieni aikana koin vahvasti olevani Yleisradion toimittaja ja ylpeä erityisosaamisestani, alueen asiantuntimuksesta ja ammattitaidostani. Keskustelin säännöllisesti toimitusten kanssa ja tarjosin juttuaiheita. Koin suhteen parhaimmillaan antoisaksi yhteistyöksi, jossa minua pidettiin yhtenä organisaatioon kuuluvista sisällöntuottajista. Silti koin olevani puoli-irrationaalinen linkki, joka jatkuvalla yhteydenpidolla ja juttuaiheita tarjoamalla roikkui kiinni yhtiön ovenkahvassa epävarmana urakehityksestään ja taloudestaan. Koin vahvasti, että urani ei kehittynyt kokemukseni ja ammattitaitoni karttumisesta huolimatta ja olin jatkuvasti epävarma työsuhteestani ja arvostani, mikä tuntui osin tarpeettomalta pohdinnalta. Olinhan valinnut itse uran freelancerina. Huonoina päivinä koin, että

organisaatio oli jossain määrin välinpitämätön toimintani suhteen mutta myös ylipäänsä Afrikan kirjeenvaihdon suhteen. Joskus oli helppo unohtaa, että oma alueeni oli vain yksi maailmankolkka monesta uutialueesta ja alueeni merkittävyys näyttäytyi ehkä minulle suurempana kuin päämajassa.

Työtulevaisuuden suunnittelu ja freelanceeraus eivät tuntuneet olevan keskenään yhtenäiset käsitteet, kun yhteydenpito yhtiöön tuntui usein olevan omalla vastuulla. Jouduin motivoimaan itse itseäni päivästä ja vuodesta toiseen. Tunsin usein puskevani mielestäni mielenkiintoisia ideoita läpi yhä uhkarohkeammilla lupauksilla toimittaa useita juttuja vaikeilta kriisialueilta, jotta työn budjetti olisi tarpeeksi houkutteleva uutistoimituksille. Freelancer oppii olemaan jopa kahdessa paikassa yhtaikaa, kun hän tekee juttua pienellä budjetilla tärkeästä kansainvälisestä kokouksesta ja samalla taustoittaa sitä pyrkien olemaan kokouspaikalla ja sen ulkopuolella yhtaikaa menettämättä tiedonmuruakaan tai myöhästymättä ja säästääkseen tuotantokustannuksissa. Silti nautin työn vapaudesta ja loputtomalta tuntuvasta juttujen runsauden sarvesta seurattessani afrikkalaista elämää kentällä. Suhteeni työhöni kuulostaa perin kielteiseltä ja saa ehkä lukijan ennakoimaan tutkimukselleni kielteistä lähtöasetelmaa. Tässä tutkimuksessa ei ole kuitenkaan minun paikkani valittua. Kokemukseni ja taustatietoni, niin myönteiset kuin kielteiset, saavat nyt auttaa haastateltavieni kokemusten ymmärtämisessä. Uskon myös, että niin päälliköt kuin toimittajat puhuivat asioista turhia kaunistelematta, sillä tiesimme kaikki pyörivämme samassa liemessä.

Yritän etsiä haastateltavieni puheesta diskursseja, jotka kuvaavat toimittajien käsitystä työstään, roolistaan ja vuorovaikutuksesta. Alasuutari on kääntänyt diskurssin ymmärrettäväksi uudissanaksi puheavaruus (1998, 180). Hän selittää, että kielen avulla ihmiset konstruoivat todellisuutta, ehdottavat muille, miten asia pitäisi ymmärtää. Alasuutari on kääntänyt puheavaruus-terminsä Foucaultin teoretisoinnista diskursseista. Foucaultin (1972) mukaan puheavaruus ei viittaa vain sanoihin tai asioihin vaan ne yhdistetään laajempaan kokonaisuuteen. En siis lue sanoja pelkästään yksittäisinä asioina ja totuuksina vaan yritän hakea, millaista todellisuutta freelancerit rakentavat kielen kautta. Pyrin löytämään samankaltaisuuksia, jotka kuvaavat freelancereita yhtenäisenä joukkona ja antavat painoa heidän näkemyksilleen. Vaikka freelancetoimittajan työn arki, taloudellinen tai sisällöllinen suhde ja yhteistyö organisaation kanssa on jaoteltu omiksi aiheikseen, näiden kaikkien aiheiden kohdalla voi tulla esiin punaisena lankana näkemys esimerkiksi toimittajan ammattilaisuudesta tai miten hän kokee roolinsa organisaatiossa. Puheesta voi nousta esiin myös ääneen lausumattomia tapoja nähdä elämänsä ja työnsä. Freelancereiden väittämiä ei siis diskurssitasolla käsitetä välttämättä absoluuttisina totuuksina todellisuudesta, vaan freelancereiden tapana nähdä todellisuus.

Näin yritän ratkaista arvoituksen, kuten Alasuutari kuvaa laadullisen tutkimuksen tavoitetta. Lukija voi itse arvioida, kuinka subjektiivinen tämä tutkimus on ja kenen näkökulmasta, tutkijan vai tutkittavien. Oma pyrkimykseni on kuunnella, katsoa ja ymmärtää tutkittavia sivusta katsoen, mutta taustatiedot oman, kuten juttua kentällä rakentaessani.

6. Aineisto - avustajien ääni

6.1 Haastateltavat

Haastattelin vuoden 2002 lopussa ja 2003 alussa yksitoista Yleisradion radio- ja tv-uutislähetystä säännöllisesti avustavaa freelanceria ja neljä Yleisradion tv- ja radion ulkomaan uutisista vastaavaa päällikköä. Kaksi päällikköistä vastaa suoraan ulkomaan raporttien tilaamisesta, kaksi ovat korkeammassa asemassa ja yhteydessä freelancereihin harvemmin, lähinnä uutistoiminnan resurssien kysymyksissä.

Haastatteleman freelance-toimittajat sijoittuivat Tukholmaan, Pariisiin, Lontooseen, Roomaan, Budapestiin, Zürichiin, Jerusalemiin, Kairoon ja Santiago de Chileen. Joissain kaupungeissa oli enemmän kuin yksi freelance-toimittaja. Haastateltavani avustavat Yleisradion uutis- ja ajankohtaislähetystä säännöllisesti eli vähintään kerran viikossa. Suurin osa heistä teki haastatteluhetkellä raportteja tv:n ja radion uutistoimituksille vähintään viikottain ellei päivittäin asema-alueiltaan Euroopasta, Afrikasta, Lähi-Idästä ja Etelä-Amerikasta.

Yleisradio ei etsi aktiivisesti freelancer-toimittajia, eikä yhtiö takaa heille toimeentuloa. Kaikki ovat lähteneet ulkomaille omasta aloitteestaan. Muuton syynä on ollut ammatillinen kiinnostus tai henkilökohtaiset syyt. Yhdestätoista haastateltavastani viidellä on perhesuhteita ulkomailla, mikä on vaikuttanut alueelle jäämiseen. Nämäkin ovat kuitenkin ammattitoimittajia ja lähtöön on vaikuttanut urasuunnitelma ulkomaantoimittajana. Kuusi on ulkomailla ensisijaisesti ammatillisesta tai henkilökohtaisesta kiinnostuksesta asemamaahansa. Kaksi haastateltavista lähti Yleisradion ulkomaan toimituksista omasta aloitteestaan ammatillisen kiinnostuksen takia hankkimaan ulkomaankokemusta sovituaan toimitusten kanssa, että Yleisradio tilaisi heiltä juttuja. Kuusi yhdestätoista haastateltavasta on ollut aiemmin työssä Yleisradiossa. Lähes jokainen haastateltava on riippuvainen Ylestä saamastaan toimeentulosta.

Kahdeksan haastateltavista oli naisia, kolme miestä. Haastateltavista kuudella oli perhe ja lapsia. Neljä näistä oli joko miehensä tai lapsensa tai molempien kautta siteessä asemamaahansa. Haastateltavien keski-ikä oli noin 43 vuotta. Kuusi haastateltavaa oli 40-50-vuotiaita, kolme haastateltavaa kolmekymppisiä ja kaksi yli kuusikymmentävuotiaita. Haastateltavani eivät lukeudu siis nuoriin seikkailijoihin. Jokaisella on joko suomalainen korkeakoulututkinto tai vuosikausien kokemus ulkomaan uutistoimittajana tai molemmat.

Haastateltavien joukosta puuttuu vain muutama vakituinen avustaja lähinnä aikataulujen yhteensopimattomuuden takia. Uskon myös, että yksitoista haastateltavaa riittää edustavaksi otokseksi laadulliseen tutkimukseen.

Haastattelin kuusi toimittajaa kasvotusten. Kaksi näistä tapasin heidän kotonaan ulkomailla, jonne osuin

lomamatkoillani, kolme tapasin Suomessa kahvilassa ja yhden Yleisradion tiloissa. Muut haastattelut tein puhelimitse Yleisradion studiossa. Tästä haluan kiittää Yleisradion uutisosastojen päälliköitä, jotka tukivat näin tutkimusta. Nauhoitin kaikki haastattelut studiossa yksin ja litteroin ne myöhemmin sana sanalta varmistaakseni, että siteeraan henkilöitä oikein. Lähes kaikki toimittajat puhuivat ainakin kaksi tuntia. Kasvotusten haastattelut venyivät puheluita pidemmäksi, mutta myös puhelimesta ihmiset avautuivat pohtimaan elämäntilannettaan ja työtään hyvinkin syvämielteisesti.

Päällikköhaastattelut tein asianomaisten omista toimistoissa. Ne kestivät keskimäärin tunnin per haastattelu ja etenivät selkeästi yhtiön ja päällikön toiminnan pohtimisessa. Päälliköt puhuivat mielestäni kanssani freelance-toiminnan puitteista avoimesti ja mielellään. Ilmapiiriä kaikkien haastateltavien kanssa edesauttoi luultavasti se, että tunsimme toisemme työtaustan takia. Monen haastattelun lopussa freelance-toimittaja huokasi, kuinka mukavaa oli keskustella asiasta, jota niin usein on pohtinut yksin. Haastateltavat toistuvasti puhuivat työnsä yksinäisyydestä, ja sisällöllinen yhteistyö uutistoiminnassa oli yksi suurista ongelmakysymyksistä. Monelle keskustelumme näyttikin toimivan jollain lailla ajatusten siivouspäivänä. Omaa uraa, tavoitteita ja tunteja pantiin järjestykseen ja puettiin sanoiksi.

Lupasin freelance-haastateltavilleni, että en paljasta heidän nimiään haastattelussa, jotta jokainen voisi puhua mahdollisimman avoimesti. Haastateltavat olivat huolissaan, että paljastais heidän identiteettinsä. Negatiivisten mielipiteiden julkitulo voisi kai johtaa työmahdollisuuksien vähenemiseen tai käytäväkeskusteluihin, joita itsenäistä työtä tekevät ihmiset eivät kaipaa. Tämä sai minut miettimään, että nämä monen freelancerin tietämät ongelmat eivät välttämättä ole päässeet päälliköiden tietoisuuteen juuri tästä syystä. Freelancer ei ehkä uskalla valittaa. Mutta miten tilannetta voidaan kehittää, jos siitä ei voida puhua avoimesti?

Pohdin tässä tutkimuksessa freelance-toimintaa näiden toimijoiden mielipiteiden ja kokemusten perusteella. Sikäli osapuolten subjektiiviset näkemykset tulevat vaikuttamaan tutkimuksen tuloksiin.

Haastateltavien sitaatit ovat ajoittain melko pitkiä. Sitaatit ovat tärkeitä freelancereiden työn ja maailman hahmottamisen ymmärtämiseksi. Lihavoimalla kohtia tekstistä painotan kyseisen kommentin ydintä.

6.2. Avustajan työpäivä

Avustajat näyttävät sitoutuneen toimintaansa Yleisradion freelance-kirjeenvaihtajana. Lähes kaikki freelance-toimittajat sanovat työskentelevänsä lähes kokopäivätoimisesti. Yksi heistä tekee töitä vain uutisten tapahtuessa pienen lapsen äitinä ja jakaa työnteon kodinhoidon kanssa osin korkeiden

lapsenhoitokustannusten takia. Tukholman avustajalla on työnjako kirjeenvaihtajan kanssa, mikä vaikuttaa juttujen tarjoamiseen. Muut pitävät yhteyttä vähintään pari kertaa viikossa. Seitsemän sanoo soittavansa keskimäärin kerran päivässä ainakin johonkin toimitukseen. Niin uutispuhelinraporttien kuin itse koottujen ääni- ja kuvajuttujen määrä vaihtelee noin yhdestä viikossa korkeimmillaan lähes jokapäiväiseen tuotantoon riippuen alueen uutisista. Suuri osa haastateltavista ideoi jatkuvasti ja tarjoaa taustoittavia juttuaiheita eri toimituksiin.

Haastateltavien mielestä eniten työaikaa vie ideointi, joka elää ajatuksissa jatkuvasti. Ideointi on toisaalta stressaavaa, sillä sen koetaan olevan yhteydessä toimeentuloon. Vaikka toimittajat toisaalta nauttivat vapaudesta, ansainnan paine korostuu. Puhetapa on samanlainen kuin Helen Blairin (2003) haastattelemissa brittifreelancereilla. Freelancer kokee, että hänen toimeentulonsa ei ole omassa vallassaan. Hän on verkostossa heikompi lenkki.

V: Koska se on niin **ytimeltään yhteydessä se oma ideointi siihen miten paljon sä saat palkkaa niin se hallitsee koko elämää ja koko arkipäivää siis jatkuvasti**. Mä oon huomannut sen stressaavaksi myös, että semmosta aivan täysin lomaa tai vapaapäiviä, niin sanotaan päätän viettää yhden vapaapäivän, niin se ei onnistukaan niin kuin se onnistuu Pasilassa, ett nyt on vapaapäivä nyt tehdään jotain ja ylihuomenna mä meen taas duuniin. Toimittaja 10

K: Miten sä kuvaillet tämmöistä epäsäännöllisyyttä. Onko se stressaavaa?

V: Mulle **tää sopii tosi hyvin. Että mä voin itse päättää, milloin mä teen töitä ja mieltii omat aikataulut. Mut tietysti siinä tulee tää taloudellinen epävarmuus**. Mut jollain tavalla nyt mä saan tehtyä niin paljon juttuja, ett tulee toimeen, ettei tarvitse huolestua siitä. Se on ehkä aino. Mut sellaset tilanteet, ett jutut vaan ei mee kaupaks. Se on aika kauheeta. Sit mä yritän. Mä edelleen kirjoitan paikallisille lehdille. Sit aina joku menee kaupaks. Toimittaja 7

Freelance-toimittajat seuraavat alueensa ja Suomen tiedonvälitystä tv:stä, radiosta, lehdistä, internetistä. Jos alueella tapahtuu kansainvälisesti noteerattu uutinen, he soittavat ja esittävät puhelinraportin tekemistä uutislähetysiin. Vaikka koko päivän aikana ei tehtäisikään juttua lähetykseen, toimittaja kokee tekevänsä työtä. Uutisia ei seurata tavallisen katsojan tai lukijan tavoin, vaan toimittaja päivystää, tutkii ja analysoi näkemäänsä ja lukemaansa.

V: Mä yhdeksältä aloitan ja luen lehtiä ja luen verkosta muun muassa Hesaria ja Ylen uutisia. Koska täytyy myös pitää silmät auki, mitä Suomessa tapahtuu, koska voi olla asioita, jotka kiinnostaa sen takia. Ja sit aina täytyy katsoa uutiset ja vielä viimeinen illalla, jossa on tosi hyviä perusteellisia taustatietoja, joten ei sitä päivää voi silleen laskee. Tietysti sellaista aktiivista tekemistä kun tekee jotain juttua, niin silloinhan sitä on enemmän, mut kyllä **joka päivä tekee kuitenkin monta tuntia sellasta tausta- ja seurantatyötä**. Sitä on vaikeeta sanoa. Kyllähän mä tietysti kattoisin uutiset muutenkin, mutta eri tavalla sä sitä seuraat. Joskus voi olla paperikin vieressä, kun on joku hyvä haastateltava, että pistää nimen ylös. Toimittaja 3

Päivittäisuutis-puhelinraporttien lisäksi toimittajat esittävät uutis- ja ajankohtaisohjelmille ns. omia juttuja taustoittamaan tapahtumia ja ilmiöitä. Radiolle juttuun hankitaan ääniefektejä ja/tai haastatteluja. Toimittaja kokoaa sen itse ja lähettää joko tietokoneen leikkaus- ja lähetysohjelmallaan tai puhelimitse. TV-jutussa toimittaja valmistelee jutun eli suunnittelee kuvalliset elementit ja haastateltavat, sopii aikataulun, valmistelee käsikirjoituksen, kuvaa ja leikkaa jutun kuvaajan ja leikkaajan kanssa ja lähettää sen Helsinkiin.

Toimittajien mukaan oman tv-jutun tekemiseen voi kuluu jopa viikko. Vain yksi toimittajista käyttää ns. fixeriä eli avustajaa, jolla on taustatietoa ja kontakteja, joiden avulla hän voi järjestää toimittajalle nopeasti sopivat haastateltavat ja kuvauskohteet. Suuri osa toimittajista tekee tämän työn itse omien kontaktiensa perusteella. Yhtä lukuun ottamatta toimittajat osaavat puhua työalueensa valtakieltä.

Israelissa toimiva toimittaja on löytänyt yhteistyöhön muiden pohjoismaisten tv-yhtiöiden toimittajien kanssa. Tämä helpottaa kustannusten jakoa ja juttujen hankintaa. Yhteistyö alkoi toimittajan aloitteesta, ja Yleisradio hyväksyi tämän.

Budapestissa oleva toimittaja pystyy karsimaan kuluja kuvaamalla tv-juttunsa itse. Muuallakin toimittajat sanovat pyrkivänsä mahdollisimman edulliseen tuotantoon. Toimintatapojen suunnittelu kulujen minimoinniksi näyttääkin olevan tärkeä osa toimittajien työtä. Käytännön toimitustyön lisäksi huomattavasti aikaa kuluu tuotantokustannuksien maksamiseen, niiden perintään yhtiöltä, laskutukseen ja muuhun paperityöhön.

6.3. Toimeentulo, onnistuminen

Toimittajat kokevat päässeensä sisällöllisiin tavoitteisiinsa. Taloudellisesta onnistumisesta mielipiteet erosivat. Kaksi toimittajista teki merkittävän osan työstään myös muille tiedotusvälineille, kuten sanomatai aikakauslehdille. Muille Ylen palkkiot olivat päätulonlähde. Kuukausitulot vaihtelevat noin tuhannesta eurosta useisiin tuhansiin euroihin kaikkein kuumimmalla uutisalueella. Vaikka jotkut ovat onnistuneet neuvottelemaan Yhtyneet-sopimusta korkeampia palkkioita, neuvottelut ovat henkilöistä riippuvaisia. Palkkioita ei ole arvioitu esim. alueen elinkustannusten mukaan.

Tulonhankinnassa yhteinen nimittäjä on epävarmuus. Jos alueella ei tapahdu kansainvälisesti noteerattavaa uutista, toimittaja aloittaa jokaisen työviikkonsa uudelleen puhtaalta, tyhjältä pöydältä, ideoiden ja tarjoten alueen yhteiskunnallista tilaa taustoittavia juttuja eri toimituksille. Haastateltavistani yksi työskentelee uutisalueella Israelissa, jossa uutisointia on lähes päivittäin. Muilta alueilta elannon hankkiminen riippuu näitä suuremmalta osin siitä, miten paljon freelancer pystyy myymään ja tekemään taustoittavia juttuja omien ideoidensa pohjalta uutislähetyskeskityksiin, joissa aikaa on rajallisesti.

Yksi toimittajista laski tarvitsevansa ainakin 27 juttuyksikköä kuukaudessa päästäkseen lähelle Pasilassa

toimivan ulkomaantoimittajan toimeentuloa eli omien laskujensa mukaan noin 3000 euron kuukausipalkkaa. Hän on laskenut kuukausittaiseen työmäärään mukaan kuuden viikon loma-ajan, eläkevakuutuksen ja verot. Yhden juttuyksikön hinta on tällä hetkellä noin 159 euroa. Tämä tarkoittaa puhelinraporttia radio- ja tv-uutisissa. TV-uutisten itse ideoitu, kuvattu ja koottu juttu maksaa kaksinkertaisen hinnan. 27 juttuysikköä alueelta, joka ei ylitä suomalaisten tv- ja radioutusten uutiskynnystä joka päivä, vaatii runsaasti taustatyötä ja omia ideoita. Tämä tarkoittaa yhtä juttua lähes jokaisena kuukauden päivänä.

Haastateltavan mukaan epävarmuus tuloista vaikuttaa perheen perustamiseen ja vapaa-ajan suunnitteluun. Richard Sennett (2002) pitää radikaalissa tulevaisuuden kuvauksessaan tällaista tunnetta tyypillisenä uuden kapitalismin yhteiskunnassa. On vaikea raamittaa työpäivää, kun työntekijä on oma pomonsa. Hän piiskaa itseään jatkuvasti suorituksiin. Sennettin mukaan työn rutiinien puute ja toimeentulon epävarmuus vaikeuttavat tulevaisuuden suunnittelua ja perinteistä rutiininomaista elämää. Yksi haastattelemistani toimittajista lähti paikaltaan, koska huomasi, että hän ei pystynyt elättämään perhettään kaupungissa, joka on kansainvälisesti tärkeä mutta tuotantokustannuksiltaan kallis päivittäisistä ponnisteluista huolimatta.

Kolme freelanceista elää parisuhteessa, jossa toinenkin osapuoli hankkii elantoa. Muilla freelanceeraus on pääelinkeino, vaikka päällikkötasolla tulikin esille uskomus siitä, että freelancerit ovat maailmalla esimerkiksi paremmin ansaitsevan puolison kanssa. Kaksi haastateltavista sanoo arvostavansa vapautta ja tulevaisuutta toimeen pienillä tuloilla. Toinen näistä ansaitsee noin tuhat euroa kuussa. He näkevät tämän hetkisen tilanteensa etappina matkalla toisiin päämääriin.

K: Miten paljon on tarpeeksi töitä?

V: Oikeestaan tää on mielenkiintoinen kysymys. Mä alun perin lähdin siitä, että mulla ois saman verran tuloja kuin vakituisessa työssä. Toisaalta mä oon tajunnut, että ei se välttämättä mee niin olenkaan. Mun täytyy nyt katsoa, mikä on se taso, mikä riittää mulle. Koska mä en oo välttämättä valmis tekemään hirveen paljon töitä. **Mä en halua tehdä mahdottoman paljon töitä. Mä otan mieluummin aikaa käyttööni.** Se on mulle tavoiteltavaa. Toimittaja 1

Haastateltavistani suurin osa hyväksyi sopimuksettoman työsuhteensa ja nauttii jossain määrin työn vapaudesta ja irrallisuudesta, jota heidän mukaansa taloudellinen paine kuitenkin kahlitsee. Työn paineena on jatkuva juttujen tarjoaminen ja markkinointi. Työn määrä riippuu suurimmalla osalla oma-aloitteisuudesta juttujen tarjoamisessa.

K: Ovatko ne tavoitteet toteutuneet? Minkälainen kuva sulla oli alussa?

V: No ehkä lähti aika hyvin alkuun. Mä olin vähän pettynyt siihen, että **mä luulin että hyvin tehty työ toisi lisääkin töitä, mutta siis se että sun täytyy herpaantumatta koko ajan jaksaa**, se on ehkä se kaikkein järkyttävien tosiasia. Toimittaja 3

Tutkimuksen tulos heijastelee myös Suomen Journalistiliiton vuoden 2003 freelancer-tutkimusta.

Tutkimuksen mukaan 29 prosenttia vastaajista kokee työnsä olevan henkisesti erittäin palkitsevaa. 49 prosenttia on melko tyytyväinen. Sen sijaan työsuhteturva tyydyttää vain 17 prosenttia vastaajista. Vapaus, ammatillinen kehittyminen ja toisaalta toimeentulo ja turvallisuus näyttävät olevan ristiriidassa keskenään.

K: Motivoiko tää vapaus sua nimenomaan freelance-toimintaan?

V: Joo. Joo ja nimenomaan se, että **mulle journalismi on jotenkin semmoisten asioiden ymmärtämisessä eteenpäin menoa ja tietoprosessia ja oppimista ja kasvamista**. Mulle on ollut hirvittävän tärkeätä se puoli siinä. Ja ett siis mulla on hyvin intohimoinen suhtautuminen ett tää ei oo mitään normaalia. Hulluhan minä olen (nauraa). Mut kyllä minä oon saanut tyydytystä tästä työstä mitä teen. Toimittaja 11

Sisällöllisesti työ siis tyydyttää freelance-toimittajia. Yksi haastateltavista koki freelanceerauksen keinoksi ryhtyä ulkomaankirjeenvaihtajaksi. Hän arvostelee Yleisradion jäykkää hierarkiaa, joka hänen mukaansa estää nuoria innokkaita toimittajia pääsemästä kirjeenvaihtajapaikoille. Haastateltavat ovat tyytyväisiä myös mahdollisuuksiin tehdä mielenkiintoisia raportteja eri toimituksiin.

K: Journalistisesti sä oot sitten ollut tyytyväinen?

V: Joo. journalistisesti kyllä. Jos ajattelee yksittäistä työtä, mut sit ajankäytöllisesti ja työ vastaan vapaa-aika, niin siihen oon aika tyytymätön kyllä. Toimittaja 10

Viisi haastateltavaa toivoo palaavansa Suomeen kiinteään työsuhteeseen joko Yleisradiossa tai muualla, jossa voivat käyttää kokemustaan hyväkseen. Kuusi haastateltavaa aikoo jäädä asemamaahansa tai ei näe Suomeen paluuta ainakaan lähitulevaisuudessa.

Lähtö ulkomaille on ollut jokaiselle haastateltavalle oma valinta. Miksi he sitten kokevat tilanteensa usein negatiivisesti? Näyttää siltä, että varsinkin toimittajataustaisille avustajille työ on tärkeä kontakti ja elämäntilannetta määrittävä tekijä ulkomailla. Sosiaalinen verkosto on usein jouduttu rakentamaan alusta. Työlle on antauduttu, ja sen kautta koetaan yhteenkuuluvuutta Yleen organisaationa ja kotimaahan.

7. Avustajien työ portinvartijuus-mallin kautta nähtynä

Miten freelancer-toimittaja näkee panoksensa sisällöllisesti? Mitä Yle ja freelancer saavat irti yhteistyöstä? Toimiiko suhde ja kenen ehdoilla? Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, kuinka suunnitelmallista ulkomaanavustajien käyttö on Yleisradion tv- ja radiouutisissa. Kuinka tarkoin pidetään yhteyttä alueen uutistapahtumista ja suunnitellaan raportointia ennakoon. Sitä katson nyt Shoemakerin ja Reesen portinvartija-mallin avulla.

7.1. Suunnitelmallisuuden käsite

Bruunin (1989) mukaan tv:n ja radion uutisten perustana on suunnittelu.

”Sähköisessä uutistoiminnassa, jossa lähetyksiä on radion puolella usein tunnin tai kahden välein, ei tulla toimeen ilman perinpohjaista etukäteissuunnittelua. Samoin televisiotekniikka ja uutislähetysten tekninen tuotantoprosessi vaativat pitkää tapahtumien ennalta-arviointia ja muistiinkirjaamista, jotta asiaan voitaisiin reagoida ja lopulta näyttää, kertoa, kuvata ja analysoida se yleisön kannalta helppokäyttöisesti ja mielenkiintoisesti.” Bruun (1989)

Yleisradion päällikön mukaan avustajiin ei olla jatkuvassa yhteydessä kuten vakituisiin kirjeenvaihtajiin resurssien puutteen takia. Heidän alueidensa uutisoinnin suunnittelu rajoittuu usein kansainvälisten uutistoimistojen suunnittelulistojen seuraamiseen.

V: Vakituinen kirjeenvaihtajahan nauttii kuukausipalkkaa, että hänenhän pitää palkkansa eteen tehdä työtä joka työpäivä. Mutta avustajaltahan ei odotetakaan muuta kuin silloin kun erikseen sovitaan että nyt tehdään työtä. Yle päällikkö 1

Raha näyttää olevan osittain hallitseva tekijä juttujen suunnittelussa, mikä määrää freelance-toimittajan työmäärää.

V: Toimituksilla on budjetissa tili, hankintapalkkiot, ja siinä on tietty määrä rahaa ja sillä pitäisi se vuosi selvitä. Jos ne rahat käytetään loppuun esimerkiksi lokakuussa, niin siihen ei ole lisää rahaa loppuvuodesta. Tämmöinen on tapahtunut monena vuotena.

K: Ja mitä tämä tarkoittaa avustajille?

V: No sitten ei juttuja oteta. YLE päällikkö 1

Pasilan retoriikan mukaan freelanceria arvostetaan ja häneen kohdistetaan odotuksia resurssien puitteissa, jotka määrittävät suunnitelmallisuuden rajat. Perusnäkemys on tyytyväinen. Mutta miten tilanne nähdään kentällä, jossa freelancer metsästää tietoa päämajaan ja samalla ansaitsee elantoaan. Pamela Shoemakerin ja Stephen Reesen (1996) journalismiin sovittama portinvartija-malli tutkii tekijöitä, jotka vaikuttavat uutisen matkaan kentältä lähetykseen. Näiden tekijöiden kautta katson myös freelancerin kokemusta asemastaan, arvostuksesta ja odotuksista. Shoemakerin mukaan päätöksentekoon juttujen valinnasta vaikuttaa siis toimitustyötä tekevä henkilö ja tämän asenteet, toimitustyön rutiinit, organisaatio, mm. sen arvot ja henkilön (esim. avustajan) asema organisaatiossa, institutionaalinen taso ja ideologinen taso.

7.2. Henkilön vaikutus

Shoemakerin portinvartija-mallin mukaan juttua valitseva henkilö voi vaikuttaa siihen, julkaistaanko juttu tiedotusvälineessä. David Manning White teki mallin tutuksi ensimmäisenä viestinnän alalla. Hän seurasi pienen sanomalehden toimituspäällikkö Gatesin tekemää uutistoimistojuttujen valintaa. White totesi, että portinvartijan henkilökohtaiset arvot vaikuttavat merkittävästi juttujen valintaan. Whiten mukaan herra Gatesin päätökset olivat voimakkaasti subjektiivisia. Hän teki ne hetken mielijohteesta pikemminkin kuin lineaarisen ja loogisen tiedostamisprosessin tuloksena.

Portinvartija harkitsee niin itse jutun individuaalia luonnetta kuin uutisympäristöä, johon se liittyy. Portinvartija tuskin koskaan reagoi viestiin ainutlaatuisena. Mieluummin viesti yhteytetään ennalta mielessä oleviin rakenteisiin. Asia on helpompi omaksua, jos siitä on jo aiempaa tietoa. (Nisbett & Ross 1980). Uutistoimituksissa päätöksiä uutisarvosta joudutaan tekemään nopeasti.

Tässä luvussa pohdin ensin juttua ostavan henkilön vaikutusta jutun hyväksymiseen, sitten kenttätoimittajan henkilökohtaista vaikutusta valikoidessaan ideansa.

Pamela Shoemakerin mukaan aiheen läpimenosta päättävän toimittajan ajatteluprosessia voi selittää ja jäsentää ainakin kolmella tavalla:

1. Assosiaatio - aihe stimuloi muita ideoita ja muistoja samasta aiheympäristöstä. Tämä voi vaikuttaa positiivisesti, jos aihe valitaan sen tuttuuden takia tai negatiivisesti, jos portinvartija kokee esimerkiksi julkaisseensa liikaa juttuja samasta aiheesta. Assosiaatiota tarvitaan innovatiiviseen ajatteluun, uutisen

vaistoamiseen.

2. Holistinen ajatteluprosessi. Toisin kuin assosiaatiassa tämä on jatkuvaa ajattelua, jossa portinvartija pyrkii tarjoamaan maailmankuvan pikemminkin kuin tekemään yksittäisiä sisään/ulos-päätöksiä. Hän mietti, esimerkiksi minkä kokonaisnäkömyksen olen antanut sotaraportoinnissa tähän mennessä?

3. Informaation prosessointi on assosiaation kaltaista, mutta se ei ole muistista vahvistusta. Siinä valitsija yrittää supistaa tehtävänsä mahdollisimman pieneksi kognitiiviseksi toiminnaksi, sillä ihmisaivo ei voi käsitellä kerrallaan liian monta tietoyksikköä. Ylitarjonta huonontaa prosessoinnin laatua. Hiljaisempaan uutispäivänä on helpompaa tehdä luovia päätöksiä.

Viestien prosessoinnista Shoemaker mainitsee myös kognitiivisen keksimiseen johtavan heuristisen prosessin, jossa aiheet, joihin liittyy muistoja tai jotka ovat helpommin kuviteltavissa, uskotaan todennäköisemmiksi. Tämä voi mahdollistaa sen, että portinvartija laskee ne helpommin portin läpi. Portinvartijalla on tässä aktiivinen rooli. Hän tulkitsee viestiä ja tekee tietoon perustuvia arvauksia viesteistä, joita ei itse suoraan todistanut.

Haastattemieni toimittajien mukaan juttuja valitseva henkilö vaikuttaa jutun hyväksymiseen. Radiouutisissa päivän ulkomaan uutisannista päättää ulkomaankoordinaattori, televisiossa listatoimittaja. Edellämämainitussa pestissä kiertää ulkomaan uutistoimituksen väki. Nämä toimittajat päättävät päivän merkittävien uutisjuttujen tilaamisesta. Joskus koordinaattori tai listatoimittaja vaihtuu jopa päivittäin. Näiden yläpuolella on ulkomaan uutisten päällikkö niin radio- kuin tv-uutisissa. Varsinkin televisiouutisissa ulkomaan uutispäällikkö vastaa pidemmän tähtäimen suunnittelusta. Hän tilaa ns. omat aiheet, jotka ovat yleensä ulkomaan vakituisten tai freelance-kirjeenvaihtajan ideoimia ja suunniteltavia uutis- tai taustajuttuja. Kirjeenvaihtaja suunnittelee ja organisoii aiheen itse ja toteuttaa aiheen kuvaus- ja leikkausryhmän kanssa yhdessä.

Haastateltavat ovat yhtä mieltä siitä, että kansainvälisten uutistoimistojen asettamat kärkiuutiset menevät yleensä läpi listatoimittajasta huolimatta. Suurin osa haastatelluista uskoo kuitenkin, että sekä radio- että tv-uutisissa päivän annin valitsevana toimittajina kiertää liian suuri joukko ihmisiä, joiden oma henkilökohtainen mieltymys alueeseen tai tietämys alueesta vaikuttaa jutun valintaan. Tämä vahvistaa assosiaatioteorian ja kognitiivisen heuristisen teorian johtopäätöksiä. Assosiaatioteoriassa viesti stimuloi aivoissa jo olemassaolevia viestejä ja ideoita. Ostava toimittaja vetää johtopäätöksiä tuntemansa aiheympäristön perusteella. Aihepiiriin tutuus vaikuttaa positiivisesti, jos ostava toimittaja kokee ymmärtävänsä jutun. Se voi vaikuttaa negatiivisesti, jos hän kokee hankkineensa liikaa juttuja samasta aiheesta tai jos hänellä ei ole miellelyhtymää. Assosiaation puutteessa Shoemakerin mukaan on vaikeaa pystyä innovatiiviseen ajatteluun, vaistoamaan uutista.

Yhtä lukuun ottamatta haastateltavat uskoivat, että henkilön oma tietomäärä alueesta, kokemus ulkomaantoimittajana ja mielenkiinto vaikuttaa jutun tilaamiseen siinä vaiheessa, kun uutinen ei ole kansainvälisten uutistoimistojen listan kärjessä. Yksi ei osannut arvioida asiaa mielestään lyhyen työkokemuksensa takia.

Toimittajien mukaan hyvä listatoimittaja tai koordinaattori tekee työstä hyvin antoisan freelance-toimittajalle keskustellessaan aiheesta ja pohtiessaan näkökulmaa yhdessä. Tämä lisää toimittajan omanarvontuntoa ja motivaatiota.

V: Se varmaan tuli sitä kautta, että **semmoisten kanssa, jotka jakoi enemmän kuunnella ja keskustella siitä ideasta ja aihepiiristä ja tapahtumasta. Niin niitten kanssa syntyi aina pitempiänteinen juttu** eli kun ne oli vastuu- tai vetovuorossa, ne alkoi kysellä muistakin asioista, että kannattaisko totakin seurata eli ammatillisen keskustelun kautta syntyi tällasta luottamusta. Että jos tuolta tilaa jotain niin siltä sit saa sellaista, joka mun mielestä tässä ammatissa **se antaa arvokkuutta tälle työlle**, että kummassakin päässä arvostetaan ja ollaan samalla nöyriä, että itse ei voida kummassakin päässä tietää kaikkee tai mulla ei ookaan tullut tuommoista ideaa mieleen, hyvä kun sanoit niin mä voin alkaa selvittää tota. Toimittaja 5

Toisessa ääritapauksessa listatoimittaja tai koordinaattori tekee päätöksen pelkästään uutisrutiinien pohjalta seuraamalla kansainvälisten uutistoimistojen asettamia uutislistoja ja muita tiedotusvälineitä. Kun listatoimittajan paikalla on alati uusi henkilö, kokonaisnäkemystä ei ehdi välttämättä syntyä eikä se houkuta jatkuvaan seuraamiseen, uskovat toimittajat. Toimittajat arvostelivat ajoittain aika vahvasti tiedon ja mielenkiinnon määrää Pasilassa, kun heidän innostuksensa ja luovuutensa kohtaavat juttuja tilaavan henkilön näkemyksen uutispäivästä.

V: Joskus musta tuntuu, että ostavassa päässä saattaa olla aika kokematon ja epävarma ihminen, joka joskus yrittää peittääkin sitä epävarmuutta sillä että eihän tämä, vähättelemällä sitä myyjän asiantuntemusta tai arviota tai ett katotaan mitä on toimistoilla ollut tai mitä on Hesarissa ollut tai mitä on radiouutisilla ollut.

Tiedotusvälineet seuraavat toinen toisiaan ja ihmiset etsii vahvistusta muista välineistä eikä välttämättä ole aina avoimia sille joka tarjoaa juttua.

K: Siinä vaiheessa tarkoitatko että kun on sellanen ilmeinen uutisarvo niin sitten puututaan?

V: Joo, joskus tartutaan vähän myöhäisessä vaiheessa, että ollaan epävarmoja ett kannattaako siitä tehdä juttua. Toimittaja 3

V: Se on vaan niin jumalaton määrä ihmisiä siinä deskillä. Että kaikille kehittyä omanlainen kiinnostuksensa ja pitkään syntyneet tavat. Toimittaja 5

Työkseen juttuja ideoivat toimittajat etsivät innostusta ja luovuutta myös vastapuolesta.

K: Vaikuttaako idean hyväksyntään nimenomaan myös tää henkilö?

V: Se henkilö vaan on täysin siitä riippuvainen. Jotkut ihmiset, se on omituista, mutta **koordinaattorin hommassa tarvittais hirveesti mielikuvitusta**. Ja siis hyvä toimittaja on myös hyvä koordinaattori. Sillä alkaa mielikuvitus toimia, kun sille sanoo että nyt

täällä on tämmöstä ja tämmöstä. **Hyvin paljon johtuu sinusta itsestä. Kykenetsä välittämään ett tää on tärkeätä. Kykenet sä myymään sen jutun.** Ett minkälainen sun mainees on kulloinkin. Se voi olla eri aikoina täysin erilainen. Tää on niin henkilöstä riippuvainen tilanne. Se minkä nää usein tekee virheen, että ne panee aloittelijat koordinaattoreiksi, juttujen tilaajaksi, varsinkin television puolella. ja se on semmonen asia mitä ei pitäis tehdä. Kokoneet koordinaattorit on siis kullan arvoisia. Toimittaja 4

Radiouutiset sai toisaalta myös kiitosta tietävän journalismin linnakkeena, jossa on pitkän kokemuksen omaavia, asiantuntevia toimittajia, jotka näkevät syvälle aiheen sisään, niiden asiakokonaisuudet ja yhteiskunnallisen kehityksen. Televisiouisissa päivittäisrutiini, kuvien ja tekstin saanti tietotoimistojen kautta määrää juttujen tilausta paljon enemmän. Tästä lisää rutiinien yhteydessä.

Helppimmin listatoimittaja hyväksyy juttuaiheen, mitä korkeammalla se on uutistoimiston listalla. Tästäkin lisää luvussa rutiineista. Muutama toimittaja arvosteli, että uutislistaa täytetään kuin värityskirjaa. Kun se on täynnä, kokoonpanoa ei vaihdeta. Tämä liittyy myös uutistyön rutiineihin ja paineeseen. Shoemakerin mukaan yksi mahdollinen päätöksentekosääntö on, että listatoimittaja valitsee ensimmäisen tai viimeisen saamansa viestin. Organisaatoriset rutiinit vaikuttavat, valitsee hän ensimmäisen tai viimeisen viestin. Freelance-toimittaja joutuu kilpailemaan vähäisestä uutistilasta, jota täytetään osin taustoittavilla feature-jutuilla, osin päivän uutisilla.

Yleensä tv:n ulkomaanosaston päällikkö tilaa toimittajilta itse suunnitellut ja kuvatut jutut. Tässä suhteessa näyttää siltä, että tilausta perustellaan niin budjettipaineilla, uutisarvolla kuin tarpeella avartaa katsojan maailmankuvaa. Näistä lisää seuraavissa luvuissa, joissa käsitellään edellä mainittuja syitä tarkemmin.

Kentällä uutisia keräävä toimittaja on viestin ensimmäinen portinvartija. Hänen oma käsityksensä uutisensa arvosta vaikuttaa siihen, tarjoaako hän aiheen. Portinvartija-mallin mukaan aihevalintaan vaikuttaa se, pitääkö hän itseään neutraalina reportterina vai tulkitsevänä toimittajana. Yli 60 prosenttia Hessin haastattelemista yhdysvaltalaisista ulkomaantoimittajista koki tulkitsevan, tutkivan roolin tärkeäksi

(Hess, 1996). Freelancer valitsee ideat, jotka katsoo myyviksi ja tärkeiksi. Myös haastattelemani toimittajat kokevat roolinsa yhteiskuntaansa taustoittavaksi.

K: Onko suomalaisilla tiedotusvälineillä tarve erilaiseen näkökulmaan, toisenlaiseen tietoon?

V: Kyllä mun mielestä on. Mun mielestä vois tuoda erilaista tietoo. Jotenkin jos esimerkiksi ruohonjuuritason tietoo enemmän, vaihtoehtoista tietoo enemmän. Että uutiset eivät aina olisi niin tendenssin omaisia. Että tulis toisenlaisia aiheita ja jotkut asiat, jotka on tärkeitä tuntuu, että välillä on ihan pimennossa. Toimittaja 6

Suuri osa freelance-toimittajista tarjoaa usean kerran viikossa raportteja eri toimituksiin paitsi uutisista myös yhteiskunnallisesti merkittävänä pitämistään ilmiöistä. Kaikki kertoivat haastattelujen kuluessa alueensa tärkeinä pitämistään yhteiskunnallisista aiheista ja analyyseista, ns. vaikeista aiheista, jotka eivät

helposti pääse tietoisuuteen ja joita on vaikea myydä. He tekevät työtään täyspäiväisesti seuraten alueensa tapahtumia ja pitävät itseään alueensa asiantuntijana ja ammattitaitoisena viestin välittäjänä. He kokevat jäävänsä yksin viestinsä kanssa ja toivovat sisällöllistä yhteistyötä toimituksilta. He haluavat, että toimituksissa pohdittaisiin heidän kenttensä yhteiskunnallisen kehityksen teemoja yhdessä toimittajan kanssa. Nyt he kokevat kolkuttavansa porttia yksittäisten ideoiden kanssa, joiden hyväksyntä riippuu kulloinkin ostavassa päässä olevan ihmisen mielipiteestä. Jos idea pääsee portin läpi, toimituspäälliköt harvoin kyseenalaistavat sisällön, pohtivat toimittajan näkökulmaa tai miettivät, miten juttu istuu lähetykseen. Vaikka toimittajat arvostavat tulkitsevaa rooliaan, he kokevat jäävänsä yksin sisällöllisesti ja että jutun arvoa ei huomata.

V: Mä soitan ja sanon, että miten ois juttu tästä niin siellä sanotaan ett, joo me käsitellään kokouksessa ja sen jälkeen tulee soitto, "joo tee vaan", ja sen jutun suunnittelu jää siihen. Eli **tietysti voisi ajatella imarrelltuna, että he luottavat minuun niin sataprosenttisesti, että he eivät edes katso tarpeelliseksi suunnitella juttua, koska tietävät että lopputulos on niin loistava ettei tartte suunnitella mutta näin tuskin on. Vaan he eivät vaan niinku käytä sitä suhdetta täysin tehokkaasti hyväkseen.** Toimittaja 2

7.3. Uutisrutiinit

Uutisen läpimenoon kentältä välineeseen voi vaikuttaa myös uutisrutiinit. Shoemakerin portinvartijuusmallin mukaan rutiinit ovat suunniteltuja, toistuvia toimintoja kaavoille, joiden avulla mediatyöntekijät työskentelevät, (1991, 85). Rutiinit ovat olemassa paitsi uutisten tuotannossa myös henkilöiden välisessä kommunikaatioissa. On mediaspesifejä rutiineita kuten tv:ssä visuaalisuus. Jos tv-kuvaa ei ole aiheesta, uutinen saattaa jäädä lukematta.

Haastattelujeni perusteella kansainvälisten uutistoimistojen uutislistat ovat merkittävä uutisrutiini. Ne vaikuttavat eniten päivän kansainvälisten uutisten valinnassa. Päivän ulkomaan uutisten lista- tai koordinaattoritoimittaja seuraa Reutersin ja muiden uutistoimistojen päivälistoja tietokoneeltaan havaitakseen, mitkä ovat näiden tärkeimmäksi katsomat uutiset ja mitä uutiskuvaa uutistoimistot lähettävät maailmalta. Usein myös suomalaisten tiedotusvälineiden valinnat heijastavat näitä listoja. Taustoittavissa jutuissa portinvartijan oma päätöksenteko on määräävämpi.

Uutistoimistomateriaalin käsittely on merkittävä osa kotitoimituksen rutiinia. Yleisradion uutistoimitukset seuraavat tällä hetkellä englantilaisen Reutersin, yhdysvaltalaisen Associated Pressin, ranskalaisen AFP:n ja saksalaisen DPAn uutisiantia.

Jyrki Hara (2002, 74) sanoo gradussaan suomalaisista kotitoimitusten ulkomaantoimittajista, että ”ainakin puolet kotitoimituksessa ulkomaantoimittajan työajasta kuluu toimistomateriaalin parissa. Sitä käännetään ja editoidaan päivän tarpeiden mukaan lehteen pantavaksi ja television puolella toimistoliuskujen

perusteella tehdään uutisjuttuja. Hänen mukaansa ”suomalaisilla ulkomaantoimittajilla on usein sivustakatsojan rooli: suuresta osasta tiedotusvälineidemme ulkomaan uutisointia vastaa englantilainen ja yhdysvaltalainen toimitus. Merkittävä osa ulkomaantoimittajien työtä on muualla tehdyn journalismin sovittelua ulospantavaan muotoon”.

Kotitoimituksille ja kirjeenvaihtajille uutistoimistot ovat hyödyllinen lähde, mutta kirjeenvaihtajille myös mahdollinen kilpailija. Kotitoimitus saattaa päättää tehdä jutun uutistoimistojen lähettämän kuva- ja tekstimateriaalin perusteella Helsingissä. Toisaalta toimitukset saattavat valita uutisaiheet uutistoimistojen perusteella huomioimatta avustajan ”hiljaisemmän” alueen ilmiöitä.

Haastattelemieni toimittajien mukaan jutun läpimenoon vaikuttaa eniten sen uutisarvo. Uutisarvolla tarkoitetaan kriteerejä, joilla toimittaja arvioi uutisen merkityksen. Monet journalismin tutkijat ovat pohtineet, mitä uutiskriteerit ovat. Goldingin mukaan (1981) uutisarvoa mittaa sen merkitys yleisölle, saatavuus - uutisen ymmärrettävyys ja teknisesti pääsy sen lähistölle, sopivuus välineeseen. Näin esimerkiksi Suomen presidentin valtiovierailulla Yhdysvalloissa on suuri uutisarvo suomalaisille.

Luen tässä uutisarvon osaksi rutiineja. Uutisarvon vaikutuksella haastatteleman toimittajat tarkoittavat sitä, ovatko kansainväliset uutistoimistot noteeranneet aiheen tai onko se erityisen merkittävä suomalaisen yleisön kannalta, esim. Suomen presidentin tai pääministerin ulkomaan vierailu tai suomalaisyrityksen toimet ulkomailla. Juttu on helpompi myydä, jos aiheesta jo tiedetään toimituksessa - erityisesti jos aihe on kansainvälisten uutistoimistojen päivän kärjessä. Juttuja valitseva henkilö assosioi aiheen jo omaamaansa tietoon ja saa sille vahvistuksen ulkoa päin.

TV-uutisten päivittäisvirtaa sanelee paitsi uutistoimistojen tuottamat tekstit, myös kansainvälisten uutistoimistojen lähettämät kuvat. Kirjeenvaihtajia pyydetään raportoimaan uutiset kansainväliseen uutiskuvaan. Toimittajan lähettämä käsikirjoitus puhelinraporttina yhdistetään Pasilassa kansainväliseen uutiskuvaan, jonka käyttö on edullisempaa kuin itse kuvaaminen. Radiouutisissa hyväksytään toimittajien mielestä helpommin ns. omia aiheita kansainvälisen uutiskärjen ulkopuolelta. Niihin toimittaja voi itse käydä keräämässä äänimateriaalia kentällä.

V: ...jos on kuvaa niin se on helppoa myydä ja silloin ne itsekkin havahtuu monesti. No **TV:n puolella siis kuva on monesti uutiskriteeri eli mitä vaihdosta tulee ja se ehkä liikaakin määrää.** Sen takia esimerkiksi trendejä ja asioita, jotka ei oo visualisoitavaks, joita ei voida visualisoida yhdeksi onnettomuudeksi ja tällaseksi selkeäksi niin niitä kaihdetaan mieluummin kuin käytetään. Ett kyll se monta kertaa kuuluu sieltä päästä, ett on tullut hyvää kuvaa. Saisitko jutun ja tehdään juttu sillä edellytyksellä jos saadaan kuvaa. Toimittaja 3

V: **Pasila heräsi sitten kun tuli kuvia**, useita päiviä liian myöhään. Sitä ennen vaikka mä yritin niille kertoa, että meillä on täällä kuvia tästä aiheesta, että mä nään joka ilta

tv:stä ettekste nyt usko niin katotaan nyt vielä kun ei oo tullut kuvia. Toimittaja 2

Haastattelemilleni toimittajille uutistoimistojen valta on toisaalta este juttujen myynnissä, toisaalta myös apu ja lähde, jos oma alue yltää listan kärkeen. Silloin päämajassa on varma käsitys uutisen tärkeydestä ja olemassaolosta.

Rutiinit vaikuttavat merkittävästi freelancerin työhön, sillä kovan kansainvälisesti noteeratun uutisen tapahtuessa he pystyvät tekemään raportteja uutisesta ja sen taustoista.

Yksi toimittajista on suurella uutisalueella. Hänen mukaansa 99,5 prosenttia jutuista menee läpi. Hänelle myös soitetaan aktiivisesti ja pyydetään juttua. Hänellä ei ole kuumaan uutisaikaan edes aikaa miettiä ns. omia taustoittavia aiheita, joissa toimittaja itse miettii näkökulman, haastateltavat, kuvauskohteet ajassa liikkuvaan aiheeseen. Tämä on freelancerin työssä luksusta, työ uutishihnalla.

Suuri osa haastattelemistani toimittajista on sijoittunut ns. pienille uutisalueille, joista tv- ja radiouutisten uutiskynnyksen ylittäviä juttuja ei tule päivittäin, ei välttämättä edes viikottain. He saavatkin suuren osan toimeentulostaan tarjoamalla taustoittavia featurejuttuja yhteiskunnallisista ilmiöistä ja trendeistä. Näiden juttujen työstäminen on huomattavasti aikaa vievempää kuin perusuutistyö uutistapahtumista ja niitä on vaikeampi myydä kuin kovia uutisia esimerkiksi budjetin takia, josta lisää luvussa Institutionaaliset tekijät. Nämä jutut eivät usein pääse tietoisuuteen rutiiniuutisseurannan kautta esimerkiksi Reutersin uutisvirrasta vaan ne ovat toimittajan omia ideoita ja omaan analyysiin perustuvia tarinoita. Heidän täytyy pyrkiä uutistoimistojen aseman yli juttujen tarjonnassa ja ylittämään myös uutistoimistojen painotukset siitä, mistä päin maailmaa tarvitsemme syvempää tietoa.

V: ...mutta sitten taas se tylsyytys se asenne siinä että jos siellä räjähtää pommi tai hakkaa toisiaan joka yö niin ei se mee enää läpi mut kyllä siellä Gazassa, kun yks ammutaan niin siitä tulee, se on heti korkeammalla, eli toinen järkyttävä sisällissota joka ulkopuolisesta katsottuna näyttää tosi tyhmältä ja sen takia siihen tulee kyyninen asenne että se ei lopu koskaan. Mutta kun sä meet sinne paikan päälle ja näät niitä ihmisiä ja juttelet niiden kanssa kadulla ja katot mitä ne on toistensa taloille tehnyt niin sehän ei selviä siitä uutistoimiston listasta ikinä, se vihanpidon määrä ja siihen arkeen tapahtuman vaikutus. Kyllä **sen takia joku freelanceri on tärkeä, että semmonen lähetettäis paikalla ja se kertois oikeesti, että herra jumala, ihminen on toistaan vastaan aika julma.** Toimittaja 5

Kaikki toimittajat uskoivat, että freelance-toimittajille on tarvetta, vaikka ulkomaantoimitus Pasilassa voisikin itse kirjoittaa raportit uutistoimistojen kuviin. Toimittajat uskovat, että oman kulttuurin edustajan käsitys tapahtumasta paikan päällä ja aluetuntemus tuovat syvyyttä raportointiin ja toisaalta myös erilaista näkökulmaa kuin globaali uutisointi. Mielipiteissä korostui, että uutistoimistot kertovat, mitä alueella tapahtuu, kirjeenvaihtajan tehtävä on selittää miksi ja ilmiön tausta.

K: Millaisen kuvan uutistoimistot luovat maailmasta?

V: Ehkä jossain määrin pikkuisen steriilin kuvan. Että hirveen paljon on semmosta

ainakin täällä tapahtumiin liittyvää taustatietoa, mikä on hirveen olennaista siinä mikä ei pääse uutistoimistojen kautta monesti: ihmisten arkikäytännössä vaikuttavat seikat jonkin kriisin keskellä ja ihmisten arjen muuttuminen. **Se ei tuu, arjen ja tapojen muuttuminen ei tuu uutistoimistoilla esillä. Sen voi välittää toimittaja täällä,** vaikka joku ihmisten arjen ja tapojen ja kulttuurin muuttuminen. Sen voi kaivaa itse täällä seuraten tilanteita. Toimittaja 6

Muutama toimittaja oli huolissaan, että yhä useampia juttuja freelancereiden alueelta alettaisiin tehdä Pasilassa uutistoimistojen kuviin säästöjen takia. Raha nivoo mielipiteitä myös sisällöstä. Sisällön arvo lasketaan euroissa.

K: Nyt kun uutistoimistot suoltavat kuvaa ja tekstiä voivatko ne tehdä freelancerit tarpeettomiksi?

V: Voi. Jos mietitään erilaisia vaihtoehtoja ja kun vaihtoehtojen lähtökohtana muiden asioiden nojalla on raha, niin silloin yks vaihtoehto varmasti on se että freelancereiden työ, mitä ne tekee tänä päivänä, niin yhtiö tekee päätöksen että okei me ei tarvita sellasia, jotka millään tavalla liippaa uutistoimistojen materiaalia. Kaikki uutistoimistojen materiaali tehtäköön päämajassa. Semmosen päätöksen hän voi tehdä.

K: Luuletko että näin voisi käydä?

V: Monessa maassahan on varmaan jo tehty näin. Toimittaja 5

K: Onko suomalaisilla tiedotusvälineillä tarve erilaiseen näkökulmaan tai toisenlaiseen tietoon ulkomailta?

V: Nyt mun mielestä **jotenkin tuntuu että raha hallitsee, tai siis että halutaan aika halvalla tehdä juttuja tai halvalla saada täyttää lähetysaikaa.** Ja sen takia tuntuu, että enää ei huomata, että miten tärkeitä on ja ihmiset yleensä tykkää katsoa tai kuunnella juttuja muualta päin maailmaa. Toimittaja 8

7.4. Organisatorinen taso

Portinvartijuuden organisatorisella tasolla freelance-toimittajat voi nähdä toisaalta organisaation ulkopuolisina tuotetta myyvinä yrittäjinä tai työntekijöinä, joilla on tietynlainen suhde organisaatioon, on se kuinka häilyvä tahansa. Professori Seppo Koskinen sanoo työoikeutta koskevissa artikkeleissaan, että työntekijä- ja yrittäjä-käsitteiden rajanveto on vaikeutunut, kun itsetyöllistyneiden määrä on kasvanut. (Koskinen, www.alli.fi) Käsitys omasta asemastaan muokkaa työntekijän kuvaa työstään ja sen tärkeydestä.

Tässä luvussa pohdin freelancerin suhdetta organisaatioon siitä, miten hän kokee asemansa organisaation sisällä ja sen vaikutusta hänen työhönsä. Koen organisaation vaikutuksen tärkeäksi freelancerin työntekoon vaikuttavaksi tekijäksi. Haastateltavat puhuivat vuolaasti organisatorisesta asemastaan, yksinäisyydestään, käsityksistään miten päämaja suhtautuu heihin.

Pamela Shoemakerin (1991) mukaan organisaation kannalta menestyvä portinvartija on henkilö, joka täydellisesti edustaa sen intressejä. Organisaatio päättää, ketkä raportoivat mistäkin maailmankolkasta.

Kaikki haastateltavat freelancerit ovat lähteneet kentälle omasta aloitteestaan. Yleisradio ei ole aktiivisesti etsinyt freelance-kirjeenvaihtajaa alueille eli etsinyt henkilöä, joka täydellisesti edustaa organisaation intressejä. Muuton syynä on ollut ammatillinen kiinnostus tai henkilökohtaiset syyt. Kuusi yhdestätoista haastateltavasta on ollut aiemmin työssä Yleisradiossa.

Freelancerit luovat ajan kuluessa suhteen organisaatioon. Ne, jotka ovat työskennelleet Pasilassa tai olleet pitkään freelancereina, kokivat suhteensa läheisemmäksi ja juttujen tarjoamisen helpommaksi kuin ne, jotka eivät ole olleet töissä Pasilassa tai joilla ei ole henkilökohtaisia tuttuja organisaatiossa.

Shoemaker selittää, että organisatorisessa sosialisatiossa työntekijä oppii organisaation normit ja arvot. Ennen työn aloittamista henkilö muodostaa ennakkokäsityksiä työstään. Seuraavalla "kohtaamis"-tasolla tämä saapuu organisaatioon ja joskus kokee "roolishokin", kun ennako-odotukset ja todellisuus eivät olekaan samanlaisia. Metamorfoosi-tasolla henkilö pyrkii tulemaan hyväksytyksi organisaatiossa. Hän voi omaksua uuden itseimagon, luoda uusia suhteita ihmisten kanssa, omaksua uusia arvoja ja käytöstapoja, erityisesti editoriaalisen linjan.

Yleisradiossa aiemmin työskennelleet freelancerit kiteyttävät roolishokin ennako-odotusten ja todellisuuden välillä, kun he vertaavat työyhteisöä ja oloa ulkoistettuna työvoimana. Oman työn arvostus tuntuu työläämmältä epätyyppillisessä työsuhteessa kulttuurisen yksinäisyyden lisäksi.

K: Koeksä kuuluvasi Yleen vai onko freelancer luontaisesti irrallinen?

V: **Vähän on irrallinen**, ett kyll mä koin enemmän kuuluvani Yleen, kun mä olin Helsingissä, koska mulla oli silloin kuitenkin määräaikainen sopimus ja mä olin sopimusputkessa ja mut olis luultavasti vakinaistettu, ett mä koin että mä putosin siitä vähän pois, kun mä jäin pois, koska sitten ihmisten kielenkäyttö on vähän muuttunut. Kun ennen puhuttiin me ja me niin nyt puhutaan, että aika monesti niinku tulee sit jotenkin esille, että on freelancer. Toimittaja 6

V: Mä olin kuullut millaista on olla ulkopuolella. Mä tiesin, että sieltä tulee tavallaan semmosia äänensävyjä ja asenteita, jotka emotionaalisella tasolla saa tän ihmisen tuntemaan siltä että hän on tavallaan kakkosluokkaa ett vaikka tekis kuinka tärkeitä juttuja. Ajatus on vaan semmonen ja tietysti se sanakin pelkästään - **avustaja on semmonen ett sä nyt pikkusen pidät noita tikkaita pystyssä kun isot miehet kiipee edestakasin. Siis tämmönen avustaja. Kun käytännössä operatiivisesti mä nään ainakin itteni työn sisällön ja toiminnan, mun työskentelyn puolesta mä olen Yleisradion kirjeenvaihtaja.** Toimittaja 10

Organisaation sisäinen kulttuuri osaltaan vaikuttaa portinvartijuuteen. Shoemaker (1991) siteeraa Hickey'ä, jonka mukaan yksilön asema organisaatiossa vaikuttaa hänen rooliinsa portinvartijana. Asema vaikuttaa myös vaikutusvaltaan portinvartijuudessa. Niitä, joita koetaan keskeisemmäksi prosessissa,

arvostetaan enemmän. Alemmalla tasolla työntekijät yrittävät arvata ylemmän portaan käsityksen saadakseen viestin läpi. He suodattavat viestit organisaation luomien rajojen mukaan.

Haastateltavista lähes jokainen on ollut Pasilassa ainakin kesäisin tutustumassa toimituksiin. Tuttuutta pidetään arvokkaana pääomana. Helsingissä freelancer on oppinut tuntemaan talon tapoja ja editoriaaliset linjat ja kokee tämän helpottavan juttujen tarjoamista, jos alueella ei ole uutisarvoltaan suurta uutista.

Yleisradion johtajien haastattelussa säännöllisesti avustavia freelancereita pidetään kokeneina ja arvokkaana voimavarana.

Avustajat kokevat itsensä osaksi Yleisradion organisaatiota, mutta heidän mielestään organisaatio pitää heitä irrallisina. Puhe yksinäisyydestä toistuu jokaisella. He kokevat kolkuttavansa uutisporttia, joskus hyvinkin turhautuneena. Ne, jotka ovat olleet Yleisradiossa aikaisemmin töissä tai jotka ovat olleet avustajina pitkään, näyttävät myyvän helpommin juttuja kuin ne, joilla ei ole läheistä suhdetta toimituksiin. Keskustelukontakti ja tuttuus luovat myös kiinnostusta.

V: Kontaktit pitää luoda Pasilassa. Jotenkin siellä ollaan siinä mielessä aika harva siellä oleva ihminen tajuaa tän työn todellisuutta ulkomailla. Ehkä kirjeenvaihtajat tajuaa, mut ei kyllä kovin moni muu. Toimittaja 6

Freelancerit kokevat suhteensa organisaatioon toisaalta molemminpuoliseksi, toisaalta yksipuoliseksi. Molemminpuoliseksi suhteen tekee monelle yhtiössä olevilta tutuilta saatu palaute ja rakentavat keskustelut. Yksipuolisuutta korostaa nimen omaan palautteen ja yhteydenpidon puute usein päällikkötasolla. Jokainen freelancer valitti yhteydenpidon puutetta ja sen vaikutusta yhteistyöhön ja raportointiin.

V: ...ehkä siinä on se, että mä oon vanha yleläinen. Mull on tietty suhde siihen yhtiöön ja ihmisiin niin ehkä senkin takia mä edelleenkin sinne teen kaikista kolhuista huolimatta töitä ja sitten niinku sellanen narsistinen nautinto siitä, että jollakin lailla kuitenkin saa jotain siitä työstä itselleen irti. **Mun täytyy kyllä toimia itse omana kannustajanani**, jos musta itestäni tuntuu että mä oon tyytyväinen juttuun, jonka mä oon itse tehnyt, se on mulle kriteeri, että se oli hyvä juttu. Toimittaja 3

Vaikka uutistyö on nopeaa, toimittajat haluaisivat tietää, miten päämajassa nähdään heidän alueensa poliittinen kehitys ja onko toimittaja onnistunut antamaan tasapainoisen ja monipuolisen kuvan uutisesta. Moni näkee organisaation jäykkyyden syyksi ongelmaan. Yhteydenpito ei tunnu kuuluvan kenellekään.

K: Saatto annettua tasapainoisen kuvan alueesta?

V: En mä tiedä, sekin on just se palatakseni minkämoista tukee haluaisin. Kyllä mä haluaisin, että joku joskus sanois ett onks tää sellasta kun te haluatte. Koko sinä aikana

kun mä oon täällä ollut, muistaakseni kukaan ei oo koskaan mun kanssa tällaisista asioista puhunut.

K: Mitä sä kaipaat, nimenomaan sisällöllistä yhteistyötä?

V: Juuri tätä.

K: Mikä on syynä siihen että tällasta yhteistyötä ei ole?

V: Kyll se vaikuttaa ett on friilanser... Nyt kun siellä oli joku sellanen jota ei hirveesti kiinnosta niin ei se niinku soita. Mun mielestä sen pitäis olla sellanen niinku ideaali, ett se olis se ulkomaantoimituksen päällikkö, joka sitä tekee ja jolla pitäis olla hanskassa koko maailma jotenkin. Enkä mä tarkoita että sen pitäis soittaa joka päivä tai edes joka viikko mutta edes kerran kuukaudessa. Toimittaja 9

Puhe yksinäisyydestä korostui jokaisella huolimatta juttujenteon määrästä. Eniten työskentelevät kokevat, että he raportoivat alueelta omat näkemyksensä. Keskustelua näkökulmista ei paljonkaan käydy. Koko joukko kokee, että yhteydenpito riippuu suurimmaksi osin freelancerista. Vakituisten kirjeenvaihtajapisteiden ulkopuolista aluetta ei heidän mukaansa näytetä suunnittelevan ollenkaan. Raportointi on lähinnä uutistoimistojen annin ja osin freelancerin aktiivisuuden varassa. Tilanteeseen reagoidaan, ei ennakoita.

K: Entä Ylen päässä?

V: Systemaattinen yhteydenpito. Se on musta sen deskin tai kuka tahansa sitä johtaa sen täytyis tietää oikeesti, mitä siellä toisessa päässä tapahtuu huolimatta siitä että vaikka kotimaassa pakkasjutut söis joka päivä seuraavan viikon tai kaks viikkoo kärkipaikat. Mut jos se kotimaa päivittäisessä ulostulossaan ajaa ulkomaan ohi niin se ei silti sais jättää sitä tulevan jäsentämistä niissä eri ulkomaanpisteissä sen nykyisen kotimaan tapahtumarikkkauuden alle. Vaan **sen täytyis olla siinä kulttuurissa niin systemaattisesti, että tapahtuu kotimaassa mitä tahansa nyt niin me tiedetään kuitenkin että meillä on luotettavat listat tulevaisuuteen siitä mitä ulkomailla tapahtuu ja mikä merkitys näillä on. Muuten se menee päivästä toiseen kädestä suuhun** ja justiin siihen että sori meill on kotimaata niin paljon, että me ei voida täältä ottaa. Toimittaja 5

K: Mitä on suunnitelmallisuus kirjeenvaihtajatoiminnassa?

V: Ei sitä täällä hoideta mitenkään. En mä tiedä mitä kirjeenvaihtajien kanssa mut ei mun kanssa suunnitella yhtään mitään.

K: Mikä sun mielestä on hyvä suunnitelmallisuus?

V: Kuten sanoin että pidettäis vähän tiiviimmin yhteyttä. Vaikka se ei olis jokapäiväistä mut **jos se ulkomaanpäällikkö vois joskus soittaa. Ja nää koordikset ja mitkä lienee. Vaikka kyllähän ne näkee kaiken maailman listoilta mitä tapahtuu.** Toimittaja 9

Avustajien mukaan Ylen organisaatio ei arvosta avustajien itse hankkimaa kokemusta ja ammattitaitoa eikä käytä sitä tarpeeksi hyväkseen. Asiaan ei kiinnitetä mitään huomiota. Freelancer nähdään avustajien mielestä Ylen päässä ”vain” avustajaksi, kun he itse näkevät itsensä erikoistoimittajaksi ja moniosaajaksi.

K: Mikä olisi Ylelle suunnitelmallinen tapa hoitaa free-alueita?

V: Ehkä semmonen että **yhdessä tehtäis vuosisuunnitelmaa tai puolivuotissuunnitelmaa, että mitkä aiheet on keskeisiä mitä seurataan ja minne mennään.** Osittainhan sitä tehdäänkin. Esimerkiks vaalien suhteen. Mutta nimenomaan, että se keskustelu käytäis sen itse toimittajan kanssa, että mitkä on tässä puolen vuoden sisällä tärkeät aiheet, että missä on vaalit ja missä näyttää syntyvän

myrskyä ja ongelmia ja kriisiä. Ja just se, että kun mennään jonnekin alueelle, mitä muuta sieltä vois saada kuin nää tietyt uutiskärjet. Ja kenen kanssa niitä kuluja jaettais. Kyllä mä aika paljon itse suunnittelen, kenen kanssa kuluja jaettais ja mä itse ehdotan. Toimittaja 6

K: Ymmärretäänkö freelancerien lisä-arvo organisaatiossa?

V: Ei. Ja tää on justinsa se asia, mitä mä tossa aikaisemmin puhuin freelancer-suhteista että niistä ei oteta läheskään irti sitä mitä niistä sais. Tätä puolta ei oo ymmärretty, että on niinku teknistyönjohdon ja työn tämmösen organisatorisen työsuunnittelun tasoilla on hyvin paljon ulkoistettu toimintoja, journalistitöitä, jotka on perinteisesti kuulunut niin sanotusti taloon ne on ulkoistettu, **mutta ne on mekaanisesti ulkoistettu eikä oo mietitty näitä suhteita. Mut ei oo mietitty, miten tää vuorovaikutus meidän ja ulkopuolisen tahon välillä kaikkein parhaimmalla tavalla toimis.** Mun mielestä näiden mediatalojen kannattais miettiä ja panostaa tähän. Toimittaja 2

Pamela Shoemaker puhuu organisatorisessa sosialisatiossa metamorfoosista. Haastattelujen perusteella voi arvioida, että metamorfoosin syntyminen on vaikeaa, koska freelancerit ovat kaukana päämajasta. Lähes kaikki pohtivat, miten heihin suhtaudutaan kaukana kotitoimituksessa. Kutsun tätä freelance-paranoiaksi, yksinpohdintaa kaukana kotoa, kun freelancerit yrittävät yksin hahmottaa suhdettaan yhtiöön ja syitä juttujen hyväksyntään ja hylkäämiseen. Tässä näkyy freelancereiden tapa hahmottaa työnsä ja elämänsä eri tavalla kuin kiinteässä työsuhteessa olevat. He kokevat puolustelewansa erilaisuuttaan ja tämän herättävän pahaa verta. Osapuolet näkevät asemansa ja työnsä luonteen erilaisuuden lähes uhaksi toisilleen. Freelancerit ovat verkostoyhteiskunnan joustajia ja kokevat olevansa jopa kilpailuasemassa verkoston vahvempiin, kiinteän työsuhteen omaaviin työläisiin nähden.

K: Ihmiset vaistoo tietynlaisen kateuden siitä että ylipäänsä on ulkomailla?

V: Nimenomaan ja että **matkustelee ja elää mielenkiintoista elämää, ei oo asuntolainaa, ei oo perhettä, mut nehän on sitten kaikki omia valintoja.** Minne mä oon menny, mä oon suurin piirtein tullut kahden kassin kanssa tietämättä edes mistä mä löydän asunnon. Ja niinkun tiedät itekin että on kaiken pistänyt pystyyn itse ja toimistot ja työyhteisön ja kuvaajat ja kaikki. Toimittaja 9

V: Kun on pula matkoista eikä päästä matkoille niin paljon Hesasta, kun on digitelevisio pannaan kaikki rahat ja se työ on välillä niin tylsää Pasilassa ja rutiiniluontoista sit se välillä ärsyttää. Ennen kaikkee jotkut toimittajat, jotka on tottunut ennen aika paljon matkustamaan, mä oon huomannut että niillä ottaa vähän ylpeydelle se. Toimittaja 6

V: Mut kun se on niinku se taloudellinen ansaintalogiikka, se määrittää koko työtä ja se on niinku eri eläinlaji vakituinen avustaja kuin vakituinen työntekijä. Se ymmärretään aika paljon Ylellä, mut **se ihan takuulla herättää pahaa verta just siinä, että ihmiset kokee ett nyt joku omii jonkin tietyn alueen itsekkäästi ja lähtökohtaisesti se johtuu vaan siitä, ett mä haluan tulla toimeen** ja mä haluan kehittää itseäni ammatillisesti. Toimittaja 10

K: Sulla kuten monella muulla on usko, että arvostetaan mutta kuitenkin puhetta välillä leimaa sellaset sanat ja lauseet että täällä ajatellaan tätä. Kuinka tavallaan tavallista se on, että sitä miettii, että mitä ne nyt aattelee ja senkö takia mua ei lähetetä kun ne täällä

mieltii?

V: Joo. Juuri ne on ne torakat. Ja tavallaan se, että mä oon freelanceri mä pelastun monelta mitä tässä talossa liikkuu. Mutta toisaalta **mä oon myöskin trapetsitaiteilija ilman verkkoa. Multa puuttuu tieto. Mä en tiedä mitä täällä päätetään. Mä olen tietosumpussa vähän ja aina välillä tulee näitä torakoita, että mitähän ne nyt on, onkohan ne työntämässä mut syrjään ja mitähän siellä oikein tapahtuu**, mitä siellä ollaan valmistelemassa ja saanksmä viel tehdä sitä ja saanksmä viel tehdä tätä. Ett siis tällmönen perusepävarmuus on toki olemassa sehän on ihan selvä.

K: En tiedä, onko se turhan vahvasti sanottu mutta mä kutsun sita omassa kokemuksessani freelancer-paranoiaksi. Ett jotenkin alkaa kehitellä itse...

V: Mitä mä kutsun torakoiksi, ett vähitellen sun pääs on täynnä torakoita. Sä alat kuvitella mitä kaikkee inhottavia juonia siellä on keksitty, kun ei tiedä mitä siellä tapahtuu. Ett se minusta se kuuluu vähän tähän freelancerin ristiin, mikä on kannettava. Toimittaja 11

Freelancerit kokevat, että odotukset ja sitoutumisen halu eivät täsmää. Freelancereiden odotetaan toimivan kuin vakituiset kirjeenvaihtajat, mutta vähällä sitoutumisella ja pienin resurssein, usein ottaen jopa taloudellisen riskin maksamalla enakkoon jopa tuhansia euroja tuotantokuluja itse ennen kuin yhtiö korvaa kulut kuittia vastaan.

Freelancerit toivovat organisaatiolta paitsi sisällöllistä yhteistyötä myös rahallista tukea sitoutumisen merkinä. Yhtä lukuun ottamatta jokainen toivoi päivystyspalkkiota tiedonhankinnasta. Yksi päivystyspalkkiota vaatimaton perusti mielipiteensä siihen, että hänen uutisalueensa oli tarpeeksi kuuma ja tuotti hänelle tarpeeksi ilman päivystyspalkkiota. Yhtyneet-sopimuksen mukaan yhtiön tulee maksaa päivystyspalkkiota, jos freelance-toimittaja on sidottu viettämään aikaansa toimistossa päivystäen kehittyvää uutista. Tämä on kuitenkin häilyvä ehto. Yleisradio ei pyydä freelance-toimittajiaan päivystämään, vain toimittamaan uutisen. Freelancerin kuitenkin oletetaan pystyvän kertomaan uutinen nopeasti sen tapahtuessa.

K: Mitä freelancerilta odotetaan työssä?

V: Kyllme odotetaan että silloin kun uutinen tapahtuu me saadaan freelancerilta mahdollisimman nopeesti juttu.. Kyllse on niinku se ensimmäinen valintakriteeri. Että meillon niinku kattavuus mahdollisimman hyvä erilaisia maailmanpoliittisia uutisia varten. Sellasia täytejuttuja ja taustottavia juttuja uutispuolella aika vähän tarvitaan nykyisin. Lähetysaikaa on kuitenkin edelleenkin sen verran vähän. YLE päällikkö 3

Yleisradion päälliköiden mukaan rahaongelmat vaikuttavat siihen, että organisaatio ei voi aktiivisesti etsiä toimittajia ulkomaille. Syy ei ole päälliköissä vaan organisaatiossa, josta freelancerin on vaikea saada otetta. Moni toimittaja sanoi, ettei tiedä kenelle kanavoida ongelmansa.

K: Et pystykään sopeutumaan heidän pyyntöönsä siitä että älä päivystä enää?

V: Niin se ei ole mahdollista. **Mä en tiedä mitä päivystämällä sitten tarkoitetaan, mutta jos se tarkoittaa sitä ettei seurais uutisia koko ajan niin eihän se oo**

mahdollista uutistoiminnassa nimen omaan, että sä voit featuren tehdä, jos sulla on huomenna tee feature, se voidaan tilata mut tee kahdessa tunnissa juttu kun et tiedä etkä ole edes kotona. Olet jossakin kun näähän sanoo että nykyään on matkapuhelimia. Joo mut jos et sä ole missään semmosessa paikassa, jossa voit tehdä kahdessa tunnissa jutun ja tietää mitä on tapahtunut niin sehän on ihan mahdoton tilanne. Toimittaja 4

V: Mut kyll mun mielestä täytyisi enemmän maksaa siitä että seuraa, koska se on sen nopean toiminnan edellytys.

K: Täällä ei tavallaan odoteta. Täällä sanotaan että no emme me odota avustajilta että he seuraavat mutta?

V: Tottakai ne odottaa koska eihän **muuten sitä juttua ei pyyhkäistä semmosessa ajassa kuin sä teet sen.** Toimittaja 11

Yleisradio ei voi taata freelancerille toimeentuloa pelkästään yhtiön omana toimittajana. Parhaiten toimeentulevat ne, joilla on tienaava puoliso. "Ulkomaanvaimon" asema on monen mielestä ehä kivenä freelancerin kengässä. Jopa jotkut freelancerit samaistavat toimeentulevan miehen tai naisen kanssa ulkomailla olevan freelancerin harrastelijatoimittajaksi. Oikea freelancer takaa toimeentulonsa selkensä hiellä. Joukko uskoo kuitenkin freelancerien ammattikunnan vahvistaneen mainettaan ammattitaitoisina osaajina.

V: Tässä vähän tullaan tilanteeseen että kun Ylellä on vähän rahaa, että ei se voi muuta kuin ulkomaanvaimoja joiden miehellä on isot palkat käyttää, että ja sitten kun asenne on vähän seksistinen tämmösiin olentoihin nähden että siinä mielessä että on tämmösiä että nyt on tullut aika paljon tämmösiä naistoimittajia jotka on päteviä että asenne on aika lailla muuttunut. Että nimenomaan ei ole pelkästään ulkomaanvaimoja eikä niitä voi käsitellä pelkästään ulkomaanvaimoina. Vaikka varmaan mielellään sen tekisivät, mut se on mahdotonta kun siis ammattitaito mä luulen freelanceiden keskuudessa on noussut aika paljon. Toimittaja 4

Freelancerin asemaa määrittää itsenäisyys. He ovat yhden ihmisen työyhteisöjä, jotka huolehtivat itse toimeentulostaan. Haastattelun aikaan neljällä haastateltavista oli jonkinlainen kirjallinen yhteistyösopimus. Kolmella näistä oli ns. hankintasopimus, joka takaa tietyn summan kuussa tiettyä juttumäärää vastaan. Johdon puheessa niin sisällöllinen kuin taloudellinen sitoutuminen tai sen puute perustellaan rahakysymyksellä ja aikapulalla. Freelancerit näyttävät vaativan uudenlaista näkemystä ja heidän olosuhteidensa huomioimista.

V: Haluaisin vielä painottaa jyrkemmin sellaista näkökantaa 'kalliiseen tuotantoon' nähden, että joku epäsuhta on sen ihmettelystä teevee-uutistuotannon 'kalleuteen' kuvausryhmien tai editoinnin kannalta verrattuna itse journalistiseen työhön ja tarkoitin: tekniset laitteet on jokaisen kuvaus ja editointifirman kuolettava vuosien varrella, kamerat on maksettava ja investointeja uuteen teknologiaan tehtävä. Ja nyt: ketään ei edelleenkään kiinnosta se, että **tässä monimutkaistuvassa maailmassa journalistinkin pitäisi kuolettava jollakin tavalla 'uusiutumistaan'. Ja tämä on totta. Pitäisi lukea ja seurata, meidän tapauksissa vielä eri kielillä ja eri kulttuureja tuntien. Mutta sitä ei arvosteta, saati kyetä, koskaan, hinnoittelemaan**

tilaajaportaassa. Jos näin on kuten näyttää olevan, voidaan kaikki kirjeenvaihtajajärjestelmät purkaa ja luottaa vain uutistoimistojen pääkaupunkikeskeiseen tiedonvälitykseen. Kysymys on erittäin tärkeä eikä sitä enää voi puolustaa kustannussäästöillä. Toimittajan/kirjeenvaihtajan tehtävä on vähintäänkin yhtä tärkeä kuin uusiutuvan digitaalisen kuvan ja äänenhankinta- ja käsittely tai ulosajojärjestelmän kehittäminen. Kyse on prioriteetista. **Joko omaan kulttuurin istuvan journalismin todetaan olevan oma ammattinsa tai hylätään ajatus julkisen palvelun tältä saralta ja luotetaan kansainvälisiin tulkintoihin ja samaan pullaan.** (sähköpostilla lisäkommentti) Toimittaja 5

V: Yleisradion pitäisi tajuta se arvo mikä niillä freelancereilla on ja tavallaan satsata enemmän rahallisesti ja henkilöstöhallinnollisesti freelancereihin. **Siellä vaan tavallaan luotetaan että kyllähän niitä ihmisiä maailmalla riittää jotka lähtee, mutta tavallaan se että jotenkin pitäisi myös palkita sitä jos ihmisillä on ammattitaitoo tai sen jutut on hyviä. Tavallaan se ei oikein johda mihinkään tällä hetkellä.** Että sä tunnet edelleenkin että sua kohdellaan kuin ensimmäisen kesän kesätoimittajaa monessa asiassa. Ja sellanen niinku että sun **olemassaolosi on koko ajan epävarma.** Että milloin vaan kuka vaan voi päättää että ei sulta otetakaan enää mitään. niinku se jatkuvuus tavallaan. Toimittaja 3

K: Ymmärretäänkö freelancereiden lisäarvo Yleisradiossa?

V: Mä en ole varma siitä, mut mullon sellainen käsitys, että ei ne välttämättä ymmärrä sitä. Pääasia, että tekee hyviä juttuja halvalla. Mutta sehän on osa sitä hyvien juttujen tekemistä, että sä tiedät mistä sä puhut. Toimittaja 7

Organisaatiosta irrallisuus, yksinjäämisen tunne näyttää vaikuttavan motivaatioon. Joko freelancer hyväksyy osansa eikä tarjoa juttuja, koska kokee esteiden yli hyppimisen turhauttavaksi tai jatkaa ponnisteluja toivoen freelancer-toiminnan johtavan kokemuksen ja tieto-aidon karttumiseen ja sen myötä parempiin työtilaisuuksiin kentällä, paluuna Helsinkiin toimittajaksi tai siirtymisen muiden tiedotusvälineiden tai organisaatioiden palvelukseen.

Kaksi haastateltavaa olivat sitä mieltä, että freelanceeraus on ollut uran kannalta ja taloudellisesti huono ratkaisu.

K: Freelanceeraus sun omassa mielessä, onko se arvostettava asia vai arvoton asia?

V: Ei missään nimessä ole arvostettava.

K: Sä oot tyytymätön siihen freelancen asemaan?

V: Joo mä en siis haluaisi olla freelance. Mä haluaisin olla vakinainen. Se nyt tässä freelanceerauksessa on etuna, että sitä voi tehdä sata-vuotiaaksi jos vain markkinoita riittää. Mutta eihän muuta mahdollisuuttakaan ole. Toimittaja 4

V: Mut olis palkattu siihen lehteen ulkomaantoimittajaks, mut mä en halunnut. Koska mä en halunnut vielä jäädä Suomeen. Mä halusin ulkomaille ja joku muuhan olis ottanut. Se ihminen, joka otti sen ulkomaan toimittajan paikan, sillä on nykyään omakotitalo. Minä läksin rahoja tuhlaamaan. Toimittaja 6

Neljä haastateltavista aikoo palata Suomeen säännölliseen ja taloudellisesti vakaampaan työhön. Ainakin yksi arvostaa freelancerin vapautta ja elämää niin paljon, ettei näe paluulle mahdollisuutta. Viittä haastateltavaa sitoo ulkomaille perhesyyt tai suhde maahan, joten he eivät näe mahdollisuutta palata. Organisaatorinen taso näyttääkin vaikuttavan juttujen sisältöön ja laatuun sekä toimittajan motivaatioon ja kykyyn tarjota juttuja. Esteiden yli pyritään kunnianhimolla ja tuttuun palautteen tuella. Organisaatio on

kuin haamu, jota freelancer yrittää rakentaa käsinkosketeltavaksi tueksi ja eläväksi kommunikaatiokumppaniksi.

7.5. Institutionaalinen taso

Institutionaaliseen tasoon liittyy markkina-ajattelu: tulojen maksimointi ja kulujen karsiminen. Yleisradiossa budjettipaineet ovat yhä suuremmat digitalisoinnin nielemien varojen takia.

Shoemakerin mukaan raha on yksi porttia aukovista ja sulkevista voimista.

”Jos päälliköt pitävät juttua tarpeeksi tärkeänä, että siihen satsataan paljon voimavaroja eli lähetetään ryhmä ja välineet kaukaiseen paikkaan raportoimaan asiasta - toisin sanoen tuomaan juttu portin läpi - silloin ennen negatiivisesta voimasta tulee positiivinen. Hinnasta tulee arvo.” (Shoemaker 1991, 23)

Shoemakerin mukaan juttu, johon uhrataan paljon rahaa, pääsee helpommin uutisportin läpi. Usein käy kuitenkin niin, että negatiiviset voimat eli korkeat kulut ja kaukainen sijainti pitävät portin tiukasti lukossa.

Budjettiajattelu vaikuttaa haastateltavien mielestä paljon jutun läpimenoon. Suurten uutisten aikana rahaa ajatellaan vähemmän. Varsinkin puhelinraporteissa, joissa toimittaja lähettää uutisen omalla äänellään puhelinlinjaa pitkin, paineet eivät näy, sillä tästä ei koidu suuria kustannuksia. Näyttää siltä, että tuotantokustannuksien halpuus vaikuttaa jutun läpimenoon tv:lle toimittajan kuvausryhmän kanssa kuvaamissa jutuissa. Tv-kuvaus on kallista. Kuvausryhmän vuokra maksaa satoja euroja per päivä. Kuluja koituu myös leikkauskustannuksista sekä juttupaikalle matkustamisesta. Toimittaja laatii ennakkobudjetin ja tarjoaa jutun sen perusteella. Lisäksi hän joutuu usein miettimään, miten rahoittaa juttumatkan itse, varsinkin nopeasti suunnitellut matkat, kun mahdollista kuluennakkoa ei ehdi saada.

Tv:seen tarjotuissa kuvajutuissa, jotka toimittaja ideoi, suunnittelee, järjestää ja kokoaa itse, vaikuttaa yhtiön voimavarat. Nämä jutut pitää myydä. Näyttää siltä, että pienillä uutisalueilla ne, jotka ovat onistuneet karsimaan tuotantokustannuksia, saavat juttuja helpommin myytyä kuin korkeiden tuotantokustannusten alueella olevat. Itse kuvaava ja mahdollisesti leikkaava toimittaja karsii useita satoja euroja pois jutun tuotantokustannuksista. Toimittajien puheessa kävi ilmi se, että tuotantokustannuksia vastaan joko taisteltiin pyrkimällä löytämään mahdollisimman edullinen keino tuottaa materiaalia tai tilanteeseen oli alistuttu ja toimittaja on tottunut kielteisiin vastauksiin, koska alueella ei ole mahdollisutta alentaa tuotantokustannuksia.

K: Kuinka uutistoimituksen budjetti vaikuttaa toimintaasi ja juttujen myyntiin?
V: Vaikuttaa hyvinkin paljon **ja mun mielestä se vaikuttaa liikaakin**

uutiskriteereihin niin, että mulla on sattunut muutamankin kerran niin että on sovittu jokin juttu ja sitten kun on laskettu edellisten juttujen kustannuksia niin onkin sanottu, että peruutetaan se, että tää näyttääkin maksavan paljon. Täällä on kuvaaminen kallista, leikkaaminen kallista. No sillehän mä en voi mitään. Toimittaja 3

K: Rajoittaako nämä edellämainitut ongelmat juttujesi tekoa konkreettisella tasolla, voimavarojen käyttöä esimerkiksi kuvauskohteisiin valittavaa, jutun valmisteluun käytettyä aikaa tai muuta?

V: Joo, että kyllä se täytyy aika realistisesti miettiä, mitä sä ehdit yhden kuvauspäivän aikana kuvata. Miettiä kaikki yleiskuvat samalta suunnalta, missä haastateltava asuu. Kyllä se budjettirajoitus on. Se on joskus hirveen ärsyttävää, kun oot jossain kuvaamassa. **Sä koko ajan katot kelloa, että ehditäänkö me seuraavan tasatunnin aikana sinne takasin, että tulee tunti vähemmän laskutusta.** Kaikki tällaiset asiat, mihin Pasilassa ei ole painetta, että sull on koko ajan tällanen kellokallen tehtävä yrittää hoputtaa, että äkkii äkkii äkkii ajakaa nopeammin, mistä me löydetään parkkipaikka. Toimittaja 3

K: Me ollaan puhuttu rahasta. Kuinka uutistoimituksen budjetti vaikuttaa sun juttujen myyntiin?

V: Radion puolella on pikemminkin se, että mikä lähetyksiin mahtuu. TV:n puolella se vaikuttaa siihen, käytetäänkö omaa kuvaajaa tai leikataanko se siellä, linkataanko se sieltä. **Siihen tulee niin monta kustannusmomenttia. Jos on niin, sehän menee ulkomaan päällikön kautta, että heti jos tehdään kuvajuttu itse, silloin Hesaa päässä ratkaistaan katsotaanko se tärkeeks.** Sillä sehän tulee niille huomattavasti edullisemmaks jos on mahdollista käyttää kuvia täällä ja mä lähetän vain äänen, sehän on sitten vain mun palkkio, se sama mikä radiojutusta kuin jos mä otan freelancekuvaajan, jonka kanssa ensin teen töitä ja sen jälkeen leikkaan sen. Toimittaja 1

V: Mä soittelin sitten ehkä kerran viikkoon ennen kuin mä huomasin, että se on ihan sama mitä mä soitan. **Mä en saa juttuideoihin mitään muuta vastausta kuin se on liian kallista.** Mä huomasin, että se ei mene niin päin että mulla olis idea vaan sitä asiaa johtaa jokin muu. Toimittaja 5

Freelancerit ovat sisäistäneet budjettiajattelun. Mitä edullisempi juttuaihe, sitä helpommin se voidaan hyväksyä. Toisaalta mielenkiintoinen juttuaihe saattaa kaatua liian suureen budjettiin. Freelancerit pyrkivät vaikuttamaan budjettiin mahdollisuuksien mukaan. Kuka pyrkii yhteistyöhön toisten toimittajien kanssa ja jakaa kuvauskustannuksia, toinen kuvaa itse, joku käyttää arkistokuvia. Moni valitti, että freelancerien näkemää vaivaa kustannussäästöihin ei huomioida toimituksissa. Usea toimittaja koki, että työn määrä ja palkkio eivät täsmää.

K: Miten sä luulet, että sä oot päässyt matkoille budjetin puolesta kun usein on pula rahasta ja ihmisten on vaikea päästä matkustamaan?

V: Ennen kaikkea se on, koska mä oon kehittänyt nää projektit, jotka on kustannusten jakoa eri toimitusten kesken. Elikkä **samasta perusinvestoinnista tulee monille toimituksille juttua.** Jolloin se on siis kustannusten jakoa ja versioita teemasta että sulla on teema, josta sä teet erilaisille toimituksille versioita. Toimittaja 11

K: Kuinka paljon saat omia tv-juttuja läpi?

V:**Nythän siellä on niin vähän rahaa, että siis mun täytyy keksiä se tapa, millä mä teen halvalla.** Siinä tapauksessa se menee läpi. Toimittaja 4

K: Koetko että jutun täytyy olla mahdollisimman halpa? Onko se sun mielessä jo kun sä myyt juttua?

V: **Mä koen, että mun täytyy tehdä edullisia juttuja että jutun pitäis olla halpa.**

Mietin sitä joo.

K: Mitkä on sun mahdollisuudet vaikuttaa budjettiin?

V: Osittain koen, että mulla on mahdollisuuksia. Voin nipistää kuluja täällä. Suunnitella voisko jutun tehdä täältä käsin matkustamatta jonnekin alueelle ja sitten myös, että jos matkustaa jonnekin, mä yleensä otan halvimmat lennot minkä saa ja mietin hotellin hintaa että ne ei oo kalliita. Toimittaja 6

Budjettiajattelu on saapunut toimituksiin vuosien myötä. Vuosikymmeniä Ylelle töitä tehneet freelancerit muistavat ajat, jolloin raha ei värittänyt uutisvalintaa.

K: Onko niin, että ennen nää juttuja ostavat henkilöt eivät tarvitse ajatella rahaa ja tänään se on yksi osatekijä?

V: Joo, tulosvastuu on siirtynyt yhä lähemmäs toimituksia ja kyllä mä muistan, että eihän toimittajat tienneet mitään, mitä joku televisiojuttu esimerkiksi maksoi ja eikä niitä sitten säilytettykään niillä. Sitten kun ensimmäiset tulosvastuu-ohjelmat alkoi tulla niin toimittajat, ne tilaavat toimittajathan sai hirveitä shokkeja. Ne rupes huutaan freelancerille, mitä tää tarkoittaa. Miten sä tuhlaat rahaa. Mä yritin selittää että eihän tässä mitään muutosta ole tapahtunut. Nämä on ihan samat taksat kuin aina ennenkin. Toimittaja

Huolena raha-ajattelussa on se, että se vääristää uutiskriteereitä omien aiheiden valinnassa, jos budjettipaineet vaikuttavat uutisen hyväksyntään. Tämä myönnetään myös Yleisradiossa.

K: Käykö niin, että toimittaja joka on kalliimmalla alueella, sen juttuideoita ei hyväksytä niin usein kuin toimittajan, joka pystyy järjestämään kuvauksen edullisesti?

V: Kyllä kyllä se vaikuttaa. Meillähän on muutamat ihmiset, jotka kuvaa itse. Että **kyllähän se tietysti kynnystä alentaa, jos jutun hinta on kolmasosa kuin jollakin toisella.**

K: Eliikkä se ihan suoraan vaikuttaa?

V: Ilman muuta se vaikuttaa. Ehkä se enemmän vaikuttaa siihen, että meillä tämmöisiä ihmisiä pidetään alueilla, joissa ei ehkä muuten olisi avustajaa, kun tiedetään että he tarjoaa suht edullisesti juttuja.

K: **Voiko se vaikuttaa myös painopisteeseen?**

V: **Kyllä ilman muuta.** YLE päällikkö 3

Haastattelemistani toimittajista eniten omia juttuja tekivät ne, jotka olivat tärkeillä uutisalueilla ja ne, joiden tuotantokustannukset olivat edulliset. Freelancer-alueista kuumimmalla uutisalueella Israelissa toimittaja on pystynyt tekemään yhteistyösopimuksen skandinaavisten toimittajien kanssa kustannusten jakamisesta, mikä osaltaan vaikuttaa juttujen myyntiin. Edullisen toimintamallin löytäminen on tärkeä tekijä uutistoimituksille.

K: Kuinka merkittävässä roolissa on sitten ihan budjetti, että joku alue voi olla mielenkiintoinen, mutta voi olla esimerkiksi kallista tehdä tietty juttu?

V: No se tietysti vaikuttaa siihen monta kertaa, millä tavalla ne jutut tehdään. Jos työskennellään alueella, jossa työskentely on erittäin kallista, niin koetetaan etsiä sellaisia tapoja, että päästäisiin halvempiin prosesseihin. Näin esimerkiksi Jerusalemissa tehtiin, joka oli maailman ylivoimaisesti kallein ainakin meille entisellä tavalla ja nyt siellä ollaan hyvinkin järkevissä toimintamallissa. Lyöttäydyttiin yhteen Pohjoismaiden kanssa ja otettiin yhteinen paikallinen kuvaaja, jolloin kustannukset putosi murto-osaan siitä, mitä aikaisemmin. YLE päällikkö 2

K: Miten sitten voi freelancer toimia sellaisella alueella - voi olettaa että varmaan Euroopassa monessa paikassa, no on Afrikassakin, esimerkiksi kuvaus- ja leikkauskustannukset saattavat nousta kohtuuttoman suuriksi. Miten tällaisten esteiden yli voi pyrkiä?

V: No tietysti on keinoja on useita. Yksi, jota on käytetty on tietysti se, että pyritään jakamaan kustannuksia muiden televisioyhtiöiden kanssa. Pyritään tekemään yhteisiä juttumatkoja ja juttuaiheita. Toinen on se, että tiettyjä aiheita toimittaja voi kuvata itse. Näitä on jo käytännössä, että ne eivät ole pelkästään kokeiluja, että tällaisia tehdään. Se ei tietenkään sovi kaikkiin aiheisiin, mutta sillä pystytään kuitenkin kustannuksia alentamaan sitten. Yksi tapa on sitten, että toimitetaan se raakamateriaali tänne Pasilaan ja leikkausohjeet ja editoidaan se täällä, eli jää nämä editointi- ja siirtokulut pois jos ei ole kovin kiireisestä aiheesta kysymys. Nämä ovat ehkä keskeisiä keinoja yrittää kustannuksia alentaa. Ja sitten tietysti se, että jos otetaan ulkopuolinen kuvausryhmä niin pyritään suunnittelemaan työt niin että pystytään tekemään mahdollisesti useita aiheita pienessä ajassa. YLE päälikkö 2

Tästä voidaan päätellä, että tv-utisissa halvalta alueelta nähdään enemmän juttuja kuin kalliilta alueelta. Erittäin kalliissa, uutisrikkaassa Lontoossa olevat toimittajat kertoivat, että itse ideoitujen ja kuvattujen juttujen, esimerkiksi taustoittavien ja analysoivien raporttien myynti on erittäin vaikeaa, koska kuvauksen hinta nousee kuuteen sataan puntaan eli noin yhdeksään sataan euroon päivässä.

Freelancerit kokevat ongelmalliseksi sen, että taloudellisessa paineessa he eivät pysty helposti tekemään pitkän valmisteluajan vaativia juttuja, tutkivaa journalismia. Näistä toimittaja ansaitsee saman hinnan kuin helposti koottavasta uutisjutusta. Toimittajat kokevat, että laatuun panostaminen on omasta kunnianhimmosta kiinni.

K: Toimitko rajoitteiden puitteissa vai pyritkö toisenlaiseen?

V: No kyllä sitä tietysti yrittää joskus nurista ja napista mutta ehkä se vaikuttaa nää rajoitukset siihen että **kannattaako mun edes tarjota tv-juttuja, koska mä tiedän että se on hirveen iso ja työläs prosessi. Ett saanks mä siitä tarpeeks rahaa ja maksaa se vaivan** ryhtyä jonkun isomman jutun tekemiseen verrattuna siihen että mä teen esimerkiksi radiolle joka on helpompi toteuttaa. Toimittaja 3

K: Miten sä voisit sitten arvioida tämmöstä toimeentulon ja ammatillisen kunnianhimon tasapainottelua koska ne aina tavallaan täsmää?

V: No mä yritän jonkinlaista tasapainoo. **Jos mulla olis pelkkä toimeentulokysymys, mä en koskaan tekis yhtään televisiojuttua.** Toimittaja 4

K: Miten sä saat tehtyä jutut sä koet tärkeiks vai alistutko sä rajoitteisiin ja teet siinä. Sä sanoit just äsken, ett sä mieluummin teet sitten jonnekin muualle?

V: Mä oon aika pitkälle päätenyt siihen, että radion uutisjuttuihin, myös tv:n, oikeestaan kaikkiin uutisjuttuihin, niissä on se teko aika yleensä hirveen lyhyt. Se ei käytännössä anna mulle minkäänlaisia mahdollisuuksia todella perehtyä aiheeseen tai tehdä mitään perusteellisesti. **Toisaalta se ilmiö on mulle hirveen tuttu muista uutistoimituksista. Eli siis siinä mielessä mä alistun aika perusteellisesti eli mä teen sit niillä pmissillä, jotka on olemassa enkä mä ota siitä mitään paineita.** Se on sitä uutistyötä. Mut sit jos mä teen jotain muuta, mä haluan ehdottomasti tietää mitä mä teen. Siksi mä haluankin tehdä myös pidempiä juttuja, lähtee tyhjään tauluun tekemään jotain. Toimittaja 1

V: Sopimuksettomassa tilanteessa sulla alkaa tulla se paniikki, että sun täytyy saada mistä tahansa tehtyä, koska sulla ei ole mitään taetta että sä saat penniäkään. Ja silloin **alkaa se määrä tulla liian tärkeeks sun mielessäkin, ettet sä ehdi tsekkaamaan semmoisia tärkeitä asioita**, jotka olis tärkeempiä, mutta kun sulla ei ole mitään vakuutta niiden tärkeydestä huolimatta että sä saat sen tärkeyden myytyä Helsinkiin. Toimittaja 5

Kuten Organisaatio-kappaleesta huomataan avustajat uskovat, että ammattitaidon arvostus ei näy palkkioissa. Haastateltavani sanovat, että raha ei ole ensisijainen syy työn tekoon, vaikka onkin tärkeä. Näyttää siltä, että monet avustajat katsovat antautuvansa työilleen sisällöllisesti. Kirjanpito on välttämätön aikaa vievä paha, jota vaikeuttaa toimitusten laskutuksen byrokratia. Palkkatyön käsite on ongelmallinen ja osaltaan myös näyttää vaikuttavan toimittajien omanarvontuntoon ansaitsevana ammattilaisena.

V: (TV-juttujen teko) se on semmosta, se on pelkkää prestige-puuhaa. Sitä ei voi ottaa vakavasti leivänhankintamenetelmänä, mutta **se on siis työtä jota mä rakastan ja johon mulla tietysti on vähiten varaa**. Toimittaja 4

K: Millaista tukea sinä kaipaat?

V: Sellaista, kun **mulla on koko ajan sellanen tunne että mä oon tässä kerjäämässä, ett mä tarjoon niille juttuja ja ne ehkä hyväntahtoisuudessaan ottaa pari**. Viime syksyn aikana mä sain tosi hyvin juttuja läpi ja mä olin tosi tyytyväinen siitä, mut aina on sellanen hattu kourassa fiilis. Että ne aina sanoo ei oo rahaa ei oo rahaa. Toimittaja 7

V: Tää on se yks syy miks mä oon ajatellut lähteä täältä ett **mä en jaska enää tapella tän rahan takia**. Vaikka mä hankinkin nyt aika hyvin ja elän aika mukavasti. Toimittaja 6

Yksi freelancer-toimittajista heitti pallon takaisin kollegoilleen ja arvosteli näitä kykenemättömyydestä taloudelliseen ajatteluun. Hän kuvaa toimittajien ammattikunnan omaavan taivaanrannan maalarin vikaa. Freelancerit uppoutuvat sisältöön huomioimatta tekevänsä työtä yrittäjinä. Ehkä tässä olisi pohtimisen aihetta toimittajakouluille. Ehkä toimittajien tulisi perehtyä entistä enemmän yrittäjänä toimimiseen. Freelancereiden määrä on noussut vuosi vuodelta Suomen Journalistiliitonkin mukaan. Yhteistä kaikille haastateltavilleni on kuitenkin ymmärrys siitä, että freelancerin ansainta- ja toimintalogiikka nähdään erilaiseksi kuin vakituisessa työsuhteessa olevan.

V: Mä pyrin toimiin taloudellisesti ja niin että se homma kannattaa. Ja sitten vielä semmonen kun kysyit minkälaista niin mun mielestä sanotaan, että **toimittajat on vielä huonoja yrittäjiä ja liikemiehiä**. Mä en nyt puhu ja tarkoita että toimittajan pitäis olla liikemies ja yrittäjä, mut kun tänä päivänä on yhä enemmän freelancereita niin toimittajat on huonoja rahan kanssa laskeen sitä että kun mäkin oon joidenkin kanssa jutellut, jotka on tehnyt samantyyppistä hommaa kuin minä ja homma ei oo toiminut ja sitten kun on alkanut syväjuttellee että miten sä olet tehnyt niin sieltä paljastuu kaikenlaista ettei oo tajuttu laskuttaa päivärahoja ja matka- ja monia muita. Eivät ne pidä puoliaan, etujaan. On niinku huonoja bisneksessä. Saattavat olla hirveen hyviä toimittajia. Ajatuksia, ideoita on vaikka joka puolelle jakaa, mut se homma ei pysy kasassa, kun ei osata organisoida omaa ajankäyttöä eikä organisoida työrytmiä ja lopputuloksena.

K: Onko se yksi freelanceriuden vaatimus että pystyy pitämään itse oman puolensa...

V: Freelancerina sä oot yrittäjä, vastuussa itselleen siitä, toimeentulosta ja selviämisestä. Se on niinku ei se journalismi pyöri ilman taloudellista järkevyyttä

takana ja kummastakin täytyy muistaa pitää huolta ja toimittaja että on vielä tätä seitkytluvun, kaheksankytluvun tällasta partaradikalismimeininikiä että **nää ideat on hirveen tärkeitä, mutta rahasta ja taloudesta viis eikä siitä välitetty. Siinä on tämmöstä kutsumusammatin meininkiä vielä.** Mä otan sen niin, että mä rakastan työtäni siis tosiaan tykkään, mut mä otan sen myös tiukan bisneksenä sillai ett en mä suostu että mua käytettäis sillai ett se ei mulle kannattais.

Toimittaja 2

Suuri osa haastatelluista kokee, että pallo on Ylen johtoportaassa hallussa. Palkkioista ja eduista on vaikea neuvotella, sillä tässä suhteessa organisaatio tuntuu hahmottomalta.

K: Onkse niin että toimittaja ja bisnesmies ei jollain lailla täsmää?

V: Kyll se voi joillain täsmätäkin. Miten sä kirjoitat journalistisesti, sillä ei ole mitään yhteyttä siihen, miten sä toimit taloudellisesti niinku sopimusneuvotteluissa ja näin pois päin. Mut ett kaikki kertoo siitä, ett täytyy panna jotenkin kova kovaa vastaan ennen kuin saa hyvät edut. Ja mun mielestä se toimii missä tahansa työelämässä niinku kovat jätkät yleensä saa kovaa palkkaa siis sillä lailla **kovat jätkät ett ne niinku uskaltaa vaatia.** Niillä on perusteita vaatimisella ja ne ymmärtää sen että missä ne on korvaamattomia. **Mutta tää on sellanen maailma, johon mä en, mua ei hirveesti kiinnosta se.** Ja mä en itse vaadi hirveesti mutta mä vaatisin perusjuttuja. Mua vaan itteeni jotenkin ärsyttää se, että joutuu mukavien tyyppien kanssa niin ollaan tavallaan taloudellisesti eri puolilla aitaa. Nyt täytyy kehittää strategioita ja ajatella, miten mä saisin nyt enemmän etuja jolloin sä tuut imastuks siihen samaan peliin mukaan. ja **sä rupeet katsoon sitä taloudellisesti. Eikä päästä tällaseen yhteiseen näkemykseen että nyt kehitetään tätä ja sillon mahdollisuus saada lisää palkkaa jos päästään säästöihin ja muuta tällasta ett yhdessä katottais vaan että se on semmosta hyvin epäempaattista puuhaa, missä ei oteta oikeestaan sitä ihmisen toimintaa ja varsinkaan tätä niinku yhteisyyttä** ei osata käyttää hyväks. Mut se on ihan normaalia suomalaisessa yhteisössä myös.

Toimittaja 10

V: tuntuu että kenelläkään ei ole edes mielessä että sitä millään tavalla voitais ajatella uudella tapaa. Uusia tapojahan tässä maailmassa on vaikka kuinka paljon ja niitä täytyis vain käydä läpi. Ja mulla ei ole yhtään uutta tapaa mielessä.....On miljoona vaihtoehtoo miten se voitais tehdä eikä niin että kun sinne on nyt sattunut jäämään joistakin hommista jotkut ihmiset niin tuliskohan ne nyt vahtimaan kun kysymys on siitä että **Yle haluaa että siellä joku päivystää ettei vaan mee mikään ohi vaikkei siitä päivystämisestä makseta.** Tai onko siellä jonkun aviopuoliso tai onko siellä ollut joku vuodesta 66 lähtien. **Kysymyshän on kun siellä sattuu olemaan suomalaisia niin käytettäköön ne. Ja sen pidemmällä sitä ei tarvitse ajatella.** Toimittaja 5

7.6. Ideologinen taso

Ideologinen taso omalla tavallaan syleilee kaikkea edellä pohtimaani. Ideologialla tarkoitetaan Shoemakerin ja Reesen (1996) mukaan symbolista mekanismia, joka on yhteiskuntaa yhdistävä voima. Ei ole olemassa yhteiskuntaa, jossa ei olisi ideologiaa. Van Ginnekenin mukaan suuret länsimaat eivät tunnista seuraavansa läntistä ideologiaa, vaan läntistä tapaa nähdä maailma pidetään "luonnollisena" järkevyytenä. (Van Ginneken, 1998, 32)

Tässä luvussa pohditaan Ylen ja kirjeenvaihtajien roolia yhteiskunnassa ja sen vaikutusta raportointiin ja sen suunnitteluun. Lisäksi katson, valtaistaako tämä freelancer-kirjeenvaihtajaa. Portinvartija-mallin avulla tässä tutkimuksessa pohditaan freelance-toiminnan suunnitelmallisuutta ja tehokkuutta.

Ulkomaantoimittajia voi pohtia osin statussymbolina tiedotusvälineelle. Vain suurimmilla tiedotusvälineillä on ulkomaantoimitus.

Kivikurun mukaan (1998, 21) ulkomaan uutisointi nähdään kahdella lailla tiedotusvälineissä.

”Ulkomaan uutisia on tähän mennessä pidetty katseenvangitsijoina vain poikkeustapauksissa, kun sodat, luonnonkatastrofit tai kaukaisten kulttuurien eksotiikka on lyönyt yli poikkeuksellisen vahvasti. Useimmiten ulkomaan uutiset ovat ’taapelitavaraa’, jolla täytetään tietty osa mediasisällöstä, jotta maine arvokkaana tiedonvälittäjänä säilyisi.”

Yleisradio kokee kirjeenvaihtajatoiminnan velvollisuutena julkisen palvelun yhtiönä, mutta myös kilpailuvalttina ja laadun merkinä.

K: Mikä arvo omalla kirjeenvaihtajatoiminnalla on?

V: Se on erittäin arvokas.

K: Missä suhteessa?

V: Kyllä meillä jäis aika paljon juttuja tekemättä ja ne on kuitenkin meidän silmät ja korvat tuolla maailmalla, että heihin me turvaudutaan jos jotain sattuu. Ja jutut olis aika paljon paperin makuisia, jos niitä täältä Pasilasta tehtäis. Kyllä me tarvitaan niitä.
YLE päällikkö 4

Yleisradio ja freelancerit kokevat, että yhtiöllä on valtionyhtiönä velvollisuus tiedottaa ja sivistää kansaa. Avustajat uskovat, että juttuja tilataan vastedeskin Ylen sivistävän roolin takia. Toimittajat puhuvat positiivisesti Ylen roolista suomalaisessa uutiskentässä ja uskovat sivistäjän roolin vaikuttavan juttujen tilaamiseen jossain määrin.

K: Mitä mieltä sä oot Ylestä tiedotusvälineenä?

V: No tähän vuodenvaihteeseen asti se ainakin mun mielestä oli **luotettava tiedotusväline**. Ja silloin kun menin Ylelle se oli mun mielestä **kunnia**, että pääsi suoraan tv-uutisiin töihin. Toimittaja 8

K: Mites Suomen mittakaavassa tää Ylen ulkomaankirjeenvaihtajatoiminta jos verrataan muihin tiedotusvälineisiin ja ajatellaan että mitä arvoa siitä saadaan irti?

V: Kyllä mä uskon, että niinku suhteellisen **pienenä maana suhteellisen hyvin on maailma hoidossa Suomessa**, että ollaan näinkin ulospäin suuntautuneita ja kiinnostuneita jopa Latinalaisesta Amerikasta juttuja, että en mä välttämättä usko, että ihan joka maassa panostetaan sillai kuin Suomessa. Toimittaja 2

K: Mitä mieltä olet Ylestä tiedotusvälineenä?

V: Kyllä **arvostan Ylen tiedotusta** aika paljon ja arvostan sitä että esimerkiksi sen yks **kriteeri on luotettavuus** ja pidän siitä että se on tietyllä tavalla vakava. Ettei oo ihan semmosta hömppämehininkiä niinku jossain maikkarilla. Mulle sopii sellanen vakavampi tyyli ja tyylitaju. Luotan kyllä Ylen tiedotukseen aika paljon. Mä arvostan kyllä Yleä aika paljon Suomessa, kun kattoo näitä tiedotusvälineitä. Mä Hesarin ohella arvostan sitä eniten. Toimittaja 6

Toimittajat epäilevät julkisen palvelun radio- ja televisioyhtiöihin mukaan tulleiden budjettipaineiden ja kilpailun kaupallisten tiedotusvälineiden kanssa vaikuttavan toimintaan, erityisesti vähentävän kykyä sisällölliseen omaehtoiseen ajatteluun.

V: Ois mielenkiintoista tietää onk siellä takana jotain näissä päätöksissä tehdä ympärivuorokautinen uutiskanava, että **jos on yhä vähemmän aikaa ihmisillä paneutua sisältöön niin se palvelee vallanpitäjän etua**, ihan suoraan siis taloudellisen vallan ja poliittisen vallan etua. Ja silloin niiden tiedotteet ja muut menee sellasenaan läpi ja kukaan ei mieti niiden taustaa ja kukaan ei mieti niiden motiivia. Miks sellanen on laitettu liikkeelle. Vaan kaikki menee vaan ja ihmiset tulee tää nyt on tietty tämmönen kauhukuva. Ett tähän suuntaan on menty. Ei ainakaan oo menty toiseen suuntaan. Toimittaja 10

K: Onko huolta että uutistoimistot tekee freelancerit tarpeettomiksi. Pasilassa voidaan kirjoittaa samasta materiaalista juttu?

V: Niin. No en mä tiedä. **Niin kauan kuin Ylellä on edes jonkin verran rahaa ja niin kuin se haluaa olla eurooppalainen tv-kanava, niin kauan ei varmaan ole pelkoa.** Mut ehkä sitten, jos niitä uutisia vaan tehdään lisää ja lisää ehkä se sitten alkaa muuttua. Toimittaja 7

Yleisradion arvoja julkisen palvelun tiedotusvälineenä arvostetaan ja yhtiön uskotaan pyrkivän pitämään yllä julkisen palvelun aatetta eurooppalaisen tradition jäljillä. Kustannusajattelun pelätään kuitenkin muuttavan yhtiön ideologiaa. Toimittajat näyttävät pitävän itseään Yleisradion uutisarvojen ylläpitäjänä ulkomailla - suomalaisten silminä ja korvina, jotka varmistavat, että Suomessa saadaan monipuolinen kuva maailmalta.

K: Mikä arvo on sillä että jutun tekee oma kirjeenvaihtaja?

V: **Yleisradion public service yhtiön kannalta se on se mihin rahaa pitäis laittaa. Yhä kansainvälistyvässä maailmassa pitäis antaa suomalaiselle kuuntelijalle tai**

katsojalle tai lukijalle jonkinlainen oman kulttuurin yhteyteen istuva tulkinta. Koska kyllähän kaikki kuulee ja osaa, entistä enemmän nuoret sukupolvet osaa kieliä, vaikkoon ollenkaan siitä onko kansainvälisten uutistoimistojen tai muun kuin viihteellisen informaatioyhteisön kulutus kasvanut, jos ei ole siinä samassa suhteessa niin sen tärkeempää että joku suomalainen kertois. Toimittaja 5

Toimittajat kokevat kuitenkin, että uutisvälitystä ohjaa ulkoa määritelty, erityisesti läntisten uutistoimistojen välittämä ideologia - esimerkiksi länsimaiden tapahtumien ylivoimainen painotus.

K: Miten uutistoimistojen tarjonta vaikuttaa sun juttujen hyväksyntään?

V: No varmasti vaikuttaa siinä mielessä että mulla on joskus sellanen mielikuva että uutistoimistoja uskotaan enemmän kuin minua. Ja **se jos uutistoimisto ei puhu asiasta niin semmosta ongelmaa ei ole olemassakaan.** Toimittaja 11

Shoemaker ja Reese (1996) tukevat filosofi Gramscin ajatukseen hegemoniasta. Hegemonia tarkoittaa keinoja, jolla valtaapitävä järjestys säilyttää mahtinsa. Tiedotusvälineillä on suhteellinen autonomia, joten valtaeliitti ei voi suoraan sanella sille mitä ja miten tiedottaa. Mutta monet tiedotusvälineet seuraavat vallitsevaa ideologiaa, joka yhdistää esim. yhteiskunnallista ajattelua ja joka voi palvella vallanpitäjien etua. Tiedotusvälineet voivat palvella hegemoniaa. Tämä ajattelu voi mielestäni näkyä siinä, miten pienet uutisorganisaatiot levittävät kansainvälisten uutistoimistojen maailmankuvaa ja uutispainotusta. Uutistoimistojen ja vallanpitäjien tärkeiksi katsomilla alueilla olevat omat vakituiset kirjeenvaihtajat ovat tärkeitä selittämässä suomalaisille kansainvälisesti tärkeitä asioita. Haastattelemieni toimittajien mukaan kansainvälisten uutistoimistojen tärkeysjärjestystä seurataan Yleisradiossakin.

Mä koen, että **se on hirveen eurokeskeistä ja EU-painotteista.** Toimittaja 6

Näyttää siltä, että freelanceritkin voivat vahvistaa vallitsevaa ideologiaa. He kertovat, että parhaiten kaupansa tekevät Suomeen liittyvät aiheet. Pääministerin matkaa ulkomailla seurataan tarkasti Suomessa, samoin Nokian ja muiden suurten yritysten edesottamuksia. Freelancerit eivät pitäneet uutistoimistoja esteenä tai kilpailuna vaan tukena, sillä uutistoimituksissa luotetaan kansainvälisten uutistoimistojen tietojen oikeellisuuteen ja maailmankuvaan. Näyttääkin siltä, että freelancerit vetoavat juttuja myydessään myös uutistoimistojen määrittämään jutun arvoon ja jossain määrin näin tukevat uutistoimistojen välittämää maailmankuvaa. Freelancer lisää juttuun syvyyttä tuomalla esiin paikan päällä olon.

K: Mikä arvo omalla kirjeenvaihtajatoiminnalla on?

V: Mun mielestä sillä on sellanen arvo, että siinä ainakin Yle voi olla erilainen kuin muut kanavat. Eihän muilla kanavilla oikeestaan oo niitä. Tai se on ainut kanava, jolla on varaa niihin. Näin mä oon ymmärtänyt. Se voi sillä näyttää, että **meillä on toimittaja täällä paikalla.** Toimittaja 7

Freelancerit arvostelivat uutistoimistojen juttuja pinnallisuudesta ja varsinkin kriisitilanteessa

yksityiskohtien puutteellisuudesta. Vain muutama sanoi kuitenkin luovansa itse erilaista maailmankuvaa kuin uutistoimistot.

K: Millaisen kuvan maailmasta uutistoimistot tarjoavat?

V: Jos otetaan tämä tapahtumaskaala maailmassa, niin otetaan se katastrofi, joka saattaa olla 30 prosenttia tai viisi prosenttia ja unohtetaan mikä se asia siinä ympärillä on. Mun mielestä mä yritän nimenomaan kertoa sitä asiaa, mikä sen katastrofin ulkopuolella on, eli sitä elämää. Mulle on esimerkiksi sanottu, että ai eiks siellä oo vaarallista, mutta mikä siellä on vaarallista. Tietotoimistot usein supistaa koko maan siihen pelkkään katastrofiin, siihen pelästyttävään, siihen eniten myyvään asiaan, kun taas todellisuus muodostuu myöskin ihan tavallisesta elämästä, ja juuri se tavallisen elämän puuttuminen estää ihmisiä ymmärtämästä. Ja tää on nimenomaan ollut minun linjani viime vuosien aikana ja tää on siis **kun uutistoimistot nehan on yhtiöitä, jotka yrittää myydä sitä tuotettaan ja eniten myyvä tuote on se, mikä on lähimpänä sitä katastrofipistettä. Minä oon ainakin yrittänyt omassa työssäni mä puhun katastrofeista, mutta mä puhun myös niistä, mitkä siellä katastrofin ympärillä on.** Toimittaja 11

Kenttänsä yhteiskunnan tilaa luotaavissa jutuissa käytetään usein "puhuvien päiden" eli asiantuntijoiden ja virka-asemassa olevien haastatteluja. Monessa haastattelussa korostui, että perusteellinen tutustuminen kenttään vie aikaa. Pitkään aluella toimineen freelancerin etu on, että hän luo henkilökohtaisia suhteita ja toimii itse yhteisön asukkaana ja voi käyttää näitä kontaktejaan ja yhteiskunnan tuntemustaan jutuissaan. Freelancerilla ei ole kuitenkaan usein aikaa pureutua syvälle aiheeseen ja löytää kentältä mielenkiintoisia "tapauksia", ihmiskohtaloita, jotka kuvaavat esimerkiksi vallitsevaa trendiä tai tilannetta. Siihen pyritään, mutta moni myöntää tämän ajoittain vaikeaksi ja tarvitsisi tukea syvempään tutkintaan. Aika on rahaa.

V: Kovin paljoa aikaa ja laajaa tutkivaa journalismia vaativiin juttuihin on vaikea heittäytyä ilman vastaavaa rahallista korvausta, pelkän ammattiyhpeyden ja kunnianhimon vuoksi, koska joutuisi rahoittamaan tutkimukset itse. Mä en heittäydy sellasiin asioihin. Ja jos katsot haastateltavia tv:ssä niin miksi siellä on niin vähän yksilöitä, jotka edustavat itseään, on se että **yksilöiden löytäminen on vaikeaa ja aikaa vievää. Niillä voisi olla paljon sanottavaa, mutta sen takia että kaikki mitataan rahalla ja ajalla ja pannaan samaan mittapuuhun niin sen takia niitä ei etsitä. Se asiantuntija osaa puhua hyvin ja saa soundbiteja valmiiksi ja on helppo leikellä, niin niitä käytetään.** Toimittaja 3

Paineet työajasta ja uutistoimitusten odotuksista voivat johtaa myös vallitsevan ideologian vahvistamiseen, kun toimittaja ehtii ja pystyy etsimään vain perustiedot asiasta. Toisaalta toimittaja voi itse valita, millaisen asiantuntijan hän valitsee haastateltavaksi. Perusongelma mielestäni on se, että omien toimittajien kyky laajentaa yleisön maailmankuvaa ja näkemystä eri tavoista nähdä maailmaa voi helposti rajoittua taloudellisten ja sisällöllisten esteiden takia ja toimittaja alistuu käytännön rajoitteisiin. Toimittajat pyrkivät vaikuttamaan rajoitteisiin yhtiön julkisen palvelun ideologian seuraamisella yhdistettynä omaan kunnianhimoon.

8. Johtopäätöksiä

Shoemakerin ja Reesen mallin avulla katsoin eri tekijöitä, jotka vaikuttavat freelancerin toimintaan kentällä. Tässä luvussa teen yhteenvedon tekijöistä ja katson niiden perusteella toiminnan suunnitelmallisuutta ensin portinvartija-mallin kautta, sitten teen johtopäätöksiä päällikköjen haastatteluista.

Tässä tutkimuksessa halusin myös pohtia freelancerin roolia ja maailmankuvaa verkostotalouden ja vallan teorioiden avulla. Haastatteluista olen löytänyt kolme puhetapaa, jotka liittyvät valtasuhteisiin, yksinäisyyden kokemiseen ja freelanceiden omaan käsitykseen työstä. Näistä johtopäätöksistä kerron myös tässä luvussa. Lopussa pohditaan mahdollisia kehityslinjoja toimintaan.

8.1. Freelancerin näkökulma juttujen läpimenoon ja uutisoinnin suunnitelmallisuuteen

Suunnitelmallisuuden tärkein elementti näyttää toimittajille olevan sisällöllinen suunnitelmallisuus ja freelanceiden huomioon ottaminen oleellisena työvoimana. Näyttää siltä, että suunnitelmallisuutta voitaisiin nostaa oleellisesti lisäämällä yhteistyötä. Se tehostaisi ja parantaisi Ylen uutistoimintaa, parantaisi freelancerin työkykyä ja työn laatua ja loisi jopa puitteita freelancerin uralle ja henkilökohtaiselle elämälle. Suunnitelmallisuuden puute näkyy portinvartija-mallin eri tasoilla.

Henkilön vaikutus -tason toimittajat kokivat vaikuttavan aika lailla kielteisesti suunnitelmallisuuteen. Radiouutisissa päivän ulkomaan uutiset valitseva ulkomaan koordinaattori ja tv-uutisten päivittäisestä ulkomaan annista vastaava listatoimittaja vaihtuu muutaman päivän välein. Nämä päivän annista vastaavat toimittajat ovat ulkomaan toimituksen vakituisia toimittajia. Freelance-toimittajien mukaan toiminta ei ole suunnitelmallista, sillä kiertävän järjestelmän takia toimituksissa ei näytä syntyvän pitkän linjan näkemystä ainakaan freelancerien uutisalueista. Sama näkemys toistuu niin hiljaisten kuin kuumien uutisalueiden freelanceilla. Mitä vähemmän vastaava toimittaja tuntee freelancerin aluetta tai on kiinnostunut siitä henkilökohtaisesti, sitä helpommin hän hylkää esitetyn juttuaiheen tai perustaa päätöksensä kansainvälisen uutistoimiston tietoon.

Freelanceiden mukaan ainakaan heidän kenttensä asioista ei ole kokonaisnäkemystä ja heidän näkemystään ei olla kiinnostuneita. Toimituksissa ei pidetä suunnittelulistaa freelance-alueiden tapahtumista muutoin kuin kansainvälisten uutistoimistojen ennakkolistoja seuraamalla. Myös juttuaiheet

valitaan uutistoimistojen näkemysten perusteella. Juttujen sisältöön paneutuvien muutamien kotitoimituksen toimittajien panosta kiiteltiin tarpeellisena lisänä uutisointiin.

Suunnittelu ja yhteinen sisällön pohtiminen lisääisivät uutisoinnin laatua, mutta päämajassa ei näytä toimittajien mukaan olevan aikaa, tarvetta tai kiinnostusta pohtia asiaa. Organisaatio nähdään sisällöllisesti jäykäksi.

Televisiossa freelance-toimittajien itse ideoimat ja kuvaamat jutut valitsee ulkomaan osaston päällikkö. Tämän päätöksiä toimittajat eivät arvioineet henkilökohtaisten mieltymysten perusteella. Tämän päätöksiin katsottiin vaikuttavan lähinnä budjetti ja lähetysaika.

Uutisrutiinien tasoa pidetään merkittävänä uutistyöhön vaikuttavana tekijänä. Kansainvälisten uutistoimistojen noteeraama uutinen tuo työtä freelancerille ja valtaistaa tätä. Kansainvälisten uutistoimistojen tärkeäksi noteeraamalla alueella myös freelancer kokee olevansa vakaammassa ja vauraammassa asemassa kuin hiljaisella uutisalueella työskentelevä henkilö. Kaikki tuntevat silti epävarmuutta asemastaan. Jopa kuumalla uutisalueella toimivat ihmiset ovat huolissaan joko uutisarvon lopahtamisesta tai siitä, että yhtiö järjestää uutishankintansa eri tavalla kuten lähettämällä alueelle oman toimittajan.

Uutisrutiinien tasolla tulee esiin toimittajien ammatillisuuden puhe. He kokevat syventävänsä uutistoimitusten välittämää tietoa paikallistuntemuksellaan ja analysoivansa uutisia. Uutisrutiinien tasolla suunnitelmallisuuden puute näkyy freelancerien mukaan siinä, että uutistoimistojen tekstin ja toimistojen määrittämän uutisjärjestyksen yli ei ehditä tai uskalleta katsoa. Näin uutistoimitusten levittämä maailmankuva heijastaa helposti kansainvälisten länsimaisten uutistoimistojen maailmankuvaa.

Organisatorinen taso on mielenkiintoinen. Se tuo esiin suunnitelmallisuuden puutteen jo lähtöasetelmassa. Yleisradio ei ole etsinyt aktiivisesti freelancereita alueille, vaan odottaa toimittajien ottavan yhteyttä yhtiöön. Kokeilun ja kokemuksen avulla on "löydetty" oikeat ihmiset alueille. Toimittajat kokevat edustavansa Yleisradiota ja pyrkivät sisäistämään yhtiön arvot ja normit. Suurin osa toimittajista on ollut ainakin kesäisin töissä päämajassa tutustumassa yhtiön toimintaan ja uutisarvoihin. He kokevat yhtiön uutistoiminnan etäisyyden pyrkivän pitämään heidät irrallisina yhtiöstä ja heidän toimintaansa leimaa jatkuva epävarmuus asemastaan ja juttujensa arvosta. Toimintaa koskevista ongelmista on vaikea puhua, sillä organisaatio monine johtajineen ja osastoineen vaikuttaa monelle hahmottomalta. Organisaation suunnitelmallinen yhteistyö raportoinnin ja muun toiminnan tasolla näyttäisi olevan tärkeää freelancerille myös niin, että tämä näkisi helpommaksi luoda puitteet omalle uralleen ja toimintansa suunnitelmallisuudelle. Nyt oman työn kuva ja arvo sekä puitteet uralle täytyy rakentaa itse yksin.

Organisaatio ei tue sisällöllisesti. Tästä keskusteltiin jo henkilötasolla. Se ei tue myöskään taloudellisesti esim. päivätyökorvausten avulla, mikä mahdollistaisi syvemmän ja tehokkaan uutishankinnan. Näyttää siltä, että budjettisyistä freelancerit pidetään etäällä organisaatiosta, jotta heistä ei koituisi kuluja tai että heistä ei jouduttaisi laillisesti vastuuseen. Valitettavasti tämä säästö voi vaikuttaa sisältöön.

Organisatorisella tasolla freelancer-toimittajat ovat välillä jopa vainoharhaisia asemastaan ja siitä, miten heidät nähdään yhtiössä, koska palautetta ja kontaktia on haastateltavien mielestä liian vähän.

Organisatorisella tasolla tulee esiin myös freelancerien erilainen asema verkostoyhteiskunnassa. He ovat verkostoyhteiskunnan joustajia, jotka toimivat yksin, usein ilman kollegaverkoston tai ammattiliittojen apua ja joiden merkitys riippuu organisaation heistä saamasta hyödystä. Heidän asemansa on kiistanalainen, sillä kiinteässä työsuhteessa olevat voivat käsittää heidät organisaatiossa kilpailijoiksi ja uhaksi. Freelancerit eivät välttämättä voi odottaa tukea pyrkimyksilleen organisaatiossa muilta työntekijöiltä esim. suunnitelmallisuuden parantamiseksi.

Institutionaalinen taso on konkreettisesti tärkeä. Katsoimme tällä tasolla taloustekijöihin. Jutun hinta varsinkin televisiuutisissa määrää jutun ostoa aika lailla. Jopa päällikkötasolla tämän myönnetään vaikuttavan uutispainotukseen. Kalliilta mutta tärkeältä uutisalueelta ei välttämättä osteta freelancer-kirjeenvaihtajan omaa juttua tuotantokustannusten takia kun taas halvemmalla hiljaisemmalta alueelta ostetaan enemmän juttuja. Hyvillä liikemies- ja tinkauksilla toimittaja valtaistaa asemansa. Hinnasta tulee uutiskriteeri ja se määrittää suunnitelmallisuutta.

Ideologisella tasolla toimittajat hakevat voimaa Yleisradion juhlavasta mandaatista julkisen palvelun radio- ja tv-yhtiönä. Päälliköt kokevat ulkomaan uutisoinnin statussymboliksi ja kilpailuvaltioksi yhtiölle. Toimittajat kokevat edustavansa Suomen arvostetuimpiin kuuluvaa uutistuottajaa. Ylen rooli valtaistaa myös freelancereita sisällöntuottajina, kun heidän panoksensa koetaan merkittäväksi informoivaksi panokseksi ohjelmatyössä. Freelancerit näkevät edellä mainittujen talouspainosten ja sisällöllisten ongelmien kuitenkin vaikeuttavan julkisen palvelun ja laadun tavoitteisiin pyrkimistä.

Toimittajat näyttävät pyrkivän tahtoen tai tahtomattaan seuraamaan vallitsevaa ideologiaa tukemalla kansainvälisten uutistoimistojen tuotantoon. He kokevat asemansa paremmaksi, jos he sijaitsevat kansainvälisten uutistoimistojen tärkeäksi katsomilla uutisalueilla, sillä uutistoimistojen tiedottamat uutiset ovat tiedossa Pasilassa, mikä helpottaa niiden markkinointia. Näin heidän uutisointinsa voi vahvistaa kansainvälisten uutistoimistojen muotoilemaa maailmankuvaa.

Itse ideoitujen aiheiden myyminen on vaikeampaa kuin kansainvälisten uutistoimistojen tiedottamien aiheiden läpimeno. Niiden perustelemisessa tärkeässä roolissa varsinkin televisiossa on jutun budjetti. Ideologisella tasolla voidaan nähdä toimittajan kunnianhimon vaikutus juttujen myyntiin. Käytännön taloudelliset esteet ja sisällöllisen yhteistyön puute vaikeuttavat pyrkimystä etsiä omiin aiheisiin perustuvia juttuja ja esimerkkejä kentältä, vaikka esteiden yli ja laadukkaaseen journalismiin pyritäänkin.

Käytännössä toimittaja joutuu usein teknisiltä kustannuksiltaan kalliin työajan minimoiseksi jopa taustoittavissa jutuissa nopeaan työhön ja helposti löytyvien asiantuntijoiden tai virkamiesten haastatteluihin, jotka usein vahvistavat yhteiskunnan konsensus-maailmankuvaa. Tämä ei välttämättä ole huono asia, jos uutistoiminnan rooli on heijastaa ja tuoda tietoa maailmalla vallalla olevista näkemyksistä. Mutta jos uutistoiminnassa halutaan nähdä ja pohtia yhteiskunnallista kehitystä laajemmin ja katsoa yhteiskunnallisen ajattelun reunamille, resurssien lisääminen ja suunnitelmallisuus voisivat lisätä uutisoinnin monipuolisuutta ja laatua.

8.2 Ylen toimijoiden näkökulma avustajatyön suunnitelmallisuuteen

Päällikköhaastattelujen perusteella tulkitseen, että suunnitelmallisuutta freelancer-alueille ei ole paljon, mutta päälliköt ovat tyytyväisiä toimintaan. Uutistoimistot ja vakituiset kirjeenvaihtajat ovat uutistyön runko. Freelancereilta saadut raportit ovat tervetullutta ja tarpeellista lisää, mutta lisäpanostusta freelanceihin ei nähdä kannattavaksi tai ylipäänsä mahdolliseksi resurssien puitteissa. Freelance-toiminta on ulkomaan uutisoimintaa tukevaa toimintaa. Se on syntynyt ammattitaitoisten yritteliäiden freelanceiden aktiivisuuden voimalla, puoli-itsestään. Yleisradio voi luottaa, että se houkuttelee yhtenä maan suurimmista uutisvälittäjistä ulkomaille lähtijöiden parhaimmiston.

Avustajien määrää pidetään kohtuullisen hyvänä suomalaisella uutiskartalla, mikä pönkittää myös Ylen kilpailuasemaa. Avustajien hankkimista ei suunnitella. Toivomuksia sijoituspaikoista esitetään, mutta toimittajia ei haeta alueille aktiivisesti. Freelance-alueiden uutisoinnin suunnittelu on lähinnä freelancerin vastuulla aihe kerrallaan.

Päällikköjen haastatteluaineistosta nousi esiin seuraavia huomioita avustajien merkityksestä. Näitä ovat avustajien arvo joustavana ja halpana työvoimana, Ylen luotettavuuden ja ulkomaan uutisoinnin statuksen pönkittäjänä ja vastapainona uutistoimistojen maailmankuvalle. Päälliköt näkevät freelanceiden ja vakituisten kirjeenvaihtajien merkityksen samoin kuin freelancerit. Yleisö haluaa ja tarvitsee suomalaisen toimittajan tekemiä juttuja maailmalta ja Ylen tehtävä on lisätä ymmärrystä. Mutta päälliköt näyttävät joutuvat asettamaan vastakkain yhtiön arvot ja taloudelliset voimavarat ja harkitsemaan näiden tärkeysjärjestystä ja suhdetta.

Arvostuksesta huolimatta freelanceihin näytetään suhtautuvan kuitenkin ulkopuolisena työvoimana,

jonka suunnittelu ei kuulu yhtiölle. Päälikköjen puheen perusteella freelancerit eivät ole alueillaan ensisijaisesti Yleisradion takia vaan lähteneet alueelle muulla perusteella. Näin riippuvuussuhteelle ei tarvitse antaa painoarvoa ellei erityisesti haluta. Päälliköt näkevät riippuvuussuhteen toisin kuin avustajat. Avustajat näkevät roolinsa ensisijaisesti Ylen toimittajina, monet päälliköt näkevät avustajien roolin pääosin ulkopuolisena toimittajana, joka myy mm. Ylelle palveluitaan.

Freelancereiden alueiden uutisointia suunnitellaan suurelta osin kansainvälisten uutistoimistojen suunnittelulistojen perusteella, joiden kautta Pasilassa saadaan tietoa maailmalta. Ns. omien eli toimittajan ideoimien ja toteuttamien aiheiden ostoon vaikuttaa erityisesti jutun tuotantokustannukset. Raha määrittää suunnitelmallisuutta.

Päällikköjen haastattelujen perusteella tärkeää on myös luottamus freelance-toimittajaan. Arvostettuna pidetyn toimittajan mahdollisuudet jutun myyntiin ovat paremmat kuin vähemmän Pasilassa tunnetun toimittajan. Näin toimittaja on vastuussa juttunsa ja ylipäänsä työn tasosta ja tämän arviointikykyyn luotetaan.

Puutteet freelancerien toiminnan suunnittelussa johtuvat resurssien puutteesta, johon päälliköt eivät löydä keinoja vaikuttaa vaan vetoavat ylemmän organisaation rajoituksiin, lähinnä budjettiin ja työaikaan - hahmottomiin byrokraattisiin voimiin. Freelancerien joustavuus, aktiivisuus ja edullisuus nousevat määrävään asemaan. Yhtiö ei näytä haluavan sitoutua freelancereihin, koska se johtaa sopimuksellisiin ongelmiin ja talouspaineisiin. Päällikköhaastattelujen perusteella näyttää siltä, että halua suunnitelmallisuuden lisäämiseen olisi periaatteessa, mutta päälliköt eivät näe ongelmien yli eivätkä katso siihen pystyttävän nykyisen työmääränsä puitteissa. Freelancetoiminnan nykyistä parempaa suunnittelua ei jossain mielessä nähdä edes välttämättömäksi.

8.3. Kolme otetta freelancerin kokemuksesta

Halusin tässä työssä pohtia paitsi avustajan suhdetta Yleen ja hänen juttujensa tietä Ylen kanaville, myös freelancerin kokemusta omasta työstään. Tarkastelin freelancereiden puhetta vasten verkostoyhteiskunnan ja sen valtarakenteiden ideaa. Tältä pohjalta haluan lopuksi nostaa esiin kolme teemaa. Ensimmäinen niistä on puhe vallasta. Siinä toimittajat pohtivat valtaa vaikuttaa omaan työhönsä, sitä kenellä on valtaa. Toisena on puhe yksinäisyydestä. Se toistuu kaikilla haastateltavilla niin sisällöllisen ja taloudellisen yhteistyön kuin oman toiminnan tasolla. Yksinäisyys on hyväksytty osa freelancerin roolia, mutta

toimittajat näyttävät pyrkivän työssään sen yli. Se on paitsi puhetapa myös työsuojelullinen kysymys. Kolmas puhetapa liittyy toimittajien puhetapaan työstään, niin arjesta kuin työn erilaisesta logiikasta verrattuna kiinteässä työsuhteessa oleviin. Tässä tulee esille freelancerien rooli joustavana työvoimana.

8.3.1. Kuka pitää valtaa?

Freelancerit kautta aikojen ovat kiittäneet työnsä vapautta ja henkistä tyydytystä. Se näkyy myös tässä tutkimuksessa. Kuten portinvartija-mallin kautta huomataan Yleisradion freelance-toimittajien puheessa korostui sama epävarmuus toimeentulosta, työmahdollisuuksista ja tulevaisuudesta kuin Blairin (2003) haastattelemissa freelancereilla. Heidän elämänsä suunnitelmallisuus ei ole heidän omassa vallassaan. Heistä kaikki ovat ainakin jossain määrin Sennettin (2002) kuvaamia ihmisiä, joiden on vaikea löytää elämän rutiineilleen, varsinkin taloudelliselle kehitykselle puitteita, koska joka viikko aloitetaan "puhtaalta pöydältä". Puitteettomuus haavoittaa omanarvontuntoa työstä, urasta ja elämänlaadusta.

Freelancerien ajankäytön vapauden korostus on heitä valtaistava tekijä. Heillä on valta ja vapaus olla luovia ja etsiä parhaita mahdollisia työtilaisuuksia. He ovat sisäistäneet olevansa oman onnensa seppiä. Mutta vapaus on sidottu toimeentuloon, josta määrää tuotteen, raportin, ostaja. Heistä moni ei näytä kokevan olevansa niinkään yksityisyrittäjiä kuin sisällöntuottajia, joiden toimeentulo riippuu organisaatiosta.

Keskeisillä uutisalueilla tai edullisten tuotantokustannusten alueella toimivat toimittajat kokivat olonsa voimakkaammiksi kuin muut freelancerit. Kansainvälisten uutistoimistojen uutispainotukset ja toisaalta alueen edulliset tuotantokustannukset valtaistavat freelanceria, sillä heidän tuotteensa ovat houkuttelevia uutistoimituksille, jotka haluavat seurata julkisen palvelun uutistoimittajan kunnioitettavia periaatteita ja tuoda kansainvälisesti merkittävänä pidettyihin uutisiin lisäväriä ja suomalaista tapaa katsoa maailmaa. Usein ruudussa tai radion puolella äänessä oleva toimittaja voi valtaistua myös maineen avulla. Yleisö tunnistaa nimen ja haluaa kuulla toimittajan selostuksen ja näkemyksen alueensa asioista. Toimittaja kutsutaan seminaareihin puhumaan kokemuksistaan Yleisradion toimittajana. Näitäkin nimiä on freelancer-toimittajien joukossa. Haastateltavistani jopa nimekkäimmät korostivat kuitenkin asemansa epävarmuutta ja riippuvaisuutta organisaatiosta ja sen kulloisistakin päälliköistä.

Parhaillakin uutisalueilla oleville freelancereille työn epävarmuus oli fakta.

Freelancerit ovat uutisverkoston uloin linkki, jota voidaan laajentaa tai supistaa joustavasti tarpeen mukaan. Uutisia ostavat päälliköt ovat voima-asemassa, sillä he päättävät freelancerin työllistämisestä. Castellsin mainitsemat ulkopuoliset vallan keskittymät, kytkökset tulevat mukaan kuvioon muun muassa budjetin muodossa. Kun uutistoimituksen budjetti kiristyy, tuotantokustannuksia leikataan ja freelancer-

työtä supistetaan. Tätä valtaa on vaikea peitota muutoin kuin pyrkimällä elämään niukkuuden sääntöjen mukaisesti, vähentämään tuotantokustannuksia.

Freelancereiden valta-asema keskinäisessä riippuvuussuhteessa työnantajaan näyttää riippuvan uutisalueen merkittävyydestä. Tärkeällä uutisalueella freelancer koetaan merkittäväksi. Kukaan ei ole korvaamaton, sillä yhtiö maksaa kansainvälisille uutistoimistoille (Reuters, AP, AFP, DPA) uutispalveluista, joiden avulla uutinen voidaan kirjoittaa Pasilassa istuvalla työvoimalla. Lähtöasetelma on freelancerin tulohankinnan, urakehityksen ja tulevaisuuden suunnittelun kannalta epävarmalla pohjalla.

Ammattitaito ja alueellinen asiantuntemus tuntuvat valtaistavan freelancereita. He tietävät olevansa media-ammattilaisia ja omaavansa tietoa alueestaan. Tutuus raporteja ostavien henkilöiden kanssa voi myös valtaistaa freelanceria, sillä freelancer pääsee helpommin puheyhteyteen henkilön kanssa ja osapuolet tuntevat toistensa taidot ja mielenkiinnon.

Verkostoyhteiskunnan joustavat liikkujat tuntevat olevansa jollain lailla kilpailuasemassa kiinteässä työsuhteessa olevien työntekijöiden kanssa, varsinkin kun budjettia jaetaan vakinaisten toimittajien ja freelancereiden matkoihin. Freelancerit kokevat käyvänsä henkistä valtapeliä yhtiössä: heitä pidetään etäällä organisaatiosta ja heidän asemaansa vähätellään. Etäisyys ja epätieto päämajan käsityksistä vaikuttavat riippuvuussuhteen kokemiseen.

8.3.2. Ylen yksinäiset

Kutsun tutkittaviani Ylen yksinäisiksi, koska puhe yksinäisyydestä korostui ehkä enemmän kuin mikään muu teema. He pitävät itseään ammattilaisina, asiantuntijoina, mutta myös "yksinäisinä susina", joilla on erilainen toimintalogiikka kuin vakituksessa työsuhteessa olevilla toimittajilla. Freelancerit ovat tottuneet selviytymään yksin ja ottamaan riskejä ja tätä pidetään olennaisena ja hyväksyttynä osana työtä. Heistä moni ei näytä etsivän tukea esim. Journalistiliitosta tai kollegoiltaan, vaan pusertaa yksin työtään.

Organisaatiosta etsitään kuitenkin kosketuspintaa, jonka kautta toimittaja voi mitata työnsä onnistumista ja arvoa. Lisäksi yksin etäisellä kentällä toimivalle toimittajalle Yleisradio toimii myös työyhteisönä, johon halutaan tuntea kuuluvuutta.

K: Onks vielä mitään muuta jota en ole huomannut kysyä?

V: Tulee vaan **sellanen olo, että on ihan yksin täällä** ja että yksin tuhertaa töitä ja ainoo on se että kun mä teen kuvaajan kanssa kuvataan ja leikataan yhdessä. Se on vaan kauheen yksinäistä. Silloin kun tulee hyvää palautetta tulee kauheen hyvä mieli, mut **suurimman osan ajasta ne jutut vaan menee sinne jonnekin putkeen. Ettei yhtään tiedä, että ajatteleeks ne että nyt oli ihan hyvä.** Toimittaja 7

V: Freelancerihan on tietyllä lailla, jos ajattelee arkea, sehän on **yksinäinen susi** paitsi sen osalta että se on siellä **kaukana jossakin** mut sehän on kielellisestikin yksinäinen susi. Se tekee työtään ja järjestelee vieraalla kielellä, vaikka se osaisi sitä kuinka hyvin se **kulttuurisesti on siinä yksinäinen**. Sen kielikin saattaa heikentyä siinä ja sen ilmaisu on täysin erilaista kuin Suomessa on ja se ei ehdi joka kerta tsekata, mitä Hesari tästä tekee. Esim. tällaseen - tää on vanha juttu: suomalainen ei anna palautetta ikinä ja se on yks mitä voi varmaan jankuttaa loputtomiin. Että sitä pitäis antaa. Mut ehkä se pitäiskin sanoa, että se on osa sitä normaalia kanssakäymistä **se palautteen antaminen eikä niin että annetaan nyt palautetta. Niin sitä kautta se kanssakäyminen kehittyis paremmin ja sitä kautta se seuraava juttu olis parempi**, koska freelanceri oppii sen, että aha toi asia sanotaan tällä ja tällä käsitteellä eikä näin kuten mä oon viimeiset kaksi kuukautta sanonut väärin. Mutta sekin käy niiden ihmisten kanssa, jotka on niin sosiaalisia ja ammattilaisia että voi tehdä. Toimittaja 5

Yksinäisyys tuntuu kovalta varsinkin silloin, kun toimittaja on toiminut vaikealla alueella ja joutunut kriisin keskelle. Kuulin kertomuksia selviytymisestä ja kokemusten jälkipyykkäämisestä yksin kaukana Pasilasta. Päämajasta ei katsota voivan odottaa apua, sillä toiminta kentällähän perustuu freelancerin omaan päätökseen.

Freelancerien työsuojelusta puhutaan yhä enemmän kansainvälisessä mediassa, mutta Suomessa asiasta ei ole paljon keskusteltu. Freelancereiden turvallisuuden puolesta toimiva Rory Peck -säätiön mukaan kansainvälisesti freelancerit matkustavat alueille, joita tiedotusvälineet eivät kata. Yleensä nämä ovat vaarallisia tai ainakin vaikeita toimintaympäristöjä. Freelancerille alueet, joita suuret uutisorganisaatiot pitävät liian suurina riskeinä työntekijöilleen, ovat täydellinen työapaja. Freelancer saattaa riskeerata henkensä juttupalkkion hinnalla.

Tietoisuus freelancereiden ottamista riskeistä on kasvamassa. Yleisradio ottaa joillekin freelancereille kriisialueen vakuutuksen kriisialue-matkojen ajaksi, mutta muuta turvallisuusapua on vähäisesti.

Kuusitoista tv-yhtiötä kuten BBC, CNN ja tv-kuvaa toimittavat Reuters ja APTN ja pienempiä yhtiöitä kuten Norjan TV2 ovat hyväksyneet Rory Peck -säätiön ammattisäännösten (Code of Practice, www.rorypecktrust.org, 2004), jonka mukaan yhtiöt tukevat ja suojaavat kriisialueelle menevää freelance-toimittajaa yhtä lailla kuin vakituista. Tämä tarkoittaa mm. turvallisuusvalmennuksen ja turvavarusteiden tarjoamista sekä työläisen hengen vakuuttamista ja mahdollista psyykkisen ja traumajälkihoidon järjestämistä.

Freelancer-haastattelujeni perusteella myös Yleisradiossa tarvitaan rakentavaa keskustelua turvallisuuskysymyksistä ja yhtiön roolista, kun freelancer lähtee raportoimaan vaikealta kentältä. Freelancerin lähettäminen matkaan "omalla vastuulla" on moraalisesti arveluttavaa. Haastateltavat ovat ylpeitä työstään, kokemuksistaan. Heillä on "pakko" raportoida vaikeistakin paikoista. Ne kiinnostavat ja sinne on mentävä. Mutta varjopuolena ovat traumat ja iskostuneet muistot, joista he ovat pitkään selviytyneet yksin. Haavojen paranteluun ei etsitä apua. Tämä on osa "selviytymiskulttuuria", joka tuntuu vaikealta, mutta johon toimittajat kuitenkin sopeutuvat, koska he ovat sisäistäneet lähtevänsä matkaan "omalla vastuulla".

V: Ja sitten pitää asiallisesti selittää että täällä on paljon ambulanssihenkilökuntaa ja kaikkee muuta. Ja sitten itse on kuitenkin - (surullisena) niinku nähny sen, että miltä se näyttää kun on verta joka paikassa ja juomatta jääneitä kahvikuppeja ja pieniä lihan palasia. Näkee sitä - eikä pelkästään näe sitä vaan itse kokee pelkoo ettei mee ravintolaan jos se on täynnä enkä ikipäivänäni nousisi linja-autoon - ja semmonen normaali turvallisuudentunne on totaalisesti järkkynyt. Ennen aina ajatteli, että joukossa on turvallista. Täällä mä ajattelen täysin päinvastoin. Mitä enemmän ihmisiä sitä vaarallisempaa se on. Sitten toisaalta kun on tuolla Länsirannalla, siellä näkee sen mitä Israelin armeija tekee. Ja siellä pitää kulkea niiden tsekkereiden läpi ja ukot osottaa pyssyllä kohti, ei aina mutta toisinaan. Että tulee tavallaan semmonen kahden puolen stressi. On tää Israel ja itsemurhaiskut ja palestiinalaisalueet ja Israelin armeija.

V: Mä oon vaarallisella alueella kulkenut, jonne ei mee ees hallituksen joukot uskalla mennä sinne sissien alueelle. Siellä on todella vaarallista. Kuvattiin ja tein kaikki ständärit ja sitten tein juttuja silleen, että vieress oli ruumiita. Ruumiita makas siinä, ammuskeltiin, ja mä yritin tehdä silleen, että mä olisin puiden ja autojen takana. **Ett mä otan tietyn riskin, arvioin tilanteen ja otan riskin ja menen sinne.** Kun olin nyt niin siellä on sieppausriski. Siellä voidaan päivällä tai yöllä vaikka taksista siepata.

V: Siis todella vaarallisista tilanteista. Paitsi vaarallisista niin semmosista vaikeista, kulttuurikonfliktit. Ja että sä selviydyt näistä niin **talossa ei oo harmainta aavistusta siitä, mistä me selviydytään.** Tää on nimenomaan se asia, jota ilmeisesti kukaan ei koskaan tuu tunnustaa, koska ne ei tiedä mistä on kysymys. Kun ne ei tiedä, miten paha maailma on. Meidän täytyy selviytyä yksin siinä vähillä rahoilla säästään siis paikoissa,

joihin BBC ja Channel 4 menee panssaroiduissa jeepeissä ja kypärät ja turvaliivit päällä ja mä meen, etsin vanhan paikallisen kuskin, jolla on Fiat Ritmo sen takia, että kukaan ei huomais mua, koska se on se mun turvallisuusstrategiani. Ett kukaan ei huomais mua. Ymmärräksä? Me useesti saatetaan riskeerata oma elämämme alueilla, joista täällä ei edes tiedetä, mitä ne on.

V: Kerran mulle tuli - siellä oli loukkaantuneet ja kuolleet ihmiset maassa, kun palautuvat luodit - ne ampui Kalashnikovilla ilmaan - **meni kerran luoti tosta. Tunsin sen hiuksissani. Mä otin sen mielestäni heti, koska mä en voinut sitä asiaa. Mä niinkun eliminoin sen mielestäni.** Mut muistin nyt just, kun kerran yhtenä sunnuntaiaamuna heräsin ja sanoin että ..., ihan nyt mulle tuli yhtäkkiä mieleen, että kerran yks luoti meni (nauraa epätoivoisesti ja näyttää). Se oli järkyttynyt. Sellaisia hurjia tilanteita, joissa vain se pelastaa, että sun täytyy mennä eteenpäin, sun ei oo aikaa ajatella sitä. Mulla oli sen jälkeen kuuden kuukauden trauma, psyykinen trauma **kun oli hirvittävästi kerännyt sisälleen näitä kauhistuttavia tarinoita. Mä olin kuus kuukautta niin, että vain itkeskelin.**

K: Miten sä pääsit siitä yli?

V: Vähitellen se vain kului..... Tarkoitan, että meillä on henkilökohtaisia kokemuksia, jotka jää henkilökohtaisiks kokemuksiks, joista kukaan ei oo tosissaan kiinnostunut. Hullujahan me ollaan. Täyspäähkähulluja. Ja jotenkin se liittyy tällaseen henkilökohtaiseen oman elämänsä mieltämiseen, joka menee täysin yli, niinkun freelancerit tekee tällasta. Ja **ehkä se kuuluu nimenomaan siihen freelanceriuteen, selviytymiskulttuuriin. Sun täytyy tehdä se, koska sä tiedät, että sä olet tottunut selviytymään. Sä tiedät että kukaan ei oo siellä sun kanssa.**

8.3.3. Työn jäsentäminen

Haastatteluissa toimittajat korostivat erilaista toimintaansa niin arjessa kuin työn ymmärtämisen tasolla vakituiseen henkilökuntaan verrattuna. Heidän käsityksensä ansiotyöstä eroaa vakituisista toimittajista. Freelancerilla ei ole työaikoja, vaan jopa arkielämästä etsitään juttuaiheita. Freelancet ovat valmiit tekemään pitkiä työpäiviä ja -viikkoja uransa ja oman työnsä suunnitelmallisuuden nimissä. He eivät voi odottaa apua ammattiliitoilta tai muualta. Osa työn dynamiikkaa on jatkuva ideointi, joka on osaltaan rankkaa ja kuluttavaa, osin sitä pidetään luovana ja huumeenomaisena nautittavana prosessina. Freelancer on aina valmis työhön. Sana "ei" ei monellakaan kuulu kalustoon. He kokevat roolikseen ovelle kolkuttamisen, työpanoksen tarjoamisen ja markkinoinnin.

Toimittajat kuvaavat erilaisuuttaan esimerkiksi seuraavasti: "erilainen ansaintalogiikka", "toisenlainen kulttuuri", "selviytymiskulttuuri".

K: Mitkä on erot vakituisen ja freen välillä?

V: Se ansainta ja työn dynamiikka lähtee freelancerilla ihan eri lähtökohdista ja sikäli voi olettaa että freelancereissa on ainakin enemmän sitä. **Ne panostaa** ja niiden on

pakko panostaa enemmän laatuun. Niiden on **pakko etsiä erilaisia selviytymiskeinoja** ja parantaa työtään. **Parantaa suhteita** kuin vakituisen koska vakituisella on aina ammattiliitot takana ja niitei voida noin vain erottaa. Ja ne voi olla ikäviäkin pomoilta. Ne voi olla hankalia mut **freelancerina sä et voi olla hankala**. Sun täytyy aina olla hymyilevä japanilainen. Jessöör, jessöör jessöör. Toimittaja 10

"Olet yhtä hyvä kuin viimeksi tekemäsi juttu." -periaate ajaa freelance-toimittajia eteenpäin. Mielestäni freelancer-toimittajat muistuttavat asenteiltaan yksityisyrittäjiä, joiden toimeentulo on omassa vallassaan ja jotka ovat valmiit ottamaan riskejä ja joille suhde asiakkaaseen on tärkeä. Silti heistä moni haluaisi kuulua kiinteämmin verkostoon, saada perinteisen palkkatyöläisenkin etuja, turvallisuuden takia.

K: Ymmärretäänkö freelancerin lisä-arvo Ylessä?

V: Kuka ymmärtää, kuka ei. Kyllä ymmärretäänkin, mutta ei kaikki välttämättä sitä. Ja sit mä sanoisin vielä tässä, sä oot ihan samalla kentällä, jos aattelee tämmösiä hankalia paikkoja niin kyllä ne on useesti freelancereita. Koska siihen liittyy myös tämmönen freelancerin selviytymiskulttuuri. Sä oot tottunut siihen, että **sä olet yksin maailmassa ja sun täytyy selvittää jokaisesta asiasta niin sulla on ihan toisenlainen kulttuuri** suhtautua tähän ongelmaan. Vakituinen sillä on joku järkkää sille kaikenlaista matkaa ja se on tälläsessa verkossa kun me ollaan taas tällasia yhden naisen yhtiöitä. Toimittaja 11

Toimittajien puheessa kulkee vahvana käsitys siitä, että heidän maailmankuvansa ja näkemys työstä on erilainen ja joustavampi kuin monen Helsingissä uutistoimituksessa istuvan toimittajan maailma. He ovat suomalaiset silmät ja korvat ulkomailla ja he selittävät maailmaa kotimaan väelle. Freelancerit kokevat olevansa kansainvälisiä toimijoita, joiden työ ja näkemys rikastaa uutisvälitystä kotimaassa. Freelancerit kokivatkin vahvasti työnsä sisällöllisen puolen. Tämän kautta voidaan sisäistää oman työn ja uran puitteet ja siitä imetään arvokkuutta. Tämä motivoi ja palkitsee. Työ opettaa uutta. Henkinen ja älyllinen kehittyminen tuntuukin olevan tärkeää.

Verkostotalouden logiikka joustotyöläisistä ja verkoston eliitistä näkyy freelancereiden puheessa samoin kuin kilpailuasetelma pienenevän kiinteän työsuhteen omaavien joukon ja kasvavan epätyypillisessä ja epävarmassa työsuhteessa olevien välillä. Freelancerit näyttävät Castellsin kuvaaman verkostoyhteiskunnan täydellisiltä asukeilta. Erot freelancerin ja vakituisessa työsuhteessa olevien välillä näkyvät freelancerien käsityksenä erilaisesta maailmankatsomuksesta. Freelancereiden maailma on elävää politiikkaa ja yhteiskuntaa, riskien laskelmoimista ja ottamista, joustavuutta ja epävarmuuden hyväksymistä. Päämajassa maailmaa katsotaan näyttöpäätteeltä työajan puitteissa.

K: Sä sanoit vähän aikaa sitten että pitäis huomata miten freelancerit on laadullisesti erilaisia. Mitä sä sillä tarkoittit?

V: Laadullisesti erilaisia sillä lailla että - no, niinku on tullut esille niin ansaintalogiikka on se, että ei oo varmuutta tulevaisuudesta, ett täytyy koko ajan ja myös työn dynamiikka on sikäli erilaista, että verrattuna Ylen ulkomaan toimituksen. Niin siellä suurin osa ajasta, kahdeksankytviis, yhdeksänkymmentä prosenttia työpäivistä oli sitä että aamulla ehkä kattoo BBC:tä ja saattoi lukea Hesarista ulkomaan osuuden. Sit sä meet sinne duuniin ja sä tiedät että sä saat rahaa, palkan siltä päivältä ja siltä kuukaudelta ja vaikka sä oot kipee niin saat silti sen palkan eli se ei oo mikään, ei sitä

tarvi ajatella sitä rahaa. Avustajalla se on se, vaikka mielellään en kyllä puhuis avustajasta itseni kohdalla, koska mä en oo avustaja vaan mä oon toimittaja-ammattilainen. Mut me eletään kädestä suuhun, ja lisäksi se, että jos me vietetäänkin joku viikonloppu vapaana. Jos me ei olla yhtään mietitty mitä maanantaina tehdään tai tiistaina tehdään niin sitten ollaan, jos ei oo mitään ihmeellistä kriisiä tai muuta päällä niin sit **rupee tuleen stressiä ja epävarmuutta** tai mitä tahansa siinä maanantaipäivän aikaan, jos ei mitään juttuajatuksia löydy. Ja sitten tietysti **se, mikä puuttuu aivan täysin vakitoimittajilta tai toimittajilta ylipäänsä tuolla Pasilassa, että niiden ei tarvi ehdottaa juttuja. Ne voi ehdottaa, mut se ei vaikuta niiden toimeentuloon.** Ja yleensä niit ei ehdoteta. Siin on vaan se yks henkilö, joka sanoo, että tästä tehdään tänään juttua, kuka halua tehdä tai sit se määrää, kuka sen tekee. Ja samoin se, että ideointiin kuuluu aina se raha. Ja erityisen ongelmalliseksi se tulee siinä vaiheessa, kun sä huomaat että sulle ei jää esimerkiksi aikaa miettiä jotain vähän monimutkaisempaa näkökulmaa, jossa sä löydät semmosen ajatuksen tai aiheen, jonka sä tiedät, että sä saat sen todennäköisesti läpi. Ettei oo semmosta mikä vakikirjeenvaihtajalla on jos niill on lisäaikaa, vapaa-aikaa. Ne voi tavallaan melkein harrastuksena aivojumppana etsiä kaikennäköisiä näkökulmia. Ne voi käyttää aikaa siihen, jos ei niillä oo kiire. Freelancerina tää itse työnteko on vaan kaks kyt kolkyt prosentii siitä työstä (viittaa suunnitteluun, kirjanpitoon ja muuhun hallintotyöhön). Toimittaja 10

Työ- ja vapaa-aika nivoutuvat yhteen. Työn koetaan määrävän tulevaisuutta. Varsinkin ne, jotka ovat vastuussa omasta ja perheensä toimeentulosta, kokevat taloudellisen tulevaisuuden suunnittelun hankalaksi tai elävät vaatimattomasti sopeutuen tulojen epävarmuuteen. Epävarmuuteen, riskinottoon, joustoon ja oman onnen seppänä olemiseen on sopeuduttu, mutta se aiheuttaa huolta.

8.4. Ajatuksia avustajatyön kehittämiseksi

Freelancereita käytetään joustavuuden takia. Onko toimintaa mahdollista kehittää? Kuten edellä kuultiin freelancerin suusta, tapoja tehdä asioita on monia. Jo nykyisellään jotkut ovat pystyneet neuvottelemaan korotettuja palkkioita, mutta nämä neuvottelut ovat henkilöistä riippuvaisia. Epävarmuus asemasta vaikuttaa pyyntöjen määrään.

Haastatteluissa johdon kanssa käy ilmi, että freelancerit pyytävät lähinnä taloudellista, välineisiin liittyvää tukea tai korkeampia palkkioita itselleen. Heidän mukaansa freelancerit eivät ehdota keskustelua sisällöllisen yhteistyön lisäämisestä tai ylipäänsä freelancereiden yhteisten etujen ajamisesta.

Päälliköiden puheessa freelancereiden määrää ja sijoittumista pidetään kohtuullisen hyvänä resurssit huomioon ottaen. Keskustelussa nousi esiin Yle yhteiskunnallinen rooli ja status yhtenä ulkomaanuutisten johtavana tuottajana ja näin myös freelancer-joukkoa arvostetaan ja pidetään suunnitelmallisena toimintana. Suunnitelmallisuuden puutteelle syiksi löytyvät niin taloudellisten kuin ajallisten resurssien puute. Kehityksestä keskusteltaessa budjetti nousi ylitsepääsemättömäksi esteeksi, jonka yli ei voida pyrkiä muutoin kuin freelancerin kyvyllä etsiä halpa tuotantotapa.

Näyttää kuitenkin siltä, että esteiden yli ei nähdä. Budjetti, työvoimapula Pasilan päässä ja lähetysajan rajallisuus ovat faktoja, joiden puitteissa toimintaa harjoitetaan ja verkostoa kasvatetaan tai vähennetään.

K: Miten avustajatoimintaa voisi kehittää?

V: Joo. **Sitä on tosiaan vaikeaa määrätietoisesti kehittää, koska siihen ei voida ketään pakottaa ja tää on aika tavalla sattumanvaraista**, kuka tarjoutuu menemään minnekin ja sitten kokeillaan ihmistä vähän aikaa ja todetaan, onko hän ammattitaitoinen toimittaja ja voidaanko häntä käyttää tietyissä tilanteissa lainkaan ja sillä tavalla. Se ei ainakaan ole kovin helppoa sen kehittäminen tän avustajaverkoston kehittäminen. YLE päällikkö 4

Castellsin (1996) mukaan verkostotaloudelle luontaista on työntekijöiden itsenäisyys ja eriytyneisyys. Myös Ylen freelancerit ovat kentällä kaukana toisistaan ja kilpailevat pienestä uutisajasta ja vähäisistä resursseista. Yhteistoimintaa etujen lisäämiseksi ei juurikaan ole. Tämä heijastaa verkostotalouden toimintaa. Kaikilla on kuitenkin samanlaiset ongelmat, joita voitaisiin perustella yhdessä.

Näen, että muutamia asioita voitaisiin parantaa pienin muutoksilla. Myös moni freelancer-toimittaja näki tarpeelliseksi suunnitteludeskin perustamisen ulkomaanuutisiin. Jos toimitus ei halua olla pelkkä Reutersin ja muiden kansainvälisten uutistoimistojen etäispesäke, suunnitteludeskillä voitaisiin luoda selkeä linja ulkomaan uutisoiminnalle, jonka tarpeisiin joustava freelancer-verkosto voisi vastata kansainvälisten uutisten painopisteiden muuttuessa yhä nopeammin.

K: Mikä on suunnitelmallinen tapa Ylen puolesta hoitaa freelance-alueita?

V: Suunnitelmallinen tapa olisi se, että sitä suunnittelua sen alueen hoitamisesta ja sen

hoitamisen kehittämisestä jatkettais myös sen jälkeen, kun sinne on saatu joku tyyppi. Yleisradiossa se suunnitelmallisuus saattaa jäädä tai tällasessa tapauksessa suunnitellaan siinä vaiheessa, kun sinne tai tonne olis hyvä saada joku tyyppi, että haetaan sitä tyyppiä. Mut sit kun se löydetään niin se jääkin se suunnittelu siihen. Ett sit nyt se on hoidettu. Eikä kehitetä sitä eteenpäin. Mä palaan taas siihen suhteeseen sen median ja freelancerin välillä. Sitä ei suunnitella eikä kehitetä. Toimittaja 2

Freelancerien ammattitaidon ja erityistietämyksen huomioiminen voisivat olla nykyistä suurempi voimavara ulkomaantoimituksille. Jos freelance-toimintaa suunniteltaisiin nykyistä syvemmin, myös toimitukset uskaltaisivat soittaa freelancereille ja hankkia tietoa, kun tiedetään heidän asemansa osana toimitusta.

K: Mitkä olisivat keinoja eteenpäin freelance-toiminnassa? Miten sitä voisi kehittää?
V: Yks miten pitäis kehittää kun noita uusia kanavia tulee ja Yle24:ää, erinäköistä tuotantoo siellä sun täällä niin kyllä nuo freelancerit ja nää, jotka on suomalaiset ulkomaille lähteneet, ammattitaitoiset ihmiset - ne pitäis yhtiön tasolla ymmärtää että niillä on jumalaton määrä yhteyksiä, niiden kykyä auttaa ja tehdä osamateriaalia ja haastatteluja ja jopa järjestelyjä. Moni olis valmis tekemään kaiken maailman järjestelyäkin yhtiön eteen niin koko yhtiön kannattaisi käyttää näitä ihmisiä huomattavasti tehokkaammin. Okei. Nyt joku sanoo, ett sehän maksaa. No maksaa sitten, mutta sittenhän sitä kysymystä ei voida edes esittää. Toimittaja 5

Suunnitelmallisuus lisäisi myös freelancerien kykyä luoda puitteita elämälleen niin talouden, uran kuin henkilökohtaisen tulevaisuuden kannalta, mikä heijastuisi myös työn kokemiseen ja motivaatioon. Kokemus sisällöllisestä yhteistyöstä motivoi freelanceria ja voi lisätä työn tuottavuutta ja laatua ja näin lähetyksen kilpailukykyä. Tällä hetkellä freelancerit kokivat, että heidän odotetaan toimivan kuin yhtiön työvoima, mutta vastuusta sanoudutaan irti.

Yksi freelancerien kautta tehtävää uutishankintaa parantava tekijä voisi olla freelance-toimittajien kokoaminen vuosittaiseen kokoukseen, jossa puhutaan yhtiön uutistarpeista, painotuksista ja kartoitetaan mahdollisuudet kentällä. Kokouksien avulla freelancer jäsentäisi toimintaansa ja rooliaan organisaatiossa, mikä helpottaa myös toimintaa kentällä. Myös ainakin kausittaiset keskustelut alueiden tapahtumista ovat tapa parantaa freelancerin toimintaa kentällä ja toimitusten ja toimittajan välistä suhdetta.

Keskusteluihin voitaisiin pohtia myös keinoja tehostaa toimintaa taloudellisesti. Voitaisiin pohtia yhteistyötä muiden tiedotusvälineiden kanssa, toimittajan moniosaajuutta eli toimimista itse kuvaajana ja leikkaajana ja muita mahdollisuuksia. Tällä hetkellä jutun ja toiminnan budjetointi on täysin freelancerin vastuulla. Usein freelancer joutuu maksamaan jopa tuhansia euroja kuluja enakkoon, ennen kuin yhtiö korvaa kulut kuittia vastaan.

Talouden nyörit ovat tiukalla, mutta mahdollisuuksia freelancer-verkoston kehittämiseksi tulisi silti pohtia. Näistä tärkeimpiä tulisi olla edellä mainitun sisällöllisen yhteistyön lisäksi työvälineet ja freelancerin tukeminen matkoilla, erityisesti kriisialueilla ja näiden alueiden turvallisuuskysymyksissä sekä traumojen jälkihoidossa.

Globalisoituvassa maailmassa yritysten solmiessa palvelusuhteita keskenään yhtiö voisi käytännön tasolla esimerkiksi tukea matkojen suunnittelussa hoitamalla esim. yhtiölle edullisia majoitussopimuksia kansainvälisten hotelliketjujen kanssa ympäri maailmaa ja näin samalla helpottaa omaa ja toimittajan kulubyrokratiaa ja freelancerin työtä.

Haastatteluissani päälliköt sanoivat, että freelancereiden pyynnöt koskevat henkilökohtaisia tarpeita. Pitäisi saada nauhuri, tietokone tai kuluennakkoa. Freelancerit kokevat, että organisaatiossa ei ole korvaa, joka kuuntelisi sisällöllisiä ja taloudellisia tarpeita. Päälliköt sysäävät vastuun uudistuksista systeemin säännöille ja budjettiraameille, joihin kellenkään ei tunnu olevan valtaa vaikuttaa. Säännöt ja raamit ovat kuin hahmoton voima, joka pitää vallan nyörejä hallussaan.

Koen, että freelancerit voisivat etäisyyksistään huolimatta myös pyrkiä yhteistyöhön keskenään ja pohtimaan keinoja, joilla freelance-toimintaa ja tukea voitaisiin tehostaa voimavarojen puitteissa.

Toivon, että nämä tutkimuksessa esiintuodut seikat herättäisivät keskustelua puolin ja toisin, jotta osapuolten yhteistoimintaa voitaisiin tehostaa niin toimitusten kuin toimittajien hyväksi.

Ihanneasetelmaan on vaikea päästä, kun resurssit ovat vähäiset. Mutta keskustelemalla voidaan toivottavasti löytää uusia toimintatapoja ja nähdä "ota tai jätä" -asetelman ulkopuolelle.

9. Lopuksi

Lukija voi nyt muodostaa oman mielipiteensä freelancerien ja Yleisradion yhteistyön suunnitelmallisuudesta ja sen tarpeesta. Toivon, että raportti rakentaa keskustelua ainakin siitä, onko suunnitelmallisuuden tarvetta. Omasta mielestäni on - omaan kokemukseeni ja pitkiin haastatteluihin nojaten.

Portinvartija-malli toi esille käytännön ongelmia freelancer-toiminnassa. Näitä voidaan parantaa, jos asiaa pidetään merkittävänä organisaatiossa. Luonnollisesti tutkijana olen päättänyt, mitä aiheita nostan esille portinvartijuuden kautta, mutta mielestäni portinvartijuuden elementit nousivat esiin aineistosta, freelancerien puheesta. Portinvartijuus oli raami, jolla jäsensin aineistoni.

Verkosto- ja valtateoriat olivat mielestäni hyödyllinen väline freelancerin ja yhtiön välisen yhteistyön jäsentämisessä ja tulkinnassa, ja gradua laajemmassa tutkimuksessa pääsisi hyvinkin syvälliseen teorian tulkintaan. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt ymmärtämään teoriaa käytännön tasolla suunnitelmallisuuden näkökulmasta. Tämän tutkimuksen puitteissa näyttää siltä, että verkostoyhteiskunnan raamit ja ongelmat pätevät myös Ylen freelance-kirjeenvaihtajiin. Joustotyön ja irrallisuuden vaikutukset näkyvät työssä. Silti koen tämän tutkimuksen vielä hyvin pelkistetyksi tulkinnaksi. Lisätutkimuksia voisi laajentaa monelle eri saralle, esim. tutkimaan kansainvälistymistä ja riskin ottamisen valmiuden kasvua nyky-yhteiskunnassa. Freelancerien työtä voisi havainnollistaa myös tutkimalla, miten paljon freelancerien juttuja käytetään Yleisradion uutislähetyksissä, minkälaisilla uutispaikoilla ja eroavatko ne vakituisten toimittajien tuotannosta.

10. Lähteet:

Alasuutari, Pertti (2001) *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino, Jyväskylä

Alasuutari, Pertti (1998) *Sosiaalisen todellisuuden konstruointi*. Teoksessa Saksala, E. & Sankari, A. (Toim.) *Muutoksen sosiologia*, Gummerus, Jyväskylä

Arthur M. & Rousseau, D. (1996) *The Boundaryless Career: A New Employment Principle for a New Organizational Era*, Oxford University Press, New York

Aslama, Minna & Kivikuru, Ullamaija (2000) *Tyyntä myrskyn edellä?* Teoksessa Nordenstreng, K. & Wiio, O.A. *Suomen Mediamaisema*, WSOY, Vantaa

Beck, Ulrich, (1999) *Mitä on globalisaatio?* Vastapaino, Jyväskylä

Becker, Samuel (1984) *Marxist Approaches to Media Studies: The British Experience. Critical Studies in Mass Communication, 1*, 66-80

Blair, Helen (2003) *Winning and Losing in Flexible Labour Markets: The Formation and Operation of Networks of Interdependence in the UK Film Industry*, Sociology, 2003, Volume 37 (4): 677-694, SAGE Publications, London

Blom, Raimo & Melin, Harri (2002) *Luokat ja työmarkkinat 2000-luvun alussa*. Teoksessa Piirainen, Timo & Juho Saari (toim.) *Yhteiskunnalliset jaot, 1990-luvun perintö*, Yliopistopaino, Helsinki

Bruun, Mikko & Koskimies, Ilkka & Tervonen, Ilkka (1989) *Uutisoppikirja*, Tammi Helsinki

Castells, Manuel (1996) *The Information Age, Economy, Society and Culture, Volume I, The Rise of the Network Society*, Blackwell Publishers Ltd, Malden, Massachusetts

Elias, Norbert (1970) *What Is Sociology?*, Columbia University Press, New York

Findahl, Olle (1999) *Public Service Broadcasting - A Fragile, Yet Durable Construction*, Nordicom Review No 1/1999, Nordicom, Göteborg University

Foucault, M. (1972) *The Archeology of Knowledge*, Pantheon Books, New York

- Foucault, M.** (1982) *The Subject and Power*. Teoksessa Dreyfuss L. & Rabinow, P. (toim.) *Michael Foucault*. Harvester, Brighton
- Golding, P.** (1981) *The missing dimensions: News Media and the management of social change*. teoksessa Katz, E. & Szecskö, T. (toim.) *Mass media and social change*, Sage, Beverly Hills, CA
- Hara, Jyrki** (2002) *Journalistit maailman tulkkeina*, Tampereen yliopisto, tiedotusopin progradu
- Hess, Stephen** (1996) *International News & Foreign Correspondents*, The Brookings Institution, Washington
- Hickey, J.R.** (1966) *The effects of information control on perceptions of centrality*, Unpublished doctoral dissertation, University of Wisconsin
- Hirsjärvi, Sinikka & Hurme, Helena** (1982) *Teemahaastattelu*, Gaudeamus
- Holm Pasi, Laukkanen Erkki, Ylöstalo Pekka** (2002) *Työolot pk-yrityksissä*, Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen ja Työministeriön työolobarometrin aineistoon perustuva tutkimus, jota käytetty työministeriön ja Suomen Yrittäjien seminaarisarjaan, lähteenä internet www.yrittajat.fi
- Juneau, Pierre** (1996) *Why Public Broadcasting?* UNESCO:n julkaisussa *Public Service Broadcasting: Cultural and Educational Dimensions*, UNESCO CII-96/WS/8, Pariisi
- Kivikuru, Ullamaija** (1997) *Epilogi. Koskaan et muuttua saa?* Teoksessa Kivikuru Ullamaija & Pietiläinen Jukka (toim.) *Uutisia yli rajojen. Ulkomaan uutisten maisema Suomessa*. Tammer-paino, Tampere
- Kivikuru, Ullamaija & Rantanen, Terhi** (2000) *Uutisvälitys*. Teoksessa Nordenstreng, K. & Wiio, O.A. *Suomen Mediamaisema*, WSOY, Vantaa
- Koskinen, Seppo**, *uusi työ projekti, työoikeudellista faktaa työntekijöille, professori Seppo Koskinen artikkelisarja*, www.alli.fi (vierailu sivulla 05.01.2004)
- Marx, Karl** (1981) *Capital*, Penguin Books, London
- Moilanen, Liisa** (2002) *Voimavarat ja elämisen hallinta tyypillisessä ja epätyypillisessä työssä palvelualalla*, Työpoliittinen aikakauskirja, 3/2002
- Nisbett, R. & Ross, L.** (1980) *Human Interference: Strategies and shortcomings of social judgment*,

Prentice-Hall, New York

Paterson Chris (1998) *Global Battlefields*. Teoksessa Boyd-Barrett, Oliver & Rantanen, Terhi (toim) *Globalization of the News*, SAGE, London

Piirainen, Timo & Saari, Juho (2002) *Yhteiskunnalliset jaot, 1990-luvun perintö?*, Gaudeamus, Helsinki

Powell, W. & Smith-Doerr, L. (1994) *Networks and Economic Life*. Teoksessa Smelser, N. ja Swedberg, R. (toim.), *The Handbook of Economic Sociology*, Princeton University Press, Princeton

Raboy, Marc (1996) *The World Situation of Public Service Broadcasting: Overview and Analysis*, UNESCO:n julkaisussa *Public Service Broadcasting: Cultural and Educational Dimensions*, UNESCO CII-96/WS/8, Pariisi

Rifkin, Jeremy (1995) *The End of Work: The Decline of the global labor force and the dawn of the post-market era*, A Jeremy P. Tarcher/Putnam Book, New York

SAK:n järjestötutkimus *Muutoksen tekijät*, 2000, perusraportti. Lähde: www.sak.fi

Sauri, Tuomo & Picard, Robert (2000) *Mediatalous*. Teoksessa Nordenstreng, K. & Wiio, O.A. *Suomen Mediamaisema*, WSOY, Vantaa

Schudson, Michael (1978) *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*, Basic Books, New York

Sennett, Richard (2002) *Työn uusi järjestys, Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta*, Vastapaino, Jyväskylä

Shoemaker, Pamela J. (1991) *Communication Concepts 3: Gatekeeping*, Sage, Newbury Park, CA

Shoemaker, Pamela & Reese, Stephen (1996) *Mediating the Message, Theories of Influences on Mass Media Content*, Longman Publishers USA

Sondergaard, Henrik, (1999) *Some Reflections on Public Service Broadcasting*, Nordicom Review, No 1/1999, Nordicom, Göteborg University

Suomen Journalistiliitto, *Freelancereiden työmarkkinatutkimus, 2003* tekijä Sakari Nurmela, TNS

Gallup Oy

Syvertsen, Trine, *The Many Uses of the "Public Service" Concept*, Nordicom Review, No 1/1999, Nordicom, Göteborg University

van Ginneken, Jan (1998) *Understanding Global News*, Sage, London

Wiio, Juhani (2000) *Telesio*. Teoksessa Nordenstreng, K. & Wiio, O.A. (toim.) *Suomen mediamaisema*. WSOY, Vantaa

YLE Kirjeenvaihtajatapaaminen 1998, YLE

YLE Tilinpäätös, 2001, Yleisradio

YLE Tilinpäätös, 2002, Yleisradio

Yleisradio (1992) *Ohjelmatoiminnan säännöstö*. Hyväksytty Yleisradion hallintoneuvoston kokouksessa 24.4.1992.

Internet-lähteitä:

www.alli.fi Koskinen, Seppo, - Uusi työ -projekti, työoikeudellista faktaa työntekijöille, professori Seppo Koskisen artikkelisarja, käyty sivuilla 15.11.2003

www.journalisti.fi, Yhtyneet-työehtosopimus. Journalistiliiton nettisivulta, käyty sivuilla 05.01.2004

www.reuters.com - tiedot Reutersin uutistoiminnasta, käyty sivulla 04.02.2004

www.rorypecktrust.org, käyty sivuilla viimeksi 01.02.2004

www.sak.fi - SAK:n järjestöraportti 2000, käyty sivuilla 05.01.2004

www.yle.fi - Ylen tilinpäätös, käyty sivulla 05.02.2004

11. Liitteet

Liite 1

YLE:n freelancerit - teemahaastattelun kysymysrunko:

ALUSTUS:

Nimi, ikä, koulutustausta, perhesuhteet

Työkokemus

Milloin ja miksi lähdit asemamaahasi?

Miksi asut siellä tällä hetkellä? Mikä on suhteesi asemamaahan nyt?

Mikä motivoi sinua freelance-toimintaan?

Miten päädyit Yleisradion toimittajaksi, miten sopimus yhteistyöstä syntyi?

TYÖRUTIINIT:

Kuvaile yhteydenpitoa Yleisradion ja sinun välillä työstä ja osapuolten välistä aktiivisuutta.

Kuinka paljon juttuja teet eri lähetyksiin? Erittele.

Kuinka paljon teet juttuja muihin tiedotusvälineisiin? Miksi?

Kuinka usein lähdet juttumatkalle asemakaupunkia kauemmas?

Kuinka paljon aikaa kuluu ideointiin, valmisteluun, kentällä ja jutun kokoamiseen?

Mitä muuta kuin toimittajan työ kuuluu työnkuvaasi - kuvaus, leikkaus, muut työt? Miten koet muut työt?

Voitko versioida juttuja samasta aiheesta eri toimituksiin / tiedotusvälineisiin?

Millaiset tavoitteet sinulla oli alussa työn suhteen? Ovatko ne toteutuneet?

TALOUDELLISET PUITTEET

Kuinka uutistoimitusten budjetti vaikuttaa toimintaasi?

Millaiset mahdollisuudet sinulla on vaikuttaa budjettiin?

Onko budjettivastuun siirtyminen yhä lähemmäs uutistyötä vaikuttanut työhösi?

Miten voisit muuttaa työtäsi vastataksesi taloudellisiin vaatimuksiin?

Kuvaile ansioitasi ja toimeentuloasi ja yritä verrata sitä vakituisen toimittajan ansioihin.

Oliko päämääräsi, että freelanceeraus on pääelinkeinosi? Onko se toteutunut?

Uskotko työn määrän lisääntyvän / vähenevän, kun ohjelma-aika lisääntyy?

Millaista tukea saat Yleisradiosta taloudellisesti?

Millaista tukea kaipaat?

JOURNALISTINEN SUHDE

Kuinka paljon ideoit ja kuinka suuren osan ideoista saat myytyä?

Mitkä tekijät vaikuttavat idean hyväksyntään? (uutisuus, aiheen erikoisuus, suomalaisuus, budjetti, ostava henkilö)

Millainen jutunmyyntistrategia sinulla on, jos on? Mihin vetoat?

Mitkä tekijät vaikuttavat jutun tekemiseen - esim. budjetti, sisällöllinen yhteistyö?

Toimitko rajoitteiden puitteissa vai pyritkö ylittämään ne? Miksi?

Saatko välitettyä tärkeiksi katsomasi aiheet alueelta?

Millaista sisällöllistä tukea/yhteistyötä saat ja mitä kaipaat?

Suunnitellaanko päämajasta alueesi uutisvälitystä kanssasi?

Miten koet oman roolisi kirjeenvaihtajana - tulkitseva vai raportoiva?

Arvioi toimeentulon ja ammatillisen kunnianhimon suhdetta ja tasapainottelua.

KILPAILU UUTISTOIMISTOJEN KANSSA

Miten uutistoimistojen tarjonta vaikuttaa juttujesi hyväksyntään?

Koetko kilpailevasi uutistoimistojen kanssa?

Käytätkö uutistoimistoja lähteenä? Millainen tuki uutistoimistot on?

Mitä lisäarvoa freelancer voi tuoda uutistoimistojen juttuihin verrattuna, jos voi?

Tekevätkö uutistoimistot freelancerit tarpeettomiksi?

Ymmärretäänkö freelancerin lisäarvo organisaatioissa?

Millaisen kuvan maailmasta uutistoimistot tarjoavat?

Onko kansainvälinen uutisointi yhdenmukaista / yhdenmukaistumassa? Perustele.

Onko suomalaisilla tiedotusvälineillä tarve erilaiseen näkökulmaan / toisenlaiseen tietoon ulkomailta?

FREELANCER OSANA KOKONAISUUTTA

Koetko suhteen organisaatioon yksipuoliseksi vai molemminpuoliseksi? Miksi?
Saatko palautetta? Tarvitsetko palautetta?
Arvostetaanko sinua ja työtäsi?
Koetko itsesi Yleisradion toimittajaksi?
Miten luonnehdit eroja vakituisen ja freelance-kirjeenvaihtajan välillä?
Miten näet urasi tulevaisuudessa?

ARVIOINTIA

Mitä on suunnitelmallisuus kirjeenvaihtajatoiminnassa? Miten freelance-alueita pitäisi hoitaa?
Miten arvioit Ylen ulkomaan uutistoimintaa ylipäänsä?
Mikä arvo omalla kirjeenvaihtotoiminnalla on?
Millainen on freelancerien tulevaisuus?

Liite 2

YLE:n päällikköhaastattelut - teemahaastattelun kysymysrunko:

ALUSTUS:

Nimi ja oma rooli kirjeenvaihtajatoiminnan osalta

FREELANCERIT TYÖVOIMANA

Miten yhtiöön suhteessa olevat freelancer-toimittajat valitaan?
Mitä taitoja ja ominaisuuksia heiltä toivotaan?
Miten helppoa on saada ammattitaitoisia toimittajia alueille, joilla on uutistarvetta?
Onko edellämainitussa tehtävässä onnistuttu?
Miten avustaja eroaa vakituisesta kirjeenvaihtajasta asemansa / ammattitaitonsa puolesta?
Miksi freelanceereita tarvitaan? Miten tärkeä voimavara he ovat?
Millainen on hyvä freelance-toimittaja?

JOURNALISTINEN SUHDE

Millä perusteella juttuja tilataan avustajilta (esim. uutisarvo, aiheen erikoisuus, suomalaisuus, raha, listatoimittajana olevan henkilön mieltymys)?
Miten usein ja millä perusteella pidetään yhteyttä freelanceihin?
Miten yhteydenpito yleensä toimii?
Miten avustajien alueitten uutishankintaa suunnitellaan, jos suunnitellaan ja miksi?
Eroaako avustajan tuotanto vakituisen kirjeenvaihtajan tuotannosta? Miten?
Miten avustajan odotetaan raportoivan? Onko hän raportoiva vai tulkitseva?
Pyritäänkö uutisissa nostamaan esiin alueita, joilla ei välttämättä tapahdu suuria uutisia mutta joilla on freelancer? Millä perusteella?

TALOUDELLISET PUITTEET

Miten avustajaa tuetaan taloudellisesti / käytännön varustuksessa?
Pyritäänkö freelanceereita sitomaan toimituksiin? Miten? Millä perusteella?
Miten budjetti vaikuttaa avustajien käyttöön? Millaiset puitteet budjetti antaa avustajien käytölle?
Miten säästöpainee näkyvät freelance-toiminnassa?
Miten freelancerit voivat pyrkiä toiminnan taloudellisten esteiden yli?
Koetteko, että Yle on vastuussa avustajan toimeentulosta?
Miten Ylen toiminnan uudistukset, mm. digitalisoituminen ja radiouudistus vaikuttaa freelance-toimintaan?

UUTISTOIMISTOT

Kuinka uutistoimistojen tuotanto vaikuttaa jutun tilaamiseen avustajilta?
Vertaa uutistoimistojen ja ulkomaan avustajan tarjoamia ja heiltä hyväksytyjä juttuja.
Mitä lisäarvoa freelance-toimittaja tuo raportointiin uutistoimistoon nähden?
Millaisen kuvan maailmasta kansainväliset uutistoimistot tarjoavat?
Onko kansainvälinen uutisointi yhdenmukaistunut / yhdenmukaistumassa?
Onko suomalaisella tiedonvälityksellä tarve toisenlaiseen näkökulmaan kuin mitä uutistoimistot tarjoavat? Miksi?

FREELANCE OSANA KOKONAISUUTTA

Millainen on avustajan rooli osana uutisvälitystä?
Freelancerit ovat yleensä joustavaa työvoimaa? Mitä joustavuus merkitsee organisaatiolle ja miten tärkeää se on?
Koetaanko freelancerit talon ulkopuoliseksi työvoimaksi vai ovatko he yhteydessä taloon?
Mitä etua / haittaa on avustajien käytön lisääntymisessä?

ARVIOINTIA

Kuinka kattava Yleisradion oma kirjeenvaihtajaverkko on? Entä avustajaverkko? Arvioi.

Miten avustajatoimintaa voisi kehittää vai pitäisikö sitä kehittää?
Mikä arvo omalla kirjeenvaihtotoiminnalla on?
Onko freelance-toiminta suunnitelmallista?